

AKP (m-l) og ideen om renhet:

Om kulturell og sosial renhet innenfor den norske ml-bevegelsen i
perioden 1973 – 1980.

Av

Robert Herman Rød

Masteroppgave i historie
Institutt for arkeologi, konservering og historie (IAKH)
UNIVERSITET I OSLO
Våren 2013

Forord

Jeg vil gjerne få rette en oppmerksomhet til en rekke personer som i forskjellig grad har vært til støtte og hjelp underveis i arbeidet med denne masteroppgaven. Først vil jeg rette en stor takk til hele min familie, spesielt min mor Hulda Karin Stavenes (f. Karlsen), som har lest korrektur på oppgaven, og min far Øyvind Asle Rød som med stort engasjement og velgjørenhet har lagt til rette for at jeg har kunnet skrive denne oppgaven på hel tid. Videre vil jeg også takke alle mine medstudenter som har vært behjelpelige med tips og konstruktiv kritikk. Dette gjelder spesielt Lars Erik Skarholm som har vært en god og konstruktiv samtalepartner igjennom hele oppgaveperioden. I tillegg vil jeg også rette en takk Nik. Brandal og alle andre deltagere ved de forskjellige seminarerne i regi av Nettverk for studier av totalitarisme og demokrati ved Universitet i Oslo. Mye nyttig informasjon har kommet ut i fra disse seminarerne. Til slutt vil jeg også rette en stor takk til min veileder Øystein Sørensen som har kommet med flere gode og nyttige innspill underveis i denne arbeidsprosessen.

Robert Herman Rød

Oslo, mai 2013.

INNHOLDSFORTEGNELSE:

Kap.1: Innledning.

Tema og problemstilling	1
Bakgrunn	2
Avgrensning	4
Forskningsstatus og litteratur	5
Kilder: Skriftlige	7
Kilder: Muntlige	8
Metode	10
Den farlige renhetslengselen & ideen om rent og urent	12

Kap.2: Den korte historien om AKP (m-l) bevegelsens vekst og fall.

Innledning	17
Det anti- autoritære ungdomsopprøret som ble en autoritær bevegelse	17
MI-bevegelsen; fra SUF, via SUF (m-l)/MLG, til det revolusjonære maoistpartiet AKP (m-l)	19
Det revolusjonære og totalitære maoistpartiet AKP (m-l)	22
Utrenskninger, høyreavvik og terrorisme	24
Overvåking og krigsfrykt	27
MI-bevegelsens fall	29

Kap.3: AKP (m-l) og kulturell renhet.

Innledning	31
Kunsten, kulturen og litteraturen som revolusjonens andre sverd	31
<i>Den store ToFi-debatten</i>	33
<i>Litteraturen, ToFi & partilinja</i>	35
Musikkens rolle som opprørskatalysator	38
<i>Musikkens rolle i ml-bevegelsen</i>	41
<i>Fra Rockedebatten 1975 – til Kark-linja 1976</i>	43
<i>Kark-linja 1976</i>	51
<i>Etterspillet av Kark-linja</i>	56
<i>Punk debatten 1977-1979</i>	57
<i>Striden om Grand Prix sirkuset</i>	63

De riktige filmene	68
Kapittel konklusjon	74
Kap.4: AKP (m-l) og sosial renhet.	
Innledning	76
AKP (m-l) om privatliv og samliv	76
<i>Samlivsdebatten anno 1978/1979</i>	77
<i>Alt er lov i partiets interesse!</i>	78
<i>En reel samlivspolitik?</i>	81
AKP (m-l) om seksualitet og homoseksualitet	82
<i>En kort oppsummering</i>	95
AKP (m-l) og den individuelle økonomi	97
<i>Partiskatt</i>	98
<i>Kontingent</i>	99
<i>Innsamlingskampanjer & Solidaritets aksjoner</i>	100
<i>Pålagte kjøp</i>	102
<i>Økonomisk utsuging?</i>	103
Kapittel konklusjon	104
Kap.5: Oppsummering & konklusjon.	
Innledning: Hva har blitt presentert?	105
<i>Del 1</i>	105
<i>Del 2</i>	106
<i>Del 3</i>	107
Ledelsens makt over medlemmene	109
<i>Rammene for diskusjon i ml-bevegelsen</i>	109
<i>En periodisering</i>	110
<i>Ønskelig med fri debatt?</i>	113
Kulturelle- og sosiale renhetsidealer?	114
<i>Annen forskningslitteratur</i>	114
<i>Teorier om renhet</i>	115
Kapittel konklusjon	116
Kilder	118
Litteratur	119

Kap.1 Innledning

Tema og problemstilling

Tema for denne mastergradsoppgaven er det norske maoistpartiet AKP (m-l) og deres mulige forhold til ideer om renhet; renhetsidealer; og renhetslengsel. Med litt andre- og mer utdypende ord, skal jeg igjennom denne masteroppgaven ta for meg den norske ml-bevegelsen, med vekt på partiet og partiledelsen i AKP (m-l), for deretter å se på om det kan ha eksistert et sett med renhetsidealer, eller en lengsel etter renhet og enhet innenfor denne bevegelsen. Renhetsidealer som i denne sammenheng vil bety: idealer som er så ideologisk tiltrekkende, riktige, og viktige, at idealet – eller idealene – blir opphevet til en form for hellig lovmessighet, som da de involverte parter forplikter seg til – eller blir påkrevd – å følge i størst mulig grad. Som en parallell kan dette best sammenlignes med den form for renhet eller renhetsidealer man tradisjonelt har erfart ved forskjellige totalitære ideologier; bevegelser; religioner; samfunn; og kulturer.¹

Det vil jeg hovedsakelig redegjøre for ved å ta for meg en rekke kulturelle- og sosiale aspekter ved ml-bevegelsen, for så å se om det på dette område eksisterte en form for kulturell- og/eller sosial renhet, eller om det med andre ord eksisterte et eller flere renhetsidealer som partiledelsen, på bakgrunn av sin ideologiske fortolkning av marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning, forventet eller krevde at deres medlemmer og sympatisører skulle etterleve i størst mulig grad. Oppgaven vil ellers ikke redegjøre for ideologisk renhet som en egen enhet, eller for den del i noe større omgang siden dette i stor grad er selvforklarende ved at partiledelsen, og store deler av ml-bevegelsen, mentalt underkastet seg marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning.² Likevel vil aspektet om ideologisk renhet bli belyst indirekte, blant annet for å forklare rammene rundt – og bakgrunnen for – en mulig eksistens av kulturell og sosial renhet.

Når det gjelder oppgavens hovedproblemstilling, er den som følger: I hvilken grad, om noen, kan det sies å ha eksistert en form for kulturell og sosial renhet innenfor den norske AKP (m-l) bevegelsen? Og i så fall, hvordan – og i hvilken form – kom dette til uttrykk? Ble dette uttrykt direkte fra partiledelsens side, eller kom dette til uttrykk igjennom forskjellige indirekte kanaler? Og i så fall,

¹ For konkrete eksempler les: Mary Douglas. *Rent og urent: En analyse av forestillinger omkring urenhet og tabu*: s.9-185; Øystein Sørensen. *Drømmen om det fullkomne samfunn: Fire totalitære ideologier – én totalitær mentalitet?*: s.7-255; Bernt Hagtvat. *Folkemordenes svarte bok: Politisk massevold og systematiske menneskerettighetsbrudd i det 20. århundret*: 17-581.

² Les mer om den ideologiske underkastelsen i Håkon Kolmannskog s hovedoppgave. *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla. Det umogleges kunst 1965–1980*: s.114-129.

var den norske AKP (m-l) bevegelsen generelt formet av sine egne renhetsidealer, eller var de i større grad påvirket av sine utenlandske søsterbevegelser og/ eller søsterpartier?

Min påstand er at det i stor grad eksisterte en slik form for renhet innenfor den norske AKP (m-l) bevegelsen. Dette med en begrunnelse i at tidligere forskning på lignende bevegelser, herunder bevegelser innenfor kommunismen, fascismen, nazismen, og islamismen, ofte har vist en utbredt forekomst av en form lengsel etter renhet og enhet. Dette både i form av ideologisk, kulturell og sosial renhet, men også innenfor en rekke andre områder. At det også skal ha foreligget en slik renhetslengsel innenfor den norske ml-bevegelsen, anser jeg derfor som meget sannsynlig.

Rent konkret vil denne påstanden redegjøres for igjennom tre hoveddeler og et sammenfattende avslutningskapittel. Oppgavens tre hoveddeler vil ellers bestå av et bakgrunnskapittel, og to analysekapitler. Når det gjelder bakgrunnskapittelet, vil dette i stor grad være et informativt og relativt generelt kapittel, hvor hensikten vil være å gi leseren et kort innblikk i historien til den norske ml-bevegelsen, i tillegg til å belyse og forklare forskjellige sider ved både partiet, bevegelsen, og samtiden generelt. Tanken bak dette igjen, er å gi leseren en større helhetsforståelse av oppgavens senere drøftinger. Dette kapittelet vil ellers i stor grad være basert på allerede foreliggende sekundærlitteratur, selv om det også vil bli brukt en del enkelt-intervjuer gjort av personer som var med i bevegelsen, og en del åpne internett kilder. Når det gjelder de to analysekapitelene derimot, vil disse i stor grad bestå av analyserte primærkilder, selv om det også her vil være nødvendig å bruke enkelte sekundærkilder. Når det gjelder oppdelingen av selve analysekapitelene, vil det ene ta for seg den kulturelle renhet, mens det andre vil ta for seg sosial renhet. Innenfor hvert av disse kapitlene vil det igjen bli sett på flere kulturelle- og sosiale aspekter ved ml-bevegelsen, som deretter samlet sett, vil bli vurdert opp mot partiledelsens eventuelle krav, ønsker og forventninger i forhold til en form for lengsel etter renhet og enhet.

Bakgrunn

Overskriften *ideen om renhet*, som også er grunnlaget oppgavens tema, har sin bakgrunn i det det historiske faktum at renhetslengsel, eller ideen om rent og urent, har vært et slående fenomen ved flere av historiens mest ekstreme og totalitære regimer; ideer; og bevegelser. Renhetslengselen har også vist seg å være en sentral mekanisme ved flere av historiens største folkemord, hvor urene elementer av rasemessig, etnisk, nasjonal og religiøs karakter har blitt fjernet for å skape en påstått

orden og harmoni.³ Dette dystre bakteppe blir også relevant når den sees i lys av at AKP (m-l), under sin storhetsperiode på 1970-tallet, identifiserte seg ideologisk og kulturelt med totalitære regimer i land som blant annet Kina, Albania, og Demokratisk Kampuchea, samt hyllet- og støttet ukritisk opp om deres ledere Mao Tse-Tung, Enhver Hoxa og Pol Pot. Brutale regimer med brutale despoter som man i dag vet har hatt en form for renhetsideal, eller med litt andre ord, en ideologisk oppskrift på hvordan befolkningen skulle framstå, og hvor avvik og uønskede elementer ble eliminert.

Riktignok ble aldri AKP (m-l) like ekstreme som sine ideologiske forbilder, men hva hadde skjedd om de faktisk hadde kommet til makten? Hva om de hadde lyktes med å skape det kommunistiske klasseløse samfunn i Norge? Hadde de da blitt like ekstreme som sine ideologiske forbilder? Dette er det naturligvis vanskelig å si noe konkret om, men hvis det virkelig fantes en form for kulturell og/eller sosial renhetslengsel internt i bevegelsen, som partiledelsen i stor grad påtvang sine medlemmer og sympatisører, er det i alle fall sannsynlig at man også i Norge kunne fått enkelte ekstreme utslag. Utslag hvor avvik og uønskede elementer som ikke passet inn i partiets idealbilde, hadde blitt undertrykt, internert, eller i siste instans eliminert.

Av momenter som teoretisk kan peke mot et slikt scenario, har man blant annet forfatter, og tidligere ml-er Arne Danielsen's svar på et slikt spørsmål i forbindelse med NRKs Brennpunktdokumentar om AKP (m-l) fra 2006. Som et direkte svar på journalistens spørsmål om hva som ville skjedd hvis AKP (m-l) hadde kommet til makten svarer Danielsen at: "Det ville vært en ulykke, for det var ikke noe demokratisk parti. Det var et diktatorisk parti. Hva som ville skjedd er hypotetisk, men ut i fra hva man ga uttrykk for, så ville det ikke vært så lystig."⁴ I tillegg til Danielsen's svar, kommer også Sæmund Fiskvik, den tidligere lederen for ml-bevegelsens plateselskap Mai, med dette utsagnet i samme dokumentar: "Vi har veldig lite å unnskyldes når det gjelder at vi sto for vår politikk. De som måtte ha følt seg undertrykt av AKP, de bør skaffe seg psykolog. Derfor synes jeg ikke det er så mye grunn til å jamre seg over det. Men, derimot tror jeg vi ville hatt stor grunn til å be om unnskyldning hvis vi hadde fått makta. Da tror jeg det ville gått hardt for seg."⁵ Utenom disse to, har man også Helge Øgrims utsagn fra 1981, som han gjengir og utfyller ytterligere i forbindelse med den samme Brennpunktdokumentaren: "Hvis AKP kommer til makta, så rømmer jeg til Sverige."⁶ Og: "Det er

³ Bernt Hagtvet. *Folkemordenes svarte bok: Politisk massevold og systematiske menneskerettighetsbrudd i det 20. århundret*: s.22.

⁴ Intervju med Arne Danielsen i forbindelse med NRKs Brennpunktdokumentar (del 2), finnes pr.10.4.2013, på: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/198897/>.

⁵ Intervju med Sæmund Fiskvik i forbindelse med NRKs Brennpunktdokumentar (del 2), finnes pr.10.4.2013, på: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/198897/>.

⁶ Intervju med Helge Øgrim i forbindelse med NRKs Brennpunktdokumentar, finnes pr.10.4.2013, på: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196987/>.

det verste som kunne skjedd ut i fra AKPs syn på individets frihet, organisasjonenes frihet, ytringsfrihet, og en rekke andre ting.”⁷ Helge Øgrim var forøvrig fetter av den karismatiske og sentrale ml-ideologen Tron Øgrim. Han var også sentralkomiteemedlem i partiet fram til 1976, samt leder av Rød Ungdom i perioden 1973-1976. Med andre ord var han en relativt sentral ml-er med god innsikt i partiets aktiviteter og planer. Utenom disse personlige utsagnene, har forøvrig også Nik. Brandal, medforfatter av *Den store ml – boken*, fortalt meg at det fantes flere personer i ml-bevegelsen som diskuterte hvem som skulle likvideres når tida var inne. Blant annet var det en kilde som hadde hevdet at: ”Unge Høyre-folk skulle dingle i lyktestolper.”⁸ I tillegg kunne Brandal fortelle om en sentral AKP (m-l) leder på Østlandet, som etter å ha stått fram som homofil, ble erklært uønsket i partiet og ekskludert på bakgrunn av sin seksuelle legning, vel og merke etter første å ha forhørt seg med partikontakter i Kina.⁹

Dette er riktignok bare noen få eksempler, som like godt kan være enkeltoppfatninger, feil, eller for den del løgn fortalt med en personlig agenda for å sverte ml-bevegelsen. Men ser man dette i sin helhet, altså ut i fra hva flere tidligere ml-ere kan fortelle, hva en forsker på feltet kan fortelle, hva sekundærlitteraturen sier, og legger til elementet om bevegelsens ukritiske støtte til Mao, Stalin, Hoxa og Pol Pot, kan man nesten ikke unngå å sitte igjen med en fornemmelse om at det sannsynligvis må ha foreligget en viss form for ekstremisme i ml-bevegelsen. En ekstremisme som jeg derfor vil hevde at lå latent i bevegelsen, men som aldri fikk komme til overflaten. I alle fall ikke i det offentlige rom.

Avgrensning

Når det gjelder en avgrensning av oppgaven, vil jeg som sagt vinkle oppgaven inn mot ideer om renhet, renhetsidealene og renhetslengsler innenfor den norske AKP (m-l) bevegelsen, og da med et konkret fokus på kulturell og sosial renhet. Når det gjelder tidsavgrensning, vil denne gå fra partiets offisielle stiftelse den 18. februar 1973, og frem til starten på nedgangen for partiet, som kan sies og ha vært etter AKP (m-l)s 3. landsmøte i desember 1980. Hans Petter Sjøli skriver i sin bok *Mao, min mao* at landsmøtet i 1980 var den siste krampetrekning fra partiledelsen side, og at det etter 1980 kun gikk nedover for partiet.¹⁰ Derfor mener jeg at en avgrensning fra 1973 – 1980 vil være det mest

⁷ Intervju med Helge Øgrim i forbindelse med NRKs Brennpunktdokumentar, finnes pr.10.4.2013, på: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196987/>.

⁸ Fikk informasjon om dette i samtale med Nik. Brandal, medforfatter av *Den store ml-boka*, under mitt første veiledningsmøte med veileder Øystein Sørensen, 3.10.2011.

⁹ Fikk informasjon om dette i samtale med Nik. Brandal, medforfatter av *Den store ml-boka*, under mitt første veiledningsmøte med veileder Øystein Sørensen, 3.10.2011.

¹⁰ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s. 173-175.

fruktbare for mitt tema, da det var i denne perioden ml-bevegelsen hadde sin storhetstid. I bakgrunnskapittelet vil imidlertid avgrensingen strekke seg fra midten av 1960-tallet og fram til dags dato, dette for å skape et helhetlig bilde av ml-bevegelsen historie.

Forskningsstatus og litteratur

Når det gjelder forskningsstatus, og hvilket utgangspunkt jeg har hatt for denne masteroppgaven, vil jeg si at det foreligger en rekke nyttige, gode og behjelpelige kilder, både innenfor sekundærlitteraturen, den vitenskapelige litteraturen, samt innenfor en rekke muntlige og skriftlige primærkilder. Kildeomfanget kan derfor karakteriseres som relativt stort og bredt. Problemet har faktisk i større grad vært at det har foreligget for mange kilder å undersøke, enn det motsatte. Spesielt har dette vært gjeldene i sammenheng med at det i løpet av de to siste årene har vært en markant økning av kilder som har blitt digitalisert- og offentliggjort på nett, noe som har bidratt til at det kontinuerlig har dukket opp nye og usette kilder, som da igjen har måtte undersøkes ytterligere.¹¹ Når man da også har hatt et strengt tidsskjema, har dette naturligvis bydd på enkelte utfordringer, selv om dette vel og merke har vært overkommelig. Ellers kan det også legges til at jeg ikke har kommet over noe omfattende studie, eller for den del annen litteratur, som på samme måte som denne oppgaven tar for seg aspektet om renhet sett i forhold til den norske ml-bevegelsen. Derfor vil jeg også anta, og påstå, at denne oppgaven vil bli et nyttig tilskudd til den allerede forliggende forskningslitteraturen om AKP (m-l) og den norske ml-bevegelsen.

Av sekundærlitterære kilder finnes det en rekke bøker som på forskjellige måte berører og/eller tar for seg AKP (m-l) og den norske ml-bevegelsen. Av sentral litteratur som jeg har hatt stor nytte av, har man blant annet: *Den store ml boka* av Jon Rognlien og Nik. Brandal. Denne boken kan kort fortalt kategoriseres som et oppslagsverk som berører flere forskjellige sider av ml-bevegelsen, men med en vinkling hvor fokuset ligger på bevegelsen sett nedenifra og opp. Blant annet inneholder boka en rekke intervjuer som har vært svært nyttig under en del av arbeidet. Videre har man også *Mao, min mao* skrevet av Hans Petter Sjøli. Denne boken tar for seg ml-bevegelsens vekst og fall på en god og lettfattelig måte, og har derfor vært svært nyttig i startfasen av denne arbeidsprosessen. Boken gir ellers også en god helhetsforståelse av ml-fenomenet, og kan sånn sett anbefales alle som trenger en rask innføring i hva AKP (m-l) og ml-bevegelsen var for noe. Selv om man riktignok også bør være obs på, og som Sjøli selv sier i innledningen av boka, at: ”Historien om Arbeidernes

¹¹ På <http://www.akp.no/> legges det kontinuerlig ut nye, gamle og ny-digitaliserte bidrag til ml-historien. Dette nettstedet presenterer både eksternt og internt materiale fra AKP (m-l) og andre deler av ml-bevegelsen. Prosjektet er blant annet støttet av *Fritt ord*, og mer info om dette, samt selve arkivprosjektet, kan lese på nettsidens infoside; *Om arkivprosjektet*.

Kommunistparti (marxist-leninistene) er ennå ikke skrevet. Det gjenstår mye forskning før en slik oppgave er gjennomførbar.”¹² Altså er ikke Hans Petter Sjølis bok noen endelig fasit, men et godt utgangspunkt for videre forskning på feltet.

En annen bok som også kan sies å ha vært et nyttig utgangspunkt, er Harald Skjønbergs bok *På parti med Stalin? Den merkelige historien om MLernes storhetstid*. Denne boken gir en god beskrivelse av ml-bevegelsen sett innen i fra, slik han selv, og flere av hans venner og bekjente opplevde det. Han stiller seg også kritisk til en god del av det som skjedde i bevegelsen, men uten å angre på at selv hadde vært en del av denne. Derfor gir også boken et inntrykk av å være nyansert og balansert i sine beskrivelser av ml-bevegelsen indre liv.

Utenom Harald Skjønbergs noe mer nyanserte bok, har jeg også lest – og i mer eller mindre grad tatt i bruk – en del subjektive og biografilignende bøker av personer med forskjellige og sentrale roller innenfor bevegelsen. Herunder: Jon Michelets bok *Mappa mi*, som er en beretning om ulovlig politisk overvåking; Geir Berdahls bok *40 års nervøsitet: Erindringsbilder [subjektive]*, som tar for seg det indre liv og historien til Oktober bokhandel; Alf Skjeseths bok *Sykle på vatnet: Historia om Klassekampen*, som tar for seg det indre liv og historien til avisa og partitalerøret *Klassekampen*; Terje Tvedts bok *(ml): En bok om maoismen i Norge*, som er en bok bestående av en artikkelserie skrevet av flere tidligere ml-ere; Erling Folkvords bok *Rødt! På barrikadene for AKP og RV*, som er en beskrivelse av egne erfaringer gjort i perioden fra han ble med i ml-bevegelsen til han kom inn- og satt som stortingsrepresentant for RV i perioden 1993-1997; og til slutt Pål Steigans bok *På den himmelske freds plass: Om ml-bevegelsen i Norge*, som kan karakteriseres som den tidligere partiformannens personlige partireise, fra oppstarten av ml-bevegelsen mot slutten av 1960-tallet til han selv gikk av som partiformann i 1984.¹³

I tillegg til dette har jeg også lest en del skjønnlitterære verker som kan knyttes til ml-bevegelsen og dens samtid, herunder Dag Solstads romaner: *Arild Asnes 1970, 25. september-plassen*, *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjem søkt vårt land*, og *Roman 1987*. Disse bøkene har blitt lest etter hverandre igjennom hele arbeidsprosessen, med den hensikt å la meg gripe eller sette meg inn i den tidsånden som ml-bevegelsen oppsto i, og for å få en

¹² Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.14.

¹³ To sentrale bøker som ikke har blitt lest- og/eller brukt i like stor grad som de overnevnte, men som allikevel er relevante i forhold til denne oppgaven, er Tron Øgrim sin bok *Den vestlige maoismens sammenbrudd og krise i AKP (m-l)*, samt Tron Øgrim sin bok *Marxismen – vitenskap eller åpenbaringsreligion?*

større innsikt i hva som gjorde at såpass mange unge mennesker i samtiden ble opptatt av – og tilknyttet seg – denne bevegelsen.¹⁴

Når det gjelder vitenskapelig litteratur, har jeg stor sett lest igjennom alt som har foreligget av nettpubliserte og ml-relaterte master- og hovedoppgaver på *DUO - Digitale utgivelser ved UiO*, i tillegg til enkelte som kun har foreligget på Universitetsbiblioteket.¹⁵ Riktignok har ikke alt blitt lest eller benyttet i like stor grad, men samtlige av de oppgaver som jeg har funnet i løpet av denne prosessen, er blitt undersøkt og sett igjennom. Av oppgaver som kan trekkes frem som nyttige og hjelpelige, har man blant annet: Hans Petter Sjølis hovedoppgave fra 2002, *Fra raddis til kader: Kineseri i tidens ånd*; Håkon Kolmannskogs hovedoppgave fra 2006, *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla: Det umogleges kunst 1965–1980*, samt Dag Falang Gravems hovedoppgave fra 2004, *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983*. Disse har på forskjellig måte vært hjelpelig i forhold til oppbygging av bakgrunnshistorien, i form av strukturell inndeling, i noe av argumentasjonen, og som gode og nyttige kilder til andre kilder.¹⁶

Kilder: Skriftlige

Når det gjelder de skiftelige primærkildene, har dette ofte vært et problem eller en utfordring ved forskning på ml-bevegelsen, spesielt sett i forhold til forskning på perioden 1974/1975-1980. Grunnen til dette, eller i alle fall en av grunnene, skyldtes partiets strenge og meget omfattende sikkerhetspolitikk i denne perioden. Dette bidro i sin tid til at det aldri ble opprettet et systematisk eller tilgjengelig partiarkiv i AKP (m-l), eller for den del i en av de andre ml-relaterte organisasjonene. Instruksene fra denne perioden var stort sett at alt av notater, direktiver, meldinger, og internskriv, samt internblader som for eksempel *Frem for partiet*, *Tjen Folket* o.l., skulle destrueres etter at informasjonen var overlevert, lest og oppfattet av mottaker. Bilder, medlemslister, møtereferater o.l. skulle heller ikke skrives ned, eller lagres på noen måte. Bedre ble det heller ikke av at det oppsto en form for krigspsykose mot slutten av 1970-tallet, hvor frykten for en sovjetisk invasjon førte til at det gikk ut et direktiv om at alle partimedlemmer skulle kvitte seg med identifikasjonsmarkører som kunne knytte en til partiet eller bevegelsen. Først på starten av 1980-

¹⁴ Har utenom dette også lest en del sakprosa og skjønnlitteratur som på forskjellige måter beskriver og tar for seg venstresradikalisme, forskjellige former for ekstremisme, totalitarisme, samt utenlandske og sammenlignbare ml-bevegelser. Oversikt over disse bøkene kan finnes i litteraturlista.

¹⁵ DUO - Digitale utgivelser ved UiO: <https://www.duo.uio.no/>.

¹⁶ Andre hoved- og master oppgaver som ikke har blitt trukket frem her, men som også har blitt brukt, kan finnes i litteraturlista.

tallet, og i sammenheng med starten på slutten for ml-bevegelsen, ble denne linja gradvis avviklet.¹⁷ Derfor har det opp til disse dager vært et magert utvalg av skriftlige primærkilder fra perioden 1974/1975-1980.

Det som har eksistert fra denne perioden, sett bort i fra *Klassekampen* og enkelte andre offentlige tidsskrifter, har stort sett ligget i private arkivsamlinger hvor tilgangen ofte har vært svært begrenset. I alle fall for personer uten tilknytning til ml-bevegelsen. Imidlertid har dette blitt et vesentlig mindre problem de siste årene, spesielt etter at AKP ble nedlagt og inngikk i partiet Rødt våren 2007.

Årsaken til dette var at det i kjølevannet av partinedleggelsen ble opprettet et forvaltningsorgan for ml-historien, hvor det med støtte fra blant annet Fritt Ord, og med hjelp fra Arbeiderbevegelsen arkiv og bibliotek (Arbark), er blitt samlet inn, systematisert og katalogisert mye nytt og viktig materiale fra bevegelsens historie. Dette har deretter blitt offentliggjort, digitalisert og så lagt ut på nettsiden akp.no.¹⁸ Derfor har det skriftlige kildeomfanget blitt betraktelig bedre de siste par årene, og vil nok med tiden bli enda bedre.

Når det gjelder skriftlige kilder som jeg har brukt i forbindelse med denne masteroppgaven, har spesielt tidsskrifter og aviser som *Klassekampen*, *Tjen Folket*, *Røde Garde*, *Røde Fane*, *Fram for partiet* og *Enhet – kritikk – enhet* vært blant de mest sentrale og hensiktsmessige kildene. Disse har imidlertid også blitt supplert av en del kilder med opphav i både *VG*, *Dagbladet* og *Aftenposten*. I tillegg har jeg også benyttet meg av en rekke nettbaserte kilder i form av nettaviser, nettartikler, hjemmesider, samt offentliggjorte direktiver, meldinger, leirprogram og andre dokumenter som de siste årene har blitt digitalisert på nett. Når det gjelder kildenes opphavssted, har disse i stor grad blitt innhentet på Nasjonalbiblioteket i Oslo, nettsiden akp.no, og diverse andre nettsider av forskjellig karakter.

Kilder: muntlige

Av muntlige kilder som jeg har hatt til rådighet og benyttet meg av i løpet av denne arbeidsprosessen, har jeg først og fremst tatt i bruk intervjuer som er blitt gjort i forbindelse med andre ml-relaterte prosjekter. Intervjuene som ble gjort i forbindelse med NRKs Brennpunktdokumentar om AKP (m-l) fra 2006 har vært svært nyttige. Denne dokumentaren, som var delt i to deler, og tematisk tok for seg de mest sentrale elementene ved AKP (m-l)s historie,

¹⁷ Den omfattende sikkerhetspolitikken kan leses ytterligere om i Hans Petter Sjølis bok *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*; NRKs Brennpunktdokumentar om AKP (m-l) (del 2), belyser også denne sikkerhetspolitikken på en god måte, finnes pr. 10.4.2013, på: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/198897/>.

¹⁸ Mer info om dette prosjektet, finnes pr 10.4.2013, på: <http://www.akp.no/ml-historie/html/faq.html>.

inneholdt en rekke intervjuer med sentrale personer som for første gang valgte å lette på noe av hemmelighetskremmeriet i bevegelsen. Av tidligere og sentrale ml-ere som ble intervjuet, enten i form av eget dybdeintervju, eller i form av korte avsnitt i løpet dokumentaren, finner man blant annet: Finn Sjøe, Øyvind Lønnå, Arne Danielsen, Helge Øgrim, Egil Fossum, Iver Frigaard, Halldis Leira, Kjell Bygstad, Sæmund Fiskvik, Bjørg K. Wendelborg, Kåre Kristoffersen og Kjell Arild Nilsen. I tillegg til disse var det også en del intervjuobjekter som ønsket å være anonyme.¹⁹ Samtlige av disse intervjuene har kommet godt med i løpet av denne arbeidsprosessen, ved blant annet å ha belyst en del nye elementer ved partiet og bevegelsen.

Andre muntlige kilder jeg også har benyttet meg av, er kaderprosjektets intervjuer som ble gjort i forbindelse med *Den store ml-boka*. I den sammenheng ble det som tidligere nevnt gjort en rekke intervjuer av vanlige ml-ere som var med i bevegelsen på 1970- og 1980-tallet. Disse personene ble intervjuet innenfor en rekke temaer, og har derfor gitt en god beskrivelse av hvordan det var å være alminnelige ml-er i denne perioden. Utenom dette har jeg også benyttet meg av en del enkeltintervjuer som har foreligget i noen av de biografilignende bøkene. I tillegg har jeg også fått tak i en del nyttig informasjon i forbindelse med seminarer i regi av Nettverk for studier av totalitarisme og demokrati ved Universitet i Oslo, hvor blant annet Nik. Brandal, medforfatter av *Den store ml-boka*, har bidratt med en del nyttig informasjon.²⁰

Når det gjelder personlige intervjuer, er dette ikke blitt gjort, noe som kanskje ville ha forsterket denne oppgaven ytterligere. Men i og med at det foreligger såpass mange nyttige intervjuer, og det verken har vært direkte behov eller tid til ytterligere kildeinnhentning, har jeg bevisst valgt å nedprioritere dette. I tillegg har det vist seg at de som ville vært aktuelle å intervju i forhold til denne oppgaven, og som ikke finnes i noen av de foreliggende intervjuene, enten har avgått med døden, eller har offentlig avstått fra å stille opp til slike intervjuer.²¹ Derfor vil jeg totalt sett, ut i fra forutsetningene, karakterisere det muntlige kildeomfanget som tilstrekkelig godt nok.

¹⁹ NRKs Brennpunktdokumentar i to deler, samt de lengere intervjuene som foreligger i forbindelse med dokumentaren, finnes pr. 15.4.2013, på: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/197091/>; og: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/198897/>. De separate intervjuene ligger etter hverandre i etterkant av del 1 og del 2.

²⁰ Spesielt interessant var seminaret om venstreekstremisme som ble avholdt på *Litteraturhuset* i Oslo 7.2.2013.

²¹ De avdøde som kunne ha vært aktuelle å intervju, er Tron Øgrim og Anders Johansson, selv om Øgrim, basert på tidligere uttalelser, trolig ikke ville ha stilt opp. Av personer som offentlig har avstått eller nektet, er dette først og fremst snakk om Pål Steigan, men også sentrale skikkelser som Sigurd Allern, Sverre Knutsen og Jorun Gulbrandsen har nektet å la seg intervju i forbindelser med prosjekter de selv mente stilte ml-bevegelsen i et dårlig lys. Herunder NRKs Brennpunktdokumentar i 2006, Rikets tilstand sendt på TV2 i 2000, og i stor grad de fleste hoved- og masteroppgaver jeg har kommet over i løpet av denne prosessen.

Metode

Når det gjelder bruk av metode i forhold til denne masteroppgaven, har jeg valgt å bruke en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ tilnærming under arbeidet med kildene. Dette ble hovedsakelig gjort ved at jeg først foretok en stor og kvantitativ kildeundersøkelse, som i forhold til denne oppgaven vil si en undersøkelse- og innsamling av det aller meste som forelå om partiet AKP (m-l) og ml-bevegelsen generelt; med andre ord alt som forelå i både *Klassekampen*, *Røde Garde*, *Røde Fane*, *Tjen Folket*, *Frem For partiet*, *Enhet – kritikk – enhet*, samt innenfor diverse offentliggjorte direktiver, meldinger, bulletiner og leirprogram. I tillegg ble dette komplementert med at jeg leste meg opp på det aller meste som forelå av sekundær- og vitenskapelig litteratur om ml-bevegelsen, samt at jeg gjennomgikk alt av foreliggende intervjuer som har blitt gjort i forhold til andre ml-relaterte prosjekter, herunder Kaderprosjektet og NRKs Brennpunktdokumentar om AKP (m-l). Etter at dette kildematerialet var samlet inn, lest, og vurdert, gikk jeg deretter igjennom alt av relevant kildemateriale på nytt, hvor det spesifikt ble sett etter mønster og regelmessigheter som kunne peke mot et mulig svar på oppgavens problemstilling. Deretter ble alle relevante funn telt opp, merket, sortert og arkivert. Da dette var gjort, gikk jeg over til å bruke en kvalitativ tilnærming til kildemateriale, hvor jeg tok for meg de mest interessante funnene, tolket disse inngående, satte disse i sammenheng, og endte opp med de funn som vil bli presentert i løpet av denne masteroppgaven.

Fordelene ved å bruke en kombinasjon av både kvantitativ og kvalitativ tilnærming, er etter min mening at de svekker noe av hverandres ulemper, og dermed forsterker kildebelegget totalt sett. Det kan for eksempel sies om kvalitativ tilnærming at fordelene med den vil være at man kan bore seg grundig ned i de kildene man velger ut, og at man dermed vil få en dypere, mer riktig, og mer helhetlig forståelse av kilden. Dette med begrunnelse i at de kvalitative teknikkene ofte henger sammen med en hermeneutisk tilnærming til kilden, hvor det ikke bare sees på den språklige betydningen, men også blir gjort forsøk på å tolke og fastlegge den dype, fordomsfrie og skjulte meningen ved en kilde.²² Altså vil en kvalitativ tilnærming gjøre det lettere å forstå meninger og årsaker, og hvorfor en person for eksempel hadde det synet, utførte den handling, eller skrev- og sa det utsagnet i sin samtid. Minuset, eller ulempen ved dette, er at selv om man har fått en dypere forståelse for de utvalgte kildene, vil det på grunn av et mindre utvalg av kilder kunne oppstå et problem i forhold til sannhetsgehalten i disse. For eksempel kan vedkommende som enten har skrevet ned kilden, har uttalt seg i den, eller uttaler seg i form av et intervju, kunne komme med uriktig informasjon, ha virkelighetsfordreininger, komme med en romantisk gjenkonstruksjon av

²² Knut Kjeldstadli. *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*: s.123,183.

fortiden, ikke huske, bli ledet, og eventuelt svare det de selv tror at du som intervjuer leter etter.²³ Dette er alle elementer som man med en kvalitativ tilnærming, og med et begrenset kildeomfang, vil ha større vanskeligheter med å avsløre. En annen ulempe som også kan nevnes i denne sammenheng, er ulempen i forhold til mangelen på et representativt utvalg. Ved at man har et begrenset kildeutvalg, kan det i en del tilfeller oppstå et problem i forhold til hvor representative de utvalgte kildene er.²⁴ For eksempel vil det å intervjuer, eller å bruke et begrenset antall intervjuer gjort med tidligere ml-ere, ikke alene kunne brukes til å konkludere med ml-bevegelsens generelle erfaringer på et spesifikt område. Det er riktignok flere måter å løse dette på, blant annet ved å følge retningslinjene for å foreta et representativt utvalg. Men dette vil i forhold til bruk av bare kvalitativ tilnærming, og en såpass stor og til dels hemmelig bevegelse som ml-bevegelsen, by på en del elementære problemer.

Løsningen på de forskjellige kvalitative utfordringene kan derfor være å kombinere denne tilnærmingen med en kvantitativ tilnærming. Fordelen med en slik tilnærming er at man tar for seg et mye større kildeomfang som man i stedet behandler mer overfladisk, og hvor det sees etter mønster og regelmessigheter. Man har også den fordelen at man med mye mer kildedata, kan lage tallrike statistikker ved behov, noe som i vår del av verden ofte har en tendens til å gi konklusjonen, eller oppfattelsen av denne, en større tyngde.²⁵ Det viktigste i denne sammenheng vil imidlertid være at man med en kvantitativ tilnærming vil kunne fastsette omfanget eller utbredelsen av et fenomen.²⁶ Dette vil dermed kunne løse en del av utfordringene som er knyttet til den kvalitative tilnærmingen, blant annet i forhold til sannhetsgehalten, hvor man da med større sannsynlighet vil få flere og uavhengige innsynsvinkler som kan bygge opp under de funn som er gjort. Kvantitativ tilnærming kan også brukes alene, men minuset ved dette blir da at man ikke får gått like dypt i fortolkningen av kilden, noe som i sin tur vil bidra til å øke sjansen for å mistolke kildens budskap. Derfor mener jeg at en kombinasjon av disse tilnærmingene er den meste hensiktsmessige metoden å bruke, i alle fall sett i forhold til denne masteroppgaven.

Det finnes riktignok også enkelte ulemper ved en slik kombinasjon, og tidspresset er blant annet et sentralt uromoment. Ved å bruke begge tilnærmingene må det settes av ekstra mye tid til kildearbeid, noe som i forhold til en masteroppgave med tidsbegrensning, kan by på enkelte problemer. En annen ulempe, er at det er vanskelig å få utført begge tilnærmingene på en like tilfredsstillende måte som det ville vært i et tilfelle med fokus på bare en av disse. Ved å veksle mellom å telle og tolke øker

²³ Knut Kjeldstadli. *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*: s.193-197.

²⁴ Knut Kjeldstadli. *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*: s.239-242.

²⁵ Knut Kjeldstadli. *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*: s.231.

²⁶ Knut Kjeldstadli. *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*: s.230.

også sjansen for at fokuset blir noe redusert, eller mindre nøyaktig, igjennom hele prosessen, spesielt hvis det også er tidspress til stedet. Er man derimot sikker på at tiden strekker til, og oppgavens undersøkelser tilsier det, vil jeg påstå at en kombinasjon av en kvantitativ og kvalitativ tilnærming er den mest hensiktsmessige metoden.

For også å referere til Knut Kjeldstadli's metodebok *Fortida er ikke hva den en gang var*, sier forøvrig Kjeldstadli at en kombinasjon av kvantitativ og kvalitativ er det mest brukte metoden i forhold til historiske undersøkelser, hvor man enten teller og tolker parallelt, eller at man bevisst legger opp studiet slik jeg har gjort, og veksler mellom de to tilnærmingene.²⁷

Den farlige renhetslengselen & ideen om rent og urent

Når det gjelder teorier om renhet, urenhet, renhetsidealer og renhetslengsel, altså gjeldene teorier som det vil være relevant å sette i forbindelse med denne oppgavens tema, problemstilling og påstand, vil jeg trekke frem og vise til: Bernt Hagtvets, Mary Douglas og Bår Stenviks teorier om renhet. Av disse tre igjen kan nok først og fremst Bernt Hagtvets teori om den farlige renhetslengselen sies å være den mest treffende, siden denne teorien blant annet er knyttet opp mot ideologier, bevegelser og forskjellige andre elementer som til en viss grad kan relateres til ml-bevegelsen. Men allikevel vil både Mary Douglas og Bår Stenviks renhetsteorier være et vell så godt supplement for å forstå de mekanismer som gir oss mennesker ideen om – og den subjektive oppfattelsen av – rent og urent.²⁸

Hvis vi først starter med professor Bernt Hagtvets teori, har han altså lansert en teori kalt *Den farlige renhetslengselen*. Denne teorien går kort fortalt ut på at et masse mord eller et folkemord bryter ut fordi det oppstår en form for lengsel etter renhet og enhet. Denne lengselen kan oppstå i alle typer samfunn, og oppstår ofte uten noen form for forvarsel. Den er også så sterk og tiltrekkende at selv naboer, venner og arbeidskollegaer kan finne på å drepe hverandre med den største samvittighet hvis de mener at motparten står for noe som kan oppfattes som urent. Hagtvets har brukt denne teorien i en rekke sammenhenger, blant annet som en integrert del av sitt eget fag; *Folkemord og politisk massevold i det 20. århundrets politikk*.²⁹ For å referere til en utfyllende tekst hvor denne teorien er tatt i bruk, skriver blant annet Bernt Hagtvets om denne teorien i innledning av *Folkemordenes svarte*

²⁷ Knut Kjeldstadli. *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*: s.183.

²⁸ Utenom disse tre, kan det også legges til at Thoma Hylland Eriksen har noen gode teorier om kulturell renhet i sin bok: *Kulturterrorismen: Et oppgjør med tanken om kulturell renhet*.

²⁹ Tok selv dette faget ved universitet i Oslo våren 2011, og det var forøvrig slik jeg for første gang kom bort i denne teorien.

bok, som han i samarbeid med en del andre utga i 2008. Her fremhever han blant annet

innledningsvis at:

En særlig slående side ved massemordenes historie er lengselen etter renhet: etnisk, rasemessig renhet; nasjonal renhet; religiøs renhet; politisk revolusjonært renhet. Det har ofte vært en renhetslengsel som har oppstått uten at det har vært noen form for konflikt med de som er utpekt som urene eller uønskede.³⁰

Etter deretter å ha lansert en rekke elementer ved tidligere folkemord, fremmet spørsmål, og deretter besvart disse. Kommer han så frem til følgende svar:

Folkemord kan betraktes som en dyp fristelse for å få til et felleskap i renhet, en fantasiverden uten fiende (eks. nazistenes Volksgemeinschaft). Grunnen til at folkemord ikke er et avsluttet kapittel i menneskehetens historie, ligger antaklingen her: A få leve i sikkerhet og fred med sine egne – og bare dem – synes å tilfredsstille dype menneskelige behov.³¹ [På et selvsput spørsmål om hvorfor det er slik svarer han:] Å drepe i masser krever belønninger så klare, rasjonaliseringer så betvingende og gruppepress så enorme at bare ideologier kan gi svaret.³²

Som man kan se ut i fra Hagtvets teori, vil denne renhetsteorien til en viss grad være relevant å sette i sammenheng med denne oppgavens tema, problemstilling og påstand. Ml-bevegelsen var tross alt en politisk revolusjonær bevegelse. De underkastet seg fullt og helt ideologien marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning, samt at en stor andel ml-ere levde i – eller lengtet etter – en fantasiverden som ikke var reel. I tillegg er det også enkelte kilder som beskriver en retorikk, riktignok bare blant enkelte ml-ere, som kunne minne om den lengsel etter renhet og enhet som Hagtvvet beskriver i sin teori. Dette er likevel ikke på noen måte ensbetydende med at forelå konkrete planer om folkemord, eller at det var en reel fare for at noe sånt ville skjedd hvis AKP (m-l) hadde grepet makten. Det teorien viser er at ml-bevegelsen hadde enkelte elementer, som under visse omstendigheter, basert på historiske erfaringer, teoretisk kunne lede til katastrofer av denne typen.

Når det gjelder de to andre teoriene om renhet, kan som sagt disse karakteriseres som et vel så godt supplement til Hagtvets teori, og de vil også kunne gi en mer inngående forståelse for de mekanismer som er med på å utløse ønsket og ideen om renhet. Den første av disse to teoriene, står den britiske sosialantropologien Mary Douglas for. I forbindelsen med sin klassiske bok fra 1966, *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*,³³ lanserte hun et samfunns- og kulturteoretisk perspektiv på renhet. Kort og sammenfattende fortalt, hevdet Douglas igjennom sin teori, at ved ethvert menneskelig samfunn finnes det et ønske om å oppnå en form for renhet. Dette

³⁰ Bernt Hagtvvet. *Folkemordenes svarte bok: Politisk massevold og systematiske menneskerettighetsbrudd i det 20. århundret*: s.22.

³¹ Bernt Hagtvvet. *Folkemordenes svarte bok: Politisk massevold og systematiske menneskerettighetsbrudd i det 20. århundret*: s.23.

³² Bernt Hagtvvet. *Folkemordenes svarte bok: Politisk massevold og systematiske menneskerettighetsbrudd i det 20. århundret*: s.23.

³³ Den norske utgaven som jeg refererer til, heter: *Rent og urent: En analyse av forestillinger omkring urenheter og tabu*.

gjeldet både primitive, moderne, nåtidige og fortidige samfunn. Men hva som er rent og urent er allikevel ingen naturlig inndeling, og vil i stor grad være forskjellig fra kultur til kultur. Først igjennom en sosial og langvarig prosess mellom samfunnets medlemmer, hvor de i felleskap kommer frem til en form for felles enighet, oppstår det skiller som gir oss mennesker ideen om rent og urent. Når denne forståelsen så har blitt etablert, blir denne absolutt. Det vil si at den setter premissene for det meste av samfunnets verdier, holdninger, skikker, normer og lover, og hvordan man generelt lever sammen i felleskap. Med andre ord blir denne forståelsen til en form for samfunnsorden, hvor det som er rent er orden, og det som er urent er uorden. Alt som eventuelt kommer inn og forstyrrer eller skitner til denne ordenen/renheten, vil derfor bli ansett som noe urent, frastøtende, ukjent, truende og potensielt farlig. I nettopp dette, at det er innebygd en form for frykt i elementet om urenheter, gjør i neste omgang sitt til at det oppstår en felles ide om at det urene må renses vekk, fjernes, eller elimineres. Hvis ikke står kulturen, samfunnet og felleskapet i fare for å ødelegges.³⁴

Douglas's renhetsteori har riktignok en sosialantropologisk vinkling, med et fokus som i stor grad ligger på forskjellige religions- og stammesamfunn. Men til tross for dette, gir hun allikevel en god forklaring på de mekanismer som bidrar til at ideer om rent og urent oppstår. Hun forklarer også utfyllende at disse mekanismene er en naturlig del av det å leve i menneskelig felleskap, og at de skiller som det moderne menneske tar for gitt, er vel så oppkonstruert som dem man finner ved egalitære stammesamfunn, eller samfunn med en underliggende religiøs struktur. Hun viser også til at det til alle tider har eksistert en form for renhetslengsel, men vel og merke uten at dette nødvendigvis har vært ensbetydende med ekstremisme, overgrep, massedrap og folkemord etc..

Den tredje og siste teorien i rekken, er det forfatter og frilansjournalist Bår Stenvik som står for. Hans teori om rent og urent, som han lanserte igjennom boken *Skitt: Mennesket, møkka og kulturen*, følger i stor grad Mary Douglas's teoretiske betraktninger. Likevel har Stenvik et litt annet fokus enn Douglas. Der hvor Douglas har fokus på samfunn, religion og kulturer, har et i stedet Stenvik et fokus på trivielle og hverdagslige ting. For eksempel belyser han ideen om rent og urent igjennom oppvask, mat, gjørme, avføring, sex, basiller, hygiene, blod, lukt, flekker osv. Han bruker altså den fysiske skitten, eller rettere sagt ideen om denne, for å vise hvordan ideen om rent og urent er en subjektiv oppfatning i menneskets tankesett, og hvordan denne er forskjellig fra sted til sted, ikke bare globalt sett, men også innenfor ett og samme land, eller innfor en og samme by. Kort og enkelt går Stenviks teori ut på at det er uorden i forhold til vår subjektive oppfatning av orden som skaper

³⁴ Mary Douglas. *Rent og urent: En analyse av forestillinger omkring urenheter og tabu*: s.9-185.

ideen eller bevisstheten om at noe er rent eller urent. Dette er noe som innbefatter alle menneskelige individer, selv om preferansene ofte er helt forskjellige.³⁵

For til slutt å ta en oppsummerende sammenfatning rundt ideen om rent og urent, kan det altså sies at ideen om renhet er noe vi mennesker ofte forbinder med noe vakkert og harmonisk, noe man strekker seg etter, og ofte kan føle en sterk tiltrekningskraft mot. Dette kan for eksempel gjelde kjøkkenbenkens rene og hvite flater, eller søken etter den rene fornuft, tro, tanker eller samvittighet. I motsatt ende av skalaen har man det urene og det skitne som man ofte har en sterk fornemmelse mot, som for eksempel den fysiske skitten man omgir seg med; avføring, blod, basiller, støv og mugg, eller ideen om de skitne tanker og den skitne livsførsel, som for eksempel pornografi, prostitusjon og diverse andre former for moralsk forfall. Med andre ord gjelder dette alle ideer som på en eller annen måte er innprentet som noe ubehagelig og frastøtende i vår bevissthet.

Men denne bevisstheten, som har fulgt oss siden tidenes morgen, kan også bli problematisk hvis man setter denne i en dypere sammenheng. For hva er egentlig rent, og hva er egentlig urent? Finnes det en enkel formel på hva som er den riktige urenhet eller den riktige renhet? Ser man enkelt på det kan man nok komme frem til at det er noen normer som vil være gjeldene for de fleste av oss som bor i Norge, men utvider man horisonten til å gjelde hele verden, vil man se at dette bilde blir litt annerledes. Det som er rent og urent for oss kan være motsatt for folk i andre kulturer. For eksempel er isbjørnekskremter en delikatess blant inuitter på Grønland, mens de færreste i Norge ville sett på det som en delikatess. Enkelte nordmenn ville riktignok syntes at dette var greit, men man kan nok enes om at isbjørnavføring er noe de fleste i vår del av verden vil tenke på som noe urent eller skittent. Et annet eksempel er tradisjonen med ribbe og svinekjøtt. I vår del av verden er dette ofte ansett som en høytidsdelikatess, men i den islamske delen av verden er dette ansett som noe ytterst urent og noe man skal holde seg langt unna. Menneskers oppfatning av verden er derfor i realiteten et mylder av subjektive preferanser, og derfor vil man også oppfattet verden som skitten i en viss forstand, eller i det minste som et mylder av gråsoner som den kjente sosialantropologen Thomas Hylland Eriksen sier det i sin bok *Kulturterrorismen: Et oppgjør med tanken om kulturell renhet*.³⁶ Dette i seg selv trenger riktignok ikke å være et problem, så lenge alle kan respektere individet, og ikke misbruke dets motsetninger.

For oppfatningen av rent og urent har også et motsetningsfylt- og potensielt farlig element ved seg. I enkelte sammenhenger kan ideen om rent og urent brukes som et våpen for å sette mennesker,

³⁵ Bår Stenvik. *Skitt: Mennesket, møkka og kulturen*: s.7-261.

³⁶ Thomas Hylland Eriksen. *Kulturterrorismen: Et oppgjør med tanken om kulturell renhet*: s.59.

kulturer og samfunn opp mot hverandre. Dette momentet har blant annet gjort ideen til et yndet våpen for bevegelser hvor både inkludering og ekskludering er en helt essensiell del av bevegelsens dannelse, oppslutning og overlevelse. Spesielt har man erfart dette trekket ved de utallige totalitære bevegelsene som har kommet og gått opp igjennom historien; med nazismen, fascismen, kommunismen og islamismen som kanskje de klareste eksemplene.³⁷ Disse totalitære bevegelsene har opp igjennom historien, og i utstrakt grad, basert seg på å eliminere det skitne eller de uønskede gruppene som ikke passet inn i deres utopi av enten rase, klasse, religion eller nasjonalt felleskap. Det menneskelige individ har verken blitt respektert eller verdsatt, og motsetninger har i stor grad blitt brukt for å sette majoriteten opp mot minoriteten.

Det er nettopp med dette tankevekkende bakteppet, at temaet om renhet og renhetslengsel har blitt så aktuelt som grunnlag for denne masteroppgaven. For den norske AKP (m-l) bevegelsen var, som vi skal se i neste kapittel, en totalitær bevegelse i sin oppbygging. De sverget til ideologien marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning. Deres store forbilde var den totalitære Mao Tse-Tung, og de hyllet som tidligere nevnt despoter som Pol Pot, Stalin og Hoxa. At det også skal ha eksistert en slags ide om renhet, eller en form for lengsel etter renhet og enhet innenfor den norske ml-bevegelsen, anser jeg derfor som overveiende sannsynlig.

³⁷ Les mer om disse totalitære ideologiene og deres totalitære likehetstrekk i: Øystein Sørensen. *Drømmen om det fullkomne samfunn: Fire totalitære ideologier – én totalitær mentalitet?*: s.7-255

Kap.2. Den korte historien om AKP (m-l) bevegelsens vekst og fall.

Innledning

Dette bakgrunnskapittelet er ment som et introduserende opplysningskapittel, hvor hensikten er å gi deg som leser en større forståelse av hva ml-fenomenet var for noe, og på den måten sette oppgavens senere drøftinger i en større og mer helhetlig sammenheng. Dette vil gjøres ved å belyse flere og sentrale sider ved både partiet AKP (m-l) samtiden, og ml-bevegelsen generelt. Formen vil forøvrig være nokså kronologisk, hvor fremstillingen vil være som kapitteloverskriften beskriver: AKP (m-l) bevegelsens vekst og fall. Kapitelet har ellers ikke til hensikt å presentere eller belyse noe nytt forskningsmateriale, og vil derfor være et relativt generelt kapittel som i stor grad baserer seg på foreliggende sekundærkilder.

Det anti- autoritære ungdomsopprøret som ble en autoritær bevegelse.

Tiden etter krigen er uten sammenligning den rikeste i Norges historie, materielt så vel som kulturelt. Levestandarden har økt bemerkelsesverdig, og skapt grunnlag for en mer variert livsførsel.³⁸

Dette var den norske samfunnsøkonomen Kaare Petersens sluttord i boken *Et kvartsekel i fremgang* fra 1972, et sluttord som uten tvil gir et godt bilde av den optimistiske situasjonen i Norge de første tiårene etter andre verdenskrig. Tiårene var preget av politisk stabilitet, anført av det dominerende Arbeiderpartiet, stor industriell- og økonomisk vekst, samt en storstilt transformasjon av samfunnet, noe som blant annet viste seg ved den ekspanderende velferdsstaten. Den store veksten i industrien og den kraftige velferdsutbyggingen, bidro til at befolkningen fikk en økt personlig velstand og tryggere og bedre arbeidsforhold. Denne velferdsøkningen la videre grunnlaget for forbrukersamfunnet og utdanningsekspløsjonen man opplevde utover 1960-tallet, noe som igjen bidro til å utvikle Norge til et rikt og moderne samfunn med stor materiell overflod.³⁹ Under slike gode samfunnsvilkår skulle man ikke tro at det fantes grobunn for samfunnsomveltende krefter, men det var nettopp slike krefter som etter hvert fikk gehør blant mange unge. Den nye etterkrigsgenerasjonen hadde en helt annen, og mye mer kritisk holdning til industrivekstsamfunnet enn deres foreldregenerasjon hadde hatt. Nå skulle personlig vekst og velstand byttes ut med solidaritet og samhold, ikke bare i en Norsk sammenheng, men også med resten av verden. Dette resulterte i at det i løpet av vel et tiår, fra slutten av 1960-årene, skjedde et oppbrudd som i omfang

³⁸ Trond Bergh, Helge Ø. Pharo (red). *Vekst og Velstand: Norsk politisk historie 1945-1965*: s.13.

³⁹ Berge Furre. *Norsk historie 1914-2000: Industrisamfunnet - frå vokstervisse til framtidstvil*: s.185,186.

og betydning knapt kan sammenlignes i moderne norsk historie. Det var et ungdomsoppbrudd fra autoriteter og tradisjoner som hadde hatt dype røtter i det norske samfunnet. Inspirert av anti-autoritære bevegelser internasjonalt, som blant annet den amerikanske hippiebevegelsen, satte den nye velutdannede etterkrigsgenerasjonen mange nye verdier på dagsordenen. Foreldregenerasjonenes vedtatte forestillinger og verdier om det etablerte samfunnet ble satt spørsmålsteget ved, mens nye verdier som kvinnekamp, abort, miljøvern, nedrustning, fred, likestilling og frihet kom på dagsorden.⁴⁰ Idealene var med andre ord demokrati, likhet og frihet for alle.

Det var dette anti- autoritære klima den autoritære ml-bevegelsen merkelig nok skulle vokse ut av. Merkelig var det, siden ml-bevegelsen etter hvert skulle komme til å stå i sterk kontrast til studentopprørets opprinnelige idealer om demokrati, likhet og frihet. Hvorfor ungdomsopprøret tok en slik radikal vending kan sikkert diskuteres, men tre faktorer som i alle fall bør trekkes fram er: Vietnamkrigen, Maos kulturrevolusjon og politiets batonger mot studenter under studentopprøret i Pairs i 1968. Blant annet konkluderer Hans Petter Sjøli i sin hovedoppgave *Fra raddis til kader: Kineseri i tidens ånd*, med at:

Vietnamkrigen var den hendelse i samtiden som først og fremst bidro til radikaliseringsen. Vietnamkrigen snudde opp ned på vedtatte sannheter. USAs engasjement i Indokina ble fortolket inn i en imperialistisk ramme. Dette medførte to ting: Lenins teori om imperialismen som kapitalismens siste fase ble på nytt tatt frem. Likeledes var vietnamesernes kamp mot den imperialistiske supermakt et tegn på at pasifisme ikke var en adekvat strategi mot urett og overgrep. Kapitalismen måtte derfor avskaffes, gjerne med våpen i hånd.⁴¹

Men til tross for at internasjonale forhold var helt sentrale faktorer for radikaliseringsen, er det også viktig å trekke inn nasjonale forhold som velstand, overflod og utdanningseksplasjon. Mange unge stilte seg som tidligere nevnt kritisk til overflodssamfunnet, men dette samfunnet gjorde det paradoksalt mulig for etterkrigsgenerasjonen å kunne utdanne seg, engasjere seg i- og forfølge sine egne interesser. Med andre ord la overflodssamfunnet til rette for at et ungdomsopprør av en slik art kunne finne sted. Et annet og viktig nasjonalt element som også bør trekkes frem, er de etablerte partienes problemer med å fange opp etterkrigsgenerasjonens nye verdier. Sosialistisk Folkeparti, som hadde løsrevet seg fra Arbeiderpartiet i 1961, greide sammen med deres ungdomsparti, Sosialistisk Ungdomsforbund til en viss grad å fylle dette vakuumet, i alle fall de første årene. De greide å skape en tredje vei mellom den østeuropeiske sosialismen og det imperialistisk/kapitalistiske vesten, hvor arbeidere, akademikere og rastløs ungdom som ikke fant seg til rette i NKPs Moskvavermeri, eller de etablerte partienes NATO omfavnelser, kunne finne seg til rette.⁴² Selv om

⁴⁰ Finn Olstad. *Frihetens århundre: Norsk historie gjennom de siste hundre år*: s.169, 173-174; Berge Furre. *Norsk historie 1914-2000: Industrisamfunnet - frå vokstervisse til framtidstvil*: s. 261-264.

⁴¹ Hans Petter Sjølis nett-presentasjon av hovedoppgaven *Fra raddis til kader: Kineseri i tidens ånd*, finnes pr.20.04.2012 på: <http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=4161>.

⁴² Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.20.

SF i de første årene virket til å ha samlet dette mellomsjiktet på venstresiden i norsk politikk, skulle det ikke ta mange årene før det oppsto en splittende generasjonskonflikt mellom SF ledelsen og deres ungdomsparti, Sosialistisk Ungdomsforbund, hvor resultatet av konflikten ble en splittelse som banet vei for den norske ml-bevegelsen.

MI-bevegelsen; fra SUF, via SUF (m-l)/MLG, til det revolusjonære maoistpartiet AKP (m-l).

Startskuddet for ml-bevegelsens historie vil ofte være avhengig av hva man velger å legge vekt på, men det rimeligste vil være å starte engang i andre halvdel av 1960-tallet. Selve bruddet som ledet til ml-bevegelsen skjedde riktignok på SFs landsmøte i 1969, men for å få en helhetsforståelse av bruddet vil det også være relevant å se på årene som ledet opp til bruddet. Blant annet tar Hans Petter Sjøli til ordet for i *Mao, min mao* at 1967 var skilleåret som startet prosessen som ledet frem til bruddet. Frem til da hadde samarbeidet mellom den yngre og eldre generasjonen i SF fungert relativt godt, og det var få som snakket om et mulig brudd, selv om enkelte i MI-bevegelsen, blant annet den tidligere MI-toppen Sverre Knutsen, i etterkant har hevdet at det alltid hadde vært en opposisjon mellom generasjonene i SUF og SF.⁴³ Sannheten ligger nok et sted i mellom, men det vil være rimelig å hevde at samarbeidet var relativt godt fram til 1967. Bakgrunnen for at 1967 kan sees på som et skilleår, må nok først og fremst tilskrives internasjonale forhold, og da hovedsakelig den kinesiske kulturrevolusjonen og Mao Tse-tungs tanker, som spredte seg, og ble en populær trend i kjølevannet av den. Spesielt populær ble hans tanker innenfor de venstresosialistiske miljøene i Europa, blant annet fordi hans fortolkning av marxismen-leninismen passet bedre med realitetene i verden enn andre- og eldre fortolkninger.

I Norge fikk venstresosialistene for alvor stifte bekjentskap med den nye trenden på SUFs første sommerleir på Tromøya utenfor Arendal i 1967. Ledet av den unge og veltalende Tron Øgrim, senere *sjefsideolog* i ml-bevegelsen, satte lokallaget Bryn – Hellerud SUF sitt maoistiske preg på denne sommerleiren. Tron Øgrim som allerede var blitt maoist i 1964/65, etter påvirkningen fra de maoistiske 1961-enerne, så tidlige et stort potensial i maoismen. Han skjønnte at marxismen – leninismen, tolket igjennom Maos tanker, representerte noe helt nytt, og var veien å gå for å få vekket massene, eller i alle fall ungdomsmassene. Det representerte noe annet enn den uglesette modellen for sosialismen som Sovjetunionen og andre østeuropeiske stater førte, samtidig som maoismen passet inn i den kulturelle brytningstiden mellom foreldregenerasjonen og den nye etterkrigsgenerasjonens verdier. I løpet av den uken som sommerleiren varte gikk marxismen-

⁴³ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.21.

leninismen-Mao Tse-tungs tenkning fra å være et fenomen knyttet til enkelt lokallag på Oslos østkant, til å få en bredere oppslutning blant lokallag over hele landet. Diskusjonene som gikk friskt for seg igjennom hele uka bidro til at flere av de tidligere skeptikerne etter hvert ble overbeviste om at Maos fortolkning av verden stemte mye bedre enn alternativene. Da man så kom til SUFs fjerde landsmøte i oktober samme år, hadde Bryn – Hellerud fløyens maoisme fått et godt fotfeste innad i SUF, og på sidelinjen sto sjokkerte SF topper og så på den skremmende utviklingen som var på gang i deres egen ungdomsorganisasjon.⁴⁴

SUFs fjerde landsmøte ble holdt 7. oktober 1967, og var sterkt påvirket av Bryn – Hellerud – gjengens maoisme, noe som bidro til at landsmøtet ble preget av en kamp mellom de som ønsket en mer radikal profil og de som ønsket å følge en mer moderat vei med reformer. Etter flere fremlegg og voteringer hadde man ved landsmøtets slutt, riktignok med et knepent flertall, falt ned på den mer sentrumsorienterte Sigurd Allern som leder.⁴⁵ I de fleste andre saker viste landsmøtet tydelige at den revolusjonære fløyen var i vinden, og at faren for en splittelse var høyst reell. Spesielt var det tre vedtak som sjokkerte SF ledelsen, og som la veien åpen for en splittelse. For det første gikk SUFerne hardt ut mot det de kalte det de kalte ministersosialisme, som var en betegnelse på samarbeidet med Arbeiderpartiet; for det andre uttalte de seg ytterst positivt til kulturrevolusjonen samtidig som de stilte seg sterkt kritisk til hvordan norske medier framstilte denne; og for det tredje, vedtaket som virkelig skulle bli sprengstoff, SUFs Midtøsten resolusjon. En resolusjon som sa at:

Så lenge Israel fortsette sin aggressive, ekspansjonistiske og rasistiske politikk, må vi slå fast følgende: 1. SUF støtter Palestinaflyktingenes og de undertrykte araberes kamp for å få tilbake sitt hjemland. 2. Staten Israel i sin nåværende form som brohode for imperialismen må opphøre å eksistere. 3. Den nåværende befolkningen i Israel må garanteres sin rett til å bo i Midt-Østen.⁴⁶

Denne resolusjon var som sprengstoff i samtiden, og en tilsynelatende samlet SF ledelse tok kort tid etter sterk avstand fra resolusjonen i partiavisen *Orientering*, selv om riktignok SF leder Finn Gustavsens i ettertid har sagt at dette ikke var tilfelle. Men uansett, de to organisasjonene var på en uunngåelig kollisjonskurs, og ved utgangen av 1967 levde SUF på mange måter sitt eget liv ved siden av moderpartiet.⁴⁷

Selv om det kanskje kan virke som om det bare var Tron Øgrim og Bryn – Hellerud laget som ledet den revolusjonære fløyen i SUF, stemmer ikke dette helt. Bryn – Hellerud SUF var helt klart viktige, og skapte et tett aktivitetstilbud som etter hvert ble en maktbase i striden om det ideologiske lederskapet i SUF, men de hadde i utgangspunktet størst påvirkning blant ungdommen, og var sånn

⁴⁴ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.22-26.

⁴⁵ Håkon Kolmannskog: *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla: Det umogleges kunst 1965–1980*: s 29-30

⁴⁶ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.26; se også *Orientering* nr.36/67: s. 6-7.

⁴⁷ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.27-28.

sett kun den ene delen av den revolusjonære fløyen. Den andre delen var Sosialistisk Studentforbund, som var en samlingsorganisasjon for sosialistiske studenter ved Universitetet i Oslo. Her fant man blant annet flere av de såkalte 1961-enerne, ur-maoistene, som var de første som for alvor studerte Maos tekster. Deres grep om de venstresosialistiske studentene på Blindern hadde tidligere vært moderat, men etter en delegasjonsreise til Maos Kina sommeren 1967, midt under oppsvingen av kulturrevolusjonen, kom flere av de mer tvilende studentene hjem som engasjerte maoister. De kunne fortelle om det annerledes Kina som representerte noe nytt og givende. De kunne også avvise de norske avisenes påstander om at likene fløt i Shanghais gater.⁴⁸

Sosialistisk Studentforbund og de venstresosialistiske studentenes omfavnelser av Mao sin lære, kombinert med Tron Øgrim og Bryn – Hellerud – gjengens grep om ungdommen, ble etter hvert en effektiv allianse som bidro til at den radikale fløyen i SUF vokste ytterligere utover våren 1968. Da man i tillegg fikk store hendelser internasjonalt, med FNL sin tet-offensiv mot USA i januar, og studentopprørene i Berlin og Paris våren 1968, ble det skapt økte forhåpninger om at revolusjon også var mulig i de kapitalistiske kjerneområdene.⁴⁹ Den økte revolusjonsoptimismen eskalerte radikaliseringen ytterligere, og førte til økt tilstrømning av unge medlemmer, noe man tydelig fikk se utslaget av på SUFs andre sommerleir i 1968. Fra å bli kalt en moderat sommerleir i 1967, ble SUF sin andre sommerleir i 1968 det man kan kalle rabiat. Sommerleiren var ikke lenger bare gjenstand for opphetede diskusjoner. Nå var det også skapt et visuelt maoistisk univers hvor bilder, sanger, symboler og taler hyllet Mao som den store leder. Det var på mange måter som en religiøs vekkellesleir. SUFere som tidligere ikke kunne identifisere seg med de revolusjonære var nå entusiastiske tilhengere. Blant annet var de fleste lederskikkelsene i SUF vunnet over på det revolusjonære program. Ved sommerleirens slutt var det en bred enighet blant SUFs ledere om at moderpartiet SF var ubrukelig som sosialistisk parti, og at det kun var den marxist-leninistiske og maoistiske idétradisjonen som representerte den sanne veien mot et sosialistisk Norge.⁵⁰ Den nye enigheten ble klubbet igjennom på SUFs femte landsmøte i september 1968. Nå het det at SUF skulle være en revolusjonær klassekamporganisasjon som arbeidet for en proletarisk revolusjon i Norge, med det klasseløse samfunn som mål. Om sosialismen het det at man ønsket en demokratisk stat av en ny type, kalt proletariatets demokratiske diktatur. I tillegg til dette ble det på Tron Øgrims oppfordring også vedtatt og startet et systematisk studium av marxismen-leninismen Mao Tse-tungs

⁴⁸ Håkon Kolmannskog: *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla: Det umogleges kunst 1965–1980*: s.24-26; se også artikkelen *Trangen til noe annet i Klassekampen* 15.2.2003: <http://www.klassekampen.no/27099/article/item/null>.

⁴⁹ Håkon Kolmannskog: *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla: Det umogleges kunst 1965–1980*: s. 36.

⁵⁰ Håkon Kolmannskog: *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla: Det umogleges kunst 1965–1980*: s. 37-39.

tenkning for SUFs medlemmer.⁵¹ Det fantes altså nå to ideologier innenfor de to organisasjonene, hvor bare en av dem kunne seire. SF med sin moderate linje så også klare svakheter ved det liberale demokratiet, og snakket ofte om viktigheten av utenomparlamentarisk virksomhet, men ønsket å vinne igjennom sin politikk ved å gå den parlamentariske vei, SUF derimot, jobbet uforsonlig med å fjerne alle liberale elementer og innføre proletariatets demokratiske diktatur. Den avsluttende striden skulle stå på SFs landsmøte i 1969, og begge leire mobiliserte noe voldsomt. SUF prøvde blant annet å kuppe SFs største fylkeslag i månedene før landsmøtet. Det var på forhånd umulig å spå hva utfallet ville bli, siden SF mistet mye støtte etter Sovjets invasjon av Tsjekkoslovakia høsten 1968, mens SUFs nye linje tiltrakk mange spenningssøkende ungdom. Landsmøtet ble holdt på Ingeniørenes Hus i Oslo den første helga i februar 1969. Det ble en helg fylt med intriger, bitterhet og uthenging mellom de nå to separate partiledelsene. SF ledelsens frontet blant annet et ønske om å opprette en alternativ ungdomsorganisasjon til SUF, noe som provoserte de unge marxist-leninistene voldsomt. På landsmøtets siste dag ble det holdt avstemning om hvilken ideologisk retning SF skulle ta. Den gikk i favør til SF ledelsen, som vant med 131 stemmer mot 77, noe som resulterte i at de tapende SUF delegatene og deres støttespillere reiste seg opp og forlot landsmøtet. Dermed var splittelsen et faktum, og den norske ml-bevegelsen var født. Året etter skiftet SUF navn til SUF (m-l), som sammen med det litt senere opprettede MLG, eller Marxist-leninistiske grupper, og en Mao fraksjon fra NKP kalt Marxist-Leninistisk Front, dannet det maoistiske partiet Arbeidernes kommunistparti (marxist-leninistene) julen 1972.⁵² SUF (m-l) skiftet så navn til Rød Ungdom, og ble sammen med det litt senere opprettede NKS, eller Norges Kommunistiske Studentforbund, AKP (m-l)s to ungdomsorganisasjoner. Rød Ungdom i all hovedsak for ungdom, mens NKS overtok Sosialistisk Studentforbunds rolle som samlingsorganisasjon for studenter, og da ikke bare i Oslo, men ved alle landets universiteter og høyskoler.⁵³

Det revolusjonære og totalitære maoistpartiet AKP (m-l)

Arbeidernes kommunistparti (marxist-leninistene) eller bare AKP (m-l) ble offisielt stiftet på deres første landsmøte på Linderudkollen i Oslo den 18. Februar 1973, selv om det riktignok fra uoffisielt hold er blitt hevdet at den egentlige stiftelsesdatoen skal ha vært en gang i romjulen 1972 på Nordstrand i Oslo. Hva som er sannheten har vist seg vanskelig å verifisere, men man vet i alle fall at MLG, MLF og SUF (m-l) i lang tid hadde drevet partioppbyggende arbeid, og at de mot slutten av

⁵¹ Håkon Kolmannskog: *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla: Det umogleges kunst 1965–1980*: s. 40-41.

⁵² Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s 29-34.

⁵³ *Klassekampen* 28.3-3.4.1973, s.6-7; *Klassekampen* 27.4.1976, s. 24.

1972 skal ha hatt det meste på plass.⁵⁴ Muligheten for at det skal ha blitt stiftet i all hemmelighet i romjula 1972 er derfor absolutt tilstede. Nøyaktig hvilken dato som er den riktige spiller egentlig liten rolle. Man kan like godt forholde seg til den offisielle. På den offisielle stiftelsesdatoen, som forøvrig også skjedde i hemmelighet, ble det erklært at AKP (m-l) så på seg selv som et sluttpunkt i en revolusjonærhistorisk prosess, og at:

Arbeidernes kommunistparti (marxist – leninistene) tar opp i seg den norske arbeiderbevegelsens beste tradisjoner; fra Thranitterbevegelsen i 1848, DNA 1888 og NKP i 1923. Alle disse partiene var opprinnelig revolusjonære arbeiderpartier. Vårt parti er det fjerde forsøket på å organisere et slikt parti i Norge.⁵⁵

I prinsippprogrammet het det at AKP (m-l) er den norske arbeiderklassens organiserte, revolusjonære fortropp. Dets medlemmer hører til arbeiderklassens mest klassebevisste og aktive representanter. AKP (m-l) tar også opp i seg andre arbeidende og progressive som støtter partiets politikk. [Og om det ideologiske grunnlaget het det:] AKP (m-l) bygger sin praksis på den vitenskapelige sosialismen, marxismen – leninismen – Mao Tsetungs tenkning – slik den i første rekke er utformet av Marx, Engels, Lenin, Stalin og Mao Tsetung. Denne teorien som oppsummerer arbeiderklassens internasjonale erfaringer anvender AKP (m-l) sjølstendig i samsvar med situasjonen i Norge. AKP (m-l) går inn for proletarisk internasjonalisme, solidariserer seg med arbeidere og undertrykte i andre land og støtter de sosialistiske landa. AKP (m-l) er organisert etter det demokratiske sentralismens prinsipper.⁵⁶

Ser man igjennom linjene på disse uttalelsene får man et tydelig inntrykk av at den nye partiledelsen i AKP (m-l), som for øvrig bare delvis ble offentliggjort, ønsket å legge seg på en ekstremt totalitær linje, hvor partiet blant annet åpnet opp for å ta i bruk grep og erfaringer som var i tråd med deres ideologiske idoler. De ble riktignok ikke like ekstreme som Lenin, Stalin eller Mao. Men den totalitære linje skulle utover 1970-tallet gi seg utslag i både en terroraksjon, spionasje, ideologiske renhetskrav, strenge sikkerhetsrutiner og flere dyptgående ekskluderingsprosesser. I følge enkelte uoffisielle kilder skal det også ha blitt bedrevet våpentrening og utformet et kartotek som utpekte aktuelle klassefiender som skulle tas den dagen revolusjonen kom.⁵⁷

De første årene etter partietableringen var det allikevel få tegn til at AKP (m-l) skulle bli så ekstreme som de verbalt framsto. Ved første øyekast lignet egentlig partiet i stor grad på de andre partiene på den norske venstresiden, og inn mot stortingsvalget i 1973 ønsket de også å ta del i Sosialistisk Valgforbund, den norske venstresidens politiske valgallianse. Da de ikke fikk være med i alliansen grunnet mistro fra de andre partiene, valgte de merkelig nok å stille til valg på egenhånd, noe som

⁵⁴ Denne partioppbyggende prosessen, med diverse samarbeidsproblemer, utfordringer og krangling, kan leses ytterligere om i diskusjons- og fellesbuletinen *Enhet-kritikk-enhet*. Denne finnes pr.15.3.2013 på: <http://www.akp.no/ml-historie/pdf/eke/index.html>.

⁵⁵ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s 87-88; se også AKP (m-l)s stiftelseserklæring på <http://www.marxists.org/norsk/reference/diverse/AKP1973.html>.

⁵⁶ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s 88-89; se også AKP (m-l)s stiftelseserklæring på <http://www.marxists.org/norsk/reference/diverse/AKP1973.html>.

⁵⁷ Nik Brandal, medforfatter av *Den store ml-boka*, fortalte i forbindelse med et masterseminar 8.12.2011 at det i følge uoffisielle kilder skal ha blitt bedrevet en viss våpentrening blant enkelte partimedlemmer, samt at det skal ha foreligget et slags kartotek over eventuelle fiender som skulle tas den dagen revolusjonen kom. Men han understreket også at en organisert våpentrening fra partiets side aldri har kunnet bevises, og at kartoteket har aldri blitt funnet.

var meget spesielt siden de anså det liberale demokratiet som et klassesdiktatur. AKP (m-l) fikk heller ikke stille til valg under sitt eget navn siden det lignet for mye på NKP, som var en del av valgalliansen. Men til tross for motgangen ble ikke ønsket om å stille til valg svekket. Ved et enkelt grep opprettet AKP (m-l) valgfronten Rød Valgallianse, eller bare RV. Den nye valgfronten som i praksis var et rent underbruk av AKP (m-l), ble frontet som en alternativ allianse til Sosialistisk Valgforbund. Enden på historien ble at AKP (m-l)s valgforsøk i 1973 endte i en stor fiasko, mens Sosialistisk Valgforbund gjorde braksuksess, med over 11 prosent av stemmene og 16 representanter på Stortinget. Valgfiasken bidro til å forsterke inntrykket blant medlemmene om at demokratiet bare var et borgerlig redskap for å holde arbeiderklassen nede. Likevel ønsket AKP (m-l)s første partileder Sigurd Allern å fortsette arbeidet med å få til et bredt samarbeid på den norske venstresiden. Men enhetsideen som denne visjonen også ble kalt, skulle bli hans endelikt som partileder. To år etter fikk han sparken og ble erstattet av den mer radikale Pål Steigan.⁵⁸ AKP (m-l) fortsatte riktignok å stille lister som RV under Steigan også, men det overordnede målet var væpna revolusjon, mens valg i større grad kan sies å ha blitt ansett som et redskap for å avsløre borgerskapets demokratiske klassesdiktatur, samt å lodde den revolusjonære stemningen i folket.⁵⁹

Selv om valgfiasken i 1973 og Pål Steigans inntreden som partileder to år senere ble sentrale faktorer for at AKP (m-l) gradvis forlot enhetslinja og beveget seg i en mer totalitær retning, var det samtidig også en internasjonal hendelse som sammenfalt med valgfiasken og forsterket ml-ernes syn på det liberale demokratiet som et klassesdiktatur. Hendelsen som i ettertid også har blitt kalt 1970-tallets 9/11, fant sted i Chile 11. september 1973, og var et brutalt militærkupp hvor den sosialistisk lovlige valgte presidenten Salvador Allende ble styrtet og drept av den amerikanske støttede chilenske generalen Augusto Pinochet. Kuppet var såpass sjokkerende og brutalt at det satte en effektiv stopper for alt snakk om en fredelig vei til sosialisme, som enkelte i ml-bevegelsen tidligere hadde forfektet. Etter dette utviklet AKP (m-l) seg gradvis til et bolsjevikparti hvor det ble satt mye strengere krav til medlemmene, som for øvrig ble kalt kadere utover 1970-tallet. Kaderen skulle nøye vurderes, og kadere som ikke hadde den riktige holdningen ble effektivt luket ut som enten venstre eller høyre avvikere.⁶⁰

Utrenskninger, høyreavvik og terrorisme

Den første bølgen av utrenskninger skjedde fra 1975, etter at Tron Øgrim, inspirert av Maos oppgjør med høyre, og Enver Hoxas kritikk av høyredreiningen i partiet, forfattet dokumentet *Teser om*

⁵⁸ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s 90,96-97.

⁵⁹ *Tjen Folket*, nr.3, juni 1978: s.41; *Klassekampen* 6.3-11.3.1975: s.11; *Klassekampen* 19.9.1979: s.6,7.

⁶⁰ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s 100-102.

høyreavviket. Dette dokumentet tok form som en sterk kritikk av programmet og de politiske linjene som hadde vært ført fra 1973 – 1975. Høyrekreftene som man hevdet dominerte i partiet ble ansett som en stor trussel som på sikt kunne komme til å true partiets eksistens. Derfor skulle disse kreftene lokkes frem og elimineres samtidig som kadrene skulle disiplineres. Men oppgjøret med høyrekreftene satte også fingeren på et annet problem som var rådende i partiet, nemlig klasseproblemet. Ml-bevegelsen som i bunn og grunn var en student- og elevbevegelse, hadde bare et fåtall representanter fra arbeiderklassen, som de så hardt kjempet for. Derfor oppfordret også partiledelsen i kjølevannet av oppgjøret med høyre at kadrene snarest burde avslutte sine studier for å bli en del av arbeiderklassen, eller som de selv kalte det: *å sjølproletarisere seg*. Kadrene ble vel og merke ikke tvunget til dette, men det er rimelig å anta at mange følte et sterkt press for å gi opp sin akademiske karriere, for å tre inn i arbeiderklassens rekker. Nektet man steilt og sjølproletarisere seg, kunne det få stor innvirkning på de såkalte kadervurderingene som skulle avgjøre om du var en avviker eller ikke.⁶¹ Dermed ble det et slags indirekte press som mange ml-ere ikke greide å stå i mot.

De såkalte kadervurderingene var noe AKP (m-l) hadde hentet fra Maos lære, og kort fortalt gikk disse ut på at kadrene skulle foreta en selvransakelse for å se hvor vidt deres tanker, levesett og handlinger sto i samsvar med revolusjonen, klassen og partiet. Da selvransakelsen var utført, var det opp til utnevnte representanter fra partiet å avgjøre om den aktuelle kaderen var avviker eller ikke. Dette ble avgjort ved at kaderens personlighet ble delt i to, hvor man skilte mellom en borgerlig og en proletar side. Man vurderte så hvilken av sidene som sto sterkest hos den enkelte, og hva som eventuelt kunne gjøres for å fremme den proletariske siden. Ble konklusjonen at kaderen var avviker, og det ikke var noe håp for at vedkommende kunne omvendes, kom ofte eksklusjonsmeldingen raskt.⁶² Frykten for eksklusjon bidro til at de fleste kadrene, for å styrke sin proletære side, fulgte partiledelsen i alt som ble befalt. Dette innbefattet alt fra hva som var riktig musikk og poesi, til overvåking, spionasje og innbrudd, samt uforbeholden støtte til despoter som Mao, Pol Pot og Enhver Hoxa. I tillegg skal det også ha blitt sendt ut direktiv om fullstendig oppslutning om AKP (m-l)s eneste offentlige dokumenterte terroraksjon, den såkalte Granerud aksjonen i 1976. Om man støttet aksjonen mot Granerud eller ikke, skal ha vært et viktig holdepunkt under kadervurderingene,

⁶¹ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.105-108,111.

⁶² Natalia Zubillaga. "Det nasjonale spørsmål": *Ml-bevegelsens nasjonale diskurs under EEC-debatten og kampen om Svalbard*: s.40-41; se også Terje Tvedt (red). *(ml): En bok om maoismen i Norge*: s.132.

og kunne i enkelte tilfeller alene avgjøre om du var høyre avvikler eller ikke. Men offentlig tok AKP (m-l) vel og merke sterk avstand fra aksjonen.⁶³

AKP (m-l) hevdet ofte offentlig at de var sterkt i mot bruk av terrorisme, men de støttet allikevel fullt opp om flere forskjellige venstreorienterte terroristorganisasjoner i utlandet, som blant annet Folkefronten for Palestinas frigjøring, eller Irish Republican Army. Disse var i følge dem selv ingen terroristorganisasjoner, men kun frigjøringsbevegelser som bedrev en legitim krigføring for sin frihet. Om partiet egentlig var i mot bruk av terrorisme, eller om alle kadre stilte seg bak denne linja, er derfor vanskelig å si sikkert. Dette hevdes imidlertid fortsatt, blant annet av den tidligere så sentrale ml-eren Finn Sjue. Han hevder også at partiet skal ha avvist et tilnærmingsforsøk fra deres langt mere terroristiske søsterbevegelse i Tyskland, Rote Armee Fraktion, noe som han mener underbygger det faktum at AKP (m-l) aldri har hatt noe reelt ønske om å ty til terroristiske metoder.⁶⁴ Allikevel ble det ved minst et dokumentert tilfelle utført en terroraksjon i AKP (m-l)s regi, hvor bakgrunnen for aksjonen var en ulovlig streikeaksjon ved Norsk Champignon AS på Skjetten i 1976. AKP (m-l) som på 1970-tallet var et utpreget streikeparti, engasjerte seg som oftest i det som fantes av streiker, både lovlige og ulovlige. De fikk også nesten alltid med seg arbeiderne i kampen mot ledelsen. Men ved Norsk Champignon AS var ikke dette tilfelle. Her var det kun et fåtall som ønsket streik, og mange valgte derfor å bryte streiken og fortsette sitt arbeid, noe som falt i dårlig jord blant de engasjerte ml-erne. Streikebryting var noe AKP (m-l) så på som veldig usolidarisk, og noe man mislikte veldig sterkt. Derfor ble det som et motsvar til streikebrytingen satt i gang en storstilt hetskampanje mot streikebryterne, spesielt hardt skulle dette gå utover Åge Granerud som ble utpekt som den store syndebukken ved Norsk Champignon AS. Granerud, som bare var 21 år på dette tidspunktet ble grovt sjikanert av ml-erne, som blant annet hengte ham ut i flere aviser, løpesedler og i diverse sanger. Navnet Granerud ble til og med et synonym for judas i ml-språket. Den aggressive kampanjen resulterte til slutt i at en spesialgruppe fra AKP (m-l), etter lang tids overvåking, aksjonerte mot Graneruds bopel hjemme hos hans foreldre i Nannestad. Aksjonsgruppen som kom i ly av mørket i innleide biler bombarderte huset med steiner, og knuste samtlige av husets vinduer mens Granerud familien lå og sov. Granerud som i tiden etter fryktet for sitt liv, fikk full politibeskyttelse, men var allikevel klar på at terroren ikke skulle få knekke dem.⁶⁵

⁶³ NRK, Brennpunkt. Historier om AKP (m-l) (del 2), finnes pr.20.5.2012 på: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/198897/>.

⁶⁴ Intervjuet med Finn Sjue på NRK nett-tv, sendt i forbindelse med Brennpunktdokumentaren om AKP (m-l), finnes pr.20.5.2012 på: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196259/>.

⁶⁵ NRK, Brennpunkt. Historier om AKP (m-l) (del 2), finnes pr.20.5.2012 på: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/198897/>; se også *Verdens Gangs* oppslag om *AKP-Terror* 2.11.1976: s.12,13; se også *Klassekampens* dekning av terroren 4.11.1976: s.2,3.

Overvåking og krigsfrykt.

Terroraksjonen og AKP (m-l)s lefling med internasjonale terroristgrupper, samt deres verbale fremtoning, bidro til at partiet kom under politiets overvåkingstjenestes radar, og ble satt under overvåking på 1970- og deler av 1980-tallet. Overvåkning var noe man var mer eller mindre klar over innad ml-bevegelsen, for i den revolusjonære kampen mot borgerskapet måtte man være forberedt på alt. Historien hadde jo vist at borgerskapet ville bruke alle midler for å holde grepet om makten, med kuppet i Chile som det klareste eksemplet i samtiden. Som svar på overvåking ble det derfor utarbeidet et sett med sikkerhetsrutiner som kadrene fulgte nøye for å parere overvåkingstjenesten. Dette gjorde i sin tur overvåkingstjenesten ytterligere interessert, noe som igjen bidro til ytterligere hemmelighetskremmeri i ml-bevegelsen. Slik fortsatte spiralen, som sammen med den økende krigspsykosen i bevegelsen endte opp i flere absurde og paranoide utslag mot slutten av 1970-tallet.⁶⁶

Fra midten av 1970-tallet og utover spredte det seg en reel krigsfrykt i AKP (m-l). Ledelsen hevdet de hadde fått klare signaler fra Kina om at sosialimperialistene i øst var på frammarsj, det vil si: Sovjetunionen og dens allierte, og at tredje verdenskrig var rett rundt hjørnet. Ut ifra dette ble det tolket at Norge, som et av de første landene i den vestlige sfære, raskt ville bli okkupert av Sovjetunionen, og at denne ”okkupasjon ville bli jævlig hard.”⁶⁷ De nye makthaverne ville først og fremst eliminere revolusjonens fortropp, som i Norges tilfelle var AKP (m-l) og dets medlemmer, men også befolkningen generelt ville lide hardt under sosialimperialistenes jerngrep, ble det hevdet fra sentrale ml-ere. Denne skremmende profetien resulterte i at det etter hvert utviklet seg en paranoid krigspsykose i bevegelsen, hvor mange virkelig fryktet for sitt liv. Krigspsykosen bidro videre til at det allerede omfattende sikkerhetsopplegget ble enda mer omfattende. Man tok blant annet i bruk flere metoder som hjemmefronten hadde brukt under krigen. Kadrene ble for eksempel klassifisert i et system hvor noen skulle være offentlige mens andre skulle gå under jorda. De kadrene som måtte gå under jorda, de såkalte 2.2-erne, var nødt til å fjerne alle spor som kunne knytte de til bevegelsen, og de måtte aktivt ta avstand fra partiet. De hemmelige 2.2-erne var tiltenkt rollen som fremtidige geriljaledere i kampen mot sosialimperialistene, og skulle derfor kun tre frem den dagen de offentlige lederne hadde blitt likvidert av okkupasjonsmakten. Dette bidro til at fleste av 2.2-erne mistet sin kobling til bevegelsen og etter hvert falt ut i det stille. Men, dette gjaldt trolig ikke alle, og det kan faktisk være noen 2.2-ere der ute ennå. I følge en anonym tidligere 2.2-er som

⁶⁶ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.99-100, 129.

⁶⁷ Vanlig frase som ofte ble brukt av ml-erne om den kommende okkupasjonen, brukt blant annet som kapitteloverskrift i Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.117.

ble intervjuet i forbindelse med Brennpunkt-dokumentaren om AKP-(ml) bevegelsen i 2006, var det fortsatt ikke kommet noen beskjed om at systemet var avvirket. Han hadde i alle fall ikke fått noen beskjed. I teorien kan det derfor ligge enkelte 2.2-ere i dekning den dag i dag.⁶⁸

Men det var ikke bare 2.2-erne som måtte kvitte seg med identitetsmarkører. Det gikk også ut et generelt direktiv til hele ml-bevegelsen, hvor samtlige lokallag, og flesteparten av deres kadere, ble oppfordret til å kvitte seg med alt av synlige symboler som kunne identifisere dem som ml-ere.⁶⁹ Marxistisk litteratur, pins, plakater osv. måtte fjernes, mens hårfrisyrer og klesstiler måtte etterligne den generelle befolkning i størst mulig grad. Det ble også i denne perioden brukt falske bilskilt, leid lokaler i falske navn, og man reiste lange omveier i forkant av møter for å frariste seg eventuelle forfølgere. I tillegg satte AKP (m-l) i gang sin egen overvåkning av både kommunister, nynazister og politiet, hvor politiet blant annet skal ha blitt infiltrert av et hemmelig ml-lag. Bakgrunnen for overvåkingen var at man fryktet at kommunistene skulle fungere som en femtekolonne for Sovjetunionen, mens når det gjaldt politiet så fryktet man at de skulle overlevere overvåkningsmateriale til den nye okkupantmakten slik de hadde gjort under den siste verdenskrigen, hvor lister over kommunister og fagforeningsfolk frivillig ble overlevert til Gestapo. Når det gjaldt Nynazistene, ble de overvåket fordi man fryktet angrep, noe som skjedde med jevne mellomrom.⁷⁰ Det var for øvrig også i denne perioden ryktene om våpen- og geriljatrening stammer fra, men hvor utbredt dette var er vanskelig å si sikkert. At det fantes enkelte som skaffet seg skytevåpen, kart og annet militært materielle kan riktignok bekreftes av enkelte ml-ere.⁷¹ Følgene av det omfattende sikkerhetsopplegget gjorde at bevegelsen etter hvert ble tappet for store resurser, både i form av økonomi og arbeidskraft. Da dette ble forsøkt dekket inn med enda hardere krav til kadrene, begynte mange etter hvert å gå lei. Når heller ikke krigen kom, og stadig flere av de sosialistiske forbildene falt sammen i tur og orden, begynte fortryllelsene for alvor å slå sprekker. Ved inngangen til 1980-tallet nådde bevegelsen sitt absolutte toppunkt, men etter dette kom det uunngåelige fallet mot avgrunnen, som til tross for iherdige forsøk ikke lot seg stoppe.

⁶⁸ NRK, Brennpunkt. Historier om AKP (m-l) (del 1-2), finnes pr.20.5.2012 på NRK nett-tv; se også Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.128.

⁶⁹ Direktiv om klassifisering av medlemmer. Mappe omfattende direktiver fra august 1977 til 1978. finnes pr. 1.8.2012 på: http://www.akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/.

⁷⁰ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.129; Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.146-147.

⁷¹ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.107-108.

MI-bevegelsens fall

Samtidig som krigsfrykten spredte seg, og arbeidspresset økte til det ekstreme mot slutten av 1970-tallet begynte også ml-bevegelsens fortryllende univers å slå store sprekker, hvor den første sprekken kan sies å ha kommet med ledestjernen Mao Tse-tungs død i september 1976. Maos død førte med seg et maktvakuum som bidro til en intens- og ytterst uklar maktkamp i det kinesiske kommunistpartiet, noe som for den vanlige ml-er fortonet seg som veldig forvirrende, og gjorde det vanskelig å skjønne hvem av fraksjonen man skulle støtte. Man ville jo for all del ikke støtte de som var svikere av arbeiderklassen. Det hjalp heller ikke på den uklare situasjonen at *Klassekampen* den ene dagen kunne støtte en fraksjon, for så å snu og støtte en annen neste dag. Enda mer forvirrende ble det da Enhver Hoxa, den europeiske ledestjernen i ml-universet, like etter Maos død tok et kraftig oppgjør med Kineserne om hvordan arven etter Mao var blitt forvaltet. Oppgjøret førte til en dyp splittelse i forholdet mellom Kina og Albania, og skapte en uklar internasjonal situasjon for de mange ml-erne. Landene som tidligere hadde vært sosialismens fyrtårn i det fortryllende ml-universet, var nå blitt motsetninger, og de utallige ml-partiene som utgjorde ml-internasjonen ble nødt til å velge en av sidene. Ledelsen i AKP (m-l) valgte, ikke overraskende, å ta parti med Kina, men det Kina som ml-erne hadde forgudet tidlig på 1970-tallet, var noe helt annet enn det Kina som kom etter Mao. Deng Xiaoping som til slutt vant maktkampen, og ble den nye lederen etter Mao, åpnet blant annet Kina for vesten og andre kapitalistiske land, samtidig som han åpnet opp for en sosialistisk markedsøkonom i Kina. Med andre ord starten på dagens utgave av Kina.⁷²

MI-ledelsens uklare og vinglete håndtering av den splittende situasjonen gjorde at de, og hele prosjektet, mistet noe av sin troverdighet. Da det i tillegg etter hvert ble avdekket hvilke grusomheter ml-helten Pol Pot og hans Røde Khmer hadde bedrevet i Kambodsja, innså mange at prosjektet var på ville veier. Det ble med andre ord en oppvåkning for mange ml-ere. En oppvåkning som sammen med det ekstreme hemmeligholdet og det enorme arbeidspresset gjorde at både medlemmer og sentrale lederskikkelser forsvant ut av bevegelsen i et eskalerende tempo.⁷³ ”Samtidig ble det ble vanskeligere å rekruttere nye folk, ikke bare på grunn av alt kaoset som var i bevegelsen, men også fordi at de nye årgangene var lite interessert i politikk. Etter det 3. landsmøtet i 1980 falt de fleste ut. Da var det ikke mye igjen av AKP (m-l) lenger, storhetstiden var fra da av definitivt over.” Forteller den tidligere ml-skikkelsen Arne Danielsen i forbindelse med et intervju tilknyttet *NRKs*

⁷² Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.134, 137; se også fakta om Deng Xiaoping på: http://snl.no/Deng_Xiaoping.

⁷³ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s. 156-158.

Brennpunktdokumentar fra 2006.⁷⁴ Da fallet mot historiens avgrunn først hadde startet, falt ting raskt sammen. Etter hvert som 1980-tallet gikk ble AKP (m-l) bare et parti i navnet, og da den internasjonale kommunismen falt på starten 1990-tallet, ble også valgbruket RV utskilt som eget parti. Av de få ml-erne som var igjen gikk de fleste over i RV, mens AKP (m-l), som fra 1990 sløyfet (m-l) betegnelsen i navnet, lå mer eller mindre i brakk som parti.⁷⁵ Den siste rest av gamle ml-ere som fortsatt var igjen i partiet, var mest interessert i å bortforklare partiets politikk i 1970- årene, samt kritisere norske myndigheter og overvåkningstjenesten for overvåkingen som ble utført mot dem, blant annet gjennom kampanjer som *jeg vil se mappa mi*.⁷⁶

Den lille partiaktiviteten og AKPs distansering fra sine tidligere holdninger, førte mot slutten av 1990-tallet til at partiet fikk enkelte avskalninger av venstreekstrem ungdom og ml-nostalgikere som mente at partiet var blitt revisjonistisk. Dette resulterte videre til at det ble opprettet nye partiforbredende ml-organisasjoner, som hadde, og som fortsatt har som et overordnet mål om å vende tilbake til ml-bevegelsens røtter. De to første var Tjen folket og ML-gruppa revolusjon som kom i 1998, mens den hittil siste, Kommunistisk plattform – marxist-leninistene, kom som et nytt samlingsprosjekt for alle erklærte marxist-leninister i 2008.⁷⁷ Inn i det nye millenniumet skjedde det ellers veldig lite med AKP, før det i 2005 kom en forespørsel fra RV om at de to partiene burde slås sammen til et parti. Dette ble godtatt på AKP sitt landsmøte året etter, og dermed var et av de merkeligeste fenomener i moderne Norsk historie over. Den 11. mars 2007 gikk AKP, RV og noen andre småfraksjoner på ytre venstre fløy sammen i partiet Rødt, hvor de i dag har lagt fra seg den revolusjonære retorikken, og inngår i det norske demokratiet som et helt ordinært parti.⁷⁸

⁷⁴ Intervjue med Arne Danielsen på NRK nett-tv i forbindelse med Brennpunktdokumentaren om AKP (m-l), finnes pr.20.5.2012 på: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196281/>.

⁷⁵ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.219-221.

⁷⁶ Jon Michelet. *Mappa mi: En beretning om ulovlig politisk overvåking*: s.1-11.

⁷⁷ Tjen folkets hjemmeside og politiske program, finnes pr. 1.9.2012 på: <http://www.tjen-folket.no/sentralt/view/10422>; se også hjemmesiden til ML-gruppa revolusjon: <http://www.revolusjon.no/>; se også hjemmesiden til kommunistisk plattform – marxist-leninistene: <http://www.kpml.no/>.

⁷⁸ Rødts stiftelseserklæring, finnes pr.1.9.2012 på: http://rodt.no/nyheter/2007/03/rodt_er_stiftet/.

Kap.3. AKP (m-l) og kulturell renhet

Innlending

I dette kapittelet skal jeg ta for meg de kulturelle sidene ved AKP (m-l) bevegelsen, og vise hvordan det i en periode utviklet seg en klar og spesifikk kulturpreferanse som partiet forventet at deres medlemmer og sympatisører skulle etterleve i størst mulig grad. Kultur er riktignok et relativt bredt begrep, og det finnes ingen enkel definisjon på hva kultur er, men det er vanlig å bruke begrepet i sammenheng med alt fra mat, språk og tradisjoner, til kunst, film, musikk og litteratur. Med andre som en slags samlende identifikasjonsmarkør for en bestemt gruppe. Når det gjelder kulturbegrepet i forhold til dette kapittelet, vil fokuset i all hovedsak ligge på kultur av typen: litteratur, musikk, og film. Dette med bakgrunn i at det var innenfor disse kulturelle områdene man fikk de mest opphetede og engasjerende ml-debattene under storhetstiden på 1970-tallet, samt at det var i etterspillet av disse at det kan sies å ha blitt skapt en form for kulturell renhet, som det var forventet at medlemmer og sympatisører skulle etterleve i størst mulig grad.

Kunsten, kulturen og litteraturen som revolusjonens andre sverd

Noe av det mest særegne og som på mange måter skilte den norske ml-bevegelsen fra lignende bevegelser i andre sammenlignbare land, var bevegelsens vilje og evne til å produsere enorme mengder kunst, kultur og litteratur i revolusjonen- og folkets tjeneste. De norske maoistene skapte under sin storhetstid et kulturelt univers som ikke bare mobiliserte, engasjerte og trollbandt sine medlemmer, men som også påvirket den generelle litteraturen i et slikt omfang at 1970-tallet som en litteraturhistorisk epoke, for ettertiden har blitt kjent som sosialrealismens tiår.⁷⁹ Nå var det riktignok ikke slik at andre ml-bevegelser internasjonalt nedprioriterte kulturen, for de aller fleste ml-bevegelser betraktet kulturen, i tråd med Maos formaninger, som et viktig våpen i kampen for å vekke de arbeidende masser og avsløre borgerskapets strukturer, men allikevel var det få andre ml-bevegelser som kunne vise til en slik produksjon, eller for den del konsumering, som den norske ml-bevegelsen. Årsakene til at den norske ml-bevegelsen fikk en slik kulturell utvikling i motsetning til andre lignende bevegelser kan tilskrives flere forskjellige faktorer. ”Men en opplagt forutsetning var at[den norske ml-]rørsla hadde en sentral leder med litteraturinteresse – Tron Øgrim – og en sentral

⁷⁹ Sosialrealismen er en litteraturretning som tar for seg sosiale forhold i samfunnet. Temaene er ofte knyttet til arbeiderklassen, og fokuset på forskjeller mellom grupper/ klasser i samfunnet. Litteraturretningen var veldig populær på 1970-tallet, og da spesielt blant de mange ml-litteratene. Les mer om sosialrealismen i *Store norske leksikon* på nett: <http://snl.no/Norge/litteratur>.

litterat med ml-interesse – Dag Solstad”.⁸⁰ I tillegg må det også legges til at ml-bevegelsen var flinke til å legge til rette for at mange litterater fikk prøvd seg på et høyere nivå, bl.a. igjennom bevegelsens avis, forlag og bokhandel. Disse to faktorene bidro sammen med utdanningsekspløsjonen til at man fikk en voldsom vekst av forfattere, diktere og skribenter med ml-sympatier utover 1970-tallet, og som igjen la grunnlaget for det litterære ml universet. I følge kaderprosjektets foreløpige opptelling kan man i dag telle minst 50 skjønnlitterære forfattere, som med en eller annen tilknytning til ml bevegelsen, har gjort en viss litterær karriere i ettertid. Blant de mest kjente kan man bl.a. nevne Dag Solstad, Jon Michelet, Tor Obrestad og Klaus Hagerup.⁸¹

Inspirasjonen og det ideologiske grunnlaget for å bruke kulturen som et våpen i den revolusjonære kamp, ble i all hovedsak hentet fra Maos taler og tekster, og da spesielt hans taler fra Yenan konferansen i mai 1942, hvor han blant annet talte om viktigheten av å føre den revolusjonære kampen på to fronter. Mao hevdet at en revolusjon ikke bare måtte føres ved sverdets makt, men også ved pennen. Sverdet var riktignok det viktigste for å få knust fienden og grepet makten, men pennen måtte av den grunnen ikke føres i bakgrunn, for dens rolle var viktig for å få samlet og overbevist massene, i tillegg til at den spilte en sentral rolle i å avsløre og sverte fienden.⁸² Flere ml-ere støttet seg også på Lenins tekster om kulturens rolle, hvor det blant annet ble hevdet at: ”Marxismen ser arbeidet med litteratur og kunst som en viktig del av klassekampen og et våpen for proletariatet i revolusjonen, som «et lite hjul og en liten skrue i revolusjonsmaskineriet» (Lenin).”⁸³

Men selv om de fleste i bevegelsen var samstemte om budskapet til deres ideologiske forbilder, oppsto det allikevel interne konflikter om hva egentlig Marx, Lenin eller Mao mente om kulturens rolle. For flere av tekstene deres var ofte tvetydige og åpnet dermed for en del selvstendige tolkninger. Noe som i sin tur gjorde det vanskelig med å komme til en klar enighet i litteraturpolitikken. Et dilemma som for de norske ml-ernes del kom til overflaten igjennom den store ToFi-debatten. En debatt hvor partene var sterkt uenige om hva Mao egentlig mente om hva som var viktigst av formen og innholdet i litteraturen. Kunne formen slingre om innholdet var revolusjonært og bra nok? Eller måtte formen holde en like høy standard som innholdet?

⁸⁰ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.175.

⁸¹ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.196,197.

⁸² *Røde Fane*, nr.1, 1977: s.23-26; se også den engelske oversettelsen av originaltalen fra Yenan konferansen i 1942, finnes pr.20.12.2012 på: http://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/volume-3/mswv3_08.htm.

⁸³ *Røde Fane*, nr.1, 1977: s.24.

Den store ToFi-debatten

Debatten om ToFi eller ToFi-debatten, var en av ml-bevegelsen større litteraturdebatter på 1970-tallet. Debatten som engasjerte med seg alt i fra den vanlige klassekampleser, til forlag, forlagssjefer og større ml-forfattere, raste mer eller mindre daglig i *Klassekampens* debattspalter våren, sommeren og utover høsten 1978. Bakgrunnen for den voldsomme debatten lå i bokanmeldelsen av Torstein Finnbaks debutbok *Når star kan jage måse*, som ble utgitt under pseudonyme ToFi av Oktober forlag rundt påsketider 1978.

Boken som var en del av serien *Folkets kultur*, og som kan kategoriseres som en samling av lyriske arbeiderdikt, ble i sin første anmeldelse i *Klassekampen* tirsdag 09. mai 1978 sterkt kritisert av den kjente ml-skribenten Johanna Schwarz. Schwarz som i mange år hadde publisert forskjellig typer arbeiderlitteratur og var en kjent skikkelse med sterke meninger, mente i sin skarpe anmeldelse at diktsamling langt i fra var ferdig og at den derfor aldri burde vært utgitt. Hun rettet også i samme anmeldelse en skarp kritikk mot forlaget Oktober, som hun mente måtte ha sviktet med rådgivningen til en forfatter som virket å ha mye bra å fortelle, men som kvalitetsmessig ikke fikk dette frem. Hun underbygget dette med at mange av diktene manglet den kunstneriske formen som man burde forventet ved progressiv diktning, og at diktsamlingen på den måten sto i sterk kontrast: ”til å føre den tofrontskampen som Mao taler om når han sier at et kunstverk som mangler kunstnerisk form blir uten virkning selv om innholdet er aldri så revolusjonært og riktig.”⁸⁴ Med andre ord så mente hun at innholdet ikke kunne dekke over de svake manglene ved formen.

Til tross for den krasse kritikken, trakk allikevel også Schwarz fram at det var mye bra i samlingen, og at mye ville vært reddet om bare ToFi hadde droppet tekstene med bundet form, og i stedet forholdt seg kun til de med ubundet form, for blant dem var det mye bra mente hun. Schwartz mente også at ToFi med tiden hadde potensialet til å bli en god forfatter, og avsluttet derfor anmeldelsen med å legge til at: ”[...] en dårlig ting kan muligens bli en bra ting, dersom tar vi tar denne arbeidsulykken alvorlig og får en skikkelig debatt om tofrontskampen”.⁸⁵

Det første svaret kom allerede etter et par dager, hvor Oktober forlag, representert ved forlagssjef Knut Johansen ga et kontant motsvar med overskriften: ”Vi har bruk for ToFi”.⁸⁶ Johansen som hadde vært forlagssjef i Oktober siden han avløste Jon Michelet i 1976, ga Schwarz medhold i at ToFi hadde enkelte, og til dels klare, formmessige mangler ved diktene i bundet form, men han

⁸⁴ *Klassekampen*, 9.5.1978: s.13.

⁸⁵ *Klassekampen*, 9.5.1978: s.13.

⁸⁶ *Klassekampen*, 11.5.1978: s.13.

poengterte at disse, i motsetning til hva Schwarz mente, kunne dekke over av ToFis skarpe innhold og folkelig stil. En stil som Johansen mente appellerte bredt, og som mange lesere vil kunne kjenne seg igjen i. Johansen la også vekt på at ved å slippe til amatørdiktere som ToFi, ville man kunne bidra til at flere progressive diktere våget og tre fram med sine bortgjemte dikt, og på den måten ville den progressive litteraturen løftes til tross for enkelte arbeidsuhell. På bakgrunn av dette mente derfor Johansen at Schwarz tok grundig feil når hun mente at diktsamlingen aldri burde vært utgitt. Han lovtte også avslutningsvis, som et stikk til Schwarz, at det ville komme flere amatørdikt fra Oktober i tiden framover.⁸⁷

Det neste motsvaret mot Schwarz kom fra ToFi selv, som gikk hardt ut mot Schwarz i et lengre leserinnlegg med overskriften: ”Aristokratisk feinschmeckeri”.⁸⁸ Her hevdet ToFi at Johanna Schwarz, og en del av de andre mer etablerte forfatterne som hadde gjort det godt innenfor kulturen, viste klare trekk av aristokratisk feinschmeckeri, og at spesielt Schwarz: ”[...] minnar ikkje så lite om spissborgaraen som rynker nesa over den folkelige forsøplingen av vår litteratur”.⁸⁹ ToFi mente med andre ord at Schwarz viste klare borgerlige- og reaksjonære trekk når hun hevdet at diktsamlingen ikke burde vært utgitt fordi de ikke holdt mål i forhold til hennes egne standarder. Videre understreket han også at Oktober forlag hadde vært svært hjelpelig under skriveprosessen, at de både hadde kommet med gode råd og konstruktiv kritikk, og at de derfor ikke fortjente den kritikk som Schwarz hadde rettet mot dem. ToFi sa seg ellers enig med Schwarz i at det var enkelte formmessige svakheter ved diktene hans, og at dette var noe han ville jobbe videre med. Men han understreket samtidig at hvis diktene hans skulle ha blitt rensset for alle mulige feil, ville det tatt såpass med tid og arbeid, at han sannsynligvis ville gått til et av de borgerlige forlagene. Dette mente han forøvrig ville gjelde ganske mange av de progressive amatørforfatterne, og med bakgrunn i denne påstanden, rettet han deretter et retorisk spørsmål til Schwarz: ”Skal Oktober gje ut produkt *berre* av dei mest framskredne revolusjonære skribentane eller skal ein la dei så og så mange småblomene bleme litt? Hugs: serien heter «*Folkets Kultur*» og ikkje «*Feinschmeckarane sin kultur*»!”⁹⁰

Etter ToFis motangrep på Schwarz og de mer etablerte forfatterne, kom det raskt et nytt motsvar. Allerede dagen etter ToFis innlegg, kom Arnljot Eggen og Tor Obrestad med støtte til Schwarzs kritikk, samtidig som de rettet nytt skyts mot Oktober og ToFis diktsamling. Eggen og Obrestad som begge kan kategoriseres som etablerte ml-forfattere mente som Schwarz, at arbeidet langt i fra var

⁸⁷ *Klassekampen*, 11.5.1978: s.13; Geir Berdahl *40 års nervøsitet: Erindringsbilder [subjektive]: s.45.*

⁸⁸ *Klassekampen*, 18.5.1978: s.11.

⁸⁹ *Klassekampen*, 18.5.1978: s.11.

⁹⁰ *Klassekampen*, 18.5.1978: s.11.

ferdig, og at det var kommet ut altfor tidlig. Spesielt tydeliggjorde Obrestad dette med innlegget: ”Vi har ikke bruk for sjuskete arbeid”.⁹¹

I selve innlegget stilte Obrestad seg bak mye av det positive som forlagssjef Knut Johansen hadde kommet med i sitt forsvar av ToFi, men mente samtidig at de generelle og mindre vellykkede diktene hadde fått altfor stor plass i diktsamlingen. Han støttet derfor Schwarz i at forlaget ikke hadde gjort en bra nok oppfostringsjobb med en ung og uerfaren forfatter. Han framhevet også, som et stikk til ToFi og forlagssjef Johansen, at det ikke var noe folkelig ved å skrive dårlig norsk, og at det heller ikke var noe folkelig ved å skrive tull. Han påpekte også i sammenheng at ingen var tjent med å vulgarisere arbeidet med å fostre opp en kultur av- og for det arbeidene folk, eller ved å ødelegge for unge diktere ved og ikke ta de seriøst. Avslutningsvis rettet også Obrestad en lang tirade mot det han kalte amatørstemplingen, hvor han rettet en krass kritikk mot Knut Johansen for å ha bagatellisert ToFis klare mangler ved å ha gjemt forfatteren bak et amatørstempel. Dette mente Obrestad kun vil gjøre forfattere som ToFi en stor bjørnetjeneste, og var noe som ingen ville være tjent med.⁹² Obrestad fikk også støttet for dette synet i Arnljot Eggens innlegg fra samme dag. Arnljot Eggen støttet, som Obrestad, også Schwarz kritikk av ToFi, og rettet samtidig en skarp tirade mot Oktober forlag for slett arbeid med en fersk forfatter.⁹³

Etter Obrestad og Eggens innlegg den 19.mai fortsatte debatten i sin helhet nesten daglig utover sommeren og et godt stykke innover høsten 1978, men i fortsettelsen av debatten dukket det imidlertid ikke opp nye momenter av relevant karakter, eller som i betydelig grad kan sies å ha kaste et nytt lys over partiledelsens litteraturpolitisk ideal. Derfor vil det i stedet være mer hensiktsmessig å ta en kort og mer sammenfattende oppsummering av fortsettelsen, og deretter se dette opp mot partiet- og partiledelsens idealer, ønsker, forventninger og krav.⁹⁴

Litteraturen, ToFi & partilinja.

Det som i så fall kan sies om fortsettelsen av ToFi-debatten, var at debatten i all hovedsak fortsatte å stå mellom de overnevnte aktører, altså hvor ToFi og Knut Johansen sto med sine støttespillere på den ene siden, mot Schwarz, Eggen og Obrestad og deres støttespillere på den andre. Argumentene var også forholdsvis like de vi til nå har tatt for oss, hvor kjernen i debatten fortsatte og knytte seg til spørsmålet om viktigheten av innholdet, kontra viktigheten av formen. Utover dette ga ellers også

⁹¹ *Klassekampen*, 19.5.1978: s.11.

⁹² *Klassekampen*, 19.5.1978: s.11.

⁹³ *Klassekampen*, 19.5.1978: s.11.

⁹⁴ Debatten om ToFi kan konkret sies å ha blitt avsluttet i august i 1978, men tar man også med de debatter som vokste ut av ToFi, vedvarte enkelte av disse frem til skiftet november/desember 1978.

debatten liv til en rekke andre debatter, hvor blant annet debatten om Oktobers utgivelsespolitikk, innkjøpspolitikken, forfatterforeningens rolle, kulturens estetikk, samt bruken av skillet amatør/profesjonell, var blant de mest sentrale debattene.

Når det gjaldt debattens varighet og store engasjement, hadde dette sin bakgrunn i at det var vanskelig for en av partene å trumfe igjennom med gode nok argumenter til å fastsette en endelig konklusjon i saken. I tillegg virket det som om partiledelsen ikke hadde interesse av – eller noe ønsket om – å sette noen premisser ved denne debatten. Bakgrunnen for dette kan trolig ha vært at begge sider var innenfor de rammer som partiledelsen ønsket i forhold til et litteraturpolitisk renhetsideal. Begge parter henviste tross alt flittig til Mao for å underbygge sine synspunkter, og da hovedsakelig til Maos taler om litteraturen og kunsten fra Yenan konferansen i 1942. Slik at ut i fra et ideologisk perspektiv var partiledelsens ideal alltid til stedet under debatten. Dessuten var som sagt flere av Maos tekster og taler ganske tvetydige, og siden dette da ga rom for en rekke forskjellige fortolkninger, kan det også tenkes at partiledelsens anså ToFi-debatten som en arena for selv å få større klarhet i hva Mao egentlig mente om litteraturen. Med andre ord at de brukte debatten og debattantenes synspunkter som en slags forskningsarena for å komme frem til en klar- og tydelig linje. Uansett hva som var tilfellet, bidro i alle fall kompleksiteten i Maos budskap til at debatten strakk ut i tid og vanskeliggjorde alle forsøk på å komme frem til en felles enighet. Det ble riktignok etter hvert arrangert et debattmøte i regi av opplysningsutvalget i AKP (m-l), hvor man hadde som mål å komme til en felles forståelse i litteraturpolitikken, men det eneste relevante som kan sies å ha kommet ut av dette møte, var at deltagerne kom til en viss enighet om at ToFi-debatten hadde styrket den progressive lyrikken.⁹⁵

På bakgrunn av ToFi-debattens kompleksitet, og partiledelsens forholdsvis beskjedene aktivitet underveis i debatten, er det derfor vanskelig å trekke en klar og tydelig konklusjon basert på debattens gang. Hvis man allikevel skal gjøre et forsøk, vil det være relevant å bruke debattant *Karl V. Han* som grunnlag for partiledelsens, og dermed partiets uoffisielle standpunkt. For Karl V. Han, som etter hvert meldte seg på i debatten med stort engasjement, har i ettertid vist seg å være et av de mange pseudonymene som den tidligere så sentrale ml-skikkelsen Tron Øgrim brukte når han blant annet skrev i *Klassekampen*.⁹⁶ Den samme Øgrim som i ettertid også har blitt omtalt som partiets sjefsideolog.⁹⁷

⁹⁵ *Klassekampen*, 6.7.1978: s.13.

⁹⁶ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.186,187.

⁹⁷ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.95,96.

Karl V. Han eller Tron Øgrims standpunkt i debatten kan i så fall kort oppsummeres med at han tok parti med ToFi og forlagssjef Knut Johansen. Han berømmet riktignok Schwarz for hennes kunstneriske talent, og skrev også at han skjønnte godt hva hun mente med de formmessige manglene, men han mente allikevel at hun stilte for strenge- og dogmatiske krav til den formelle formen, og at hun la altfor liten vekt på innholdet, og da ikke nødvendigvis bare innholdet målt opp mot en revolusjonær fasit, men om innholdet også hadde fanget noe av det levende livet i Norge, og deretter gitt dette videre til leserne.⁹⁸ Dette var et moment som Øgrim mente at ToFi hadde greid på en ytterst tilfredsstillende måte.

Hvis man derfor, ut i fra sjefsideolog Tron Øgrims uttalelser, skulle peke på en mulig fasit i forhold til hvilken litteraturpolitisk linje partiet lå på under- og etter denne debatten, ville dette vært at formen var viktig, men viktigere var innholdet, og i hvilke grad innholdet fanget og ga leseren noe tilbake. Allikevel blir dette en nokså tynn konklusjon sett i forhold til partilinja og hvilket kulturpolitisk ideal partiledelsen ønsket å føre. Derfor bør det i stedet sees på hva partiledelsen ikke gjorde, kontra andre lignede debatter i samme periode, for deretter se på hva en mulig konklusjon vil være.

Det som først og fremst kan trekkes frem ved ToFi-debatten kontra en del av de andre debattene fra samme periode, var at rammene for debatt var vesentlig friere under ToFi-debatten. De sammenlignbare debattene var som regel vesentlig kortere og bar i større grad preg av å være styrt mot et ønsket utfall. Et eksempel på dette var blant annet debatten om religion som gikk i *Klassekampens* spalter i første halvdel av 1978. I forbindelse med denne debatten, kunne man tydelig se at det eksiterte en splid mellom en gruppe ml-ere som kalte seg kristne kamerater, og en gruppe som mente at kristendommen ikke kunne forenes med kommunismen. Denne striden startet i første omgang med at partiet, igjennom *Klassekampen*, lanserte et innlegg om *Kommunistpartiets stilling til religion*, hvor det blant annet ble antydnet at marxismen og kristendommen var like uforenlig som ild og vann.

Dette innlegget resulterte i en rekke reaksjoner blant de kristne kameratene, som blant annet svarte med at de nektet å stille seg bak en slik forståelse, men i motsetning til den relativt åpne ToFi-debatten, ble de kristne kameratenes innlegg i stedet tydelig begrenset, oppstykket, og trolig sensurert. Deretter endte debatten kontant med at partiledelsen, igjennom *Klassekampens* kultursider, anbefalte alle partikamerater om å lese seg opp på riktig kommunistisk litteratur, og da spesielt Friedrich Engels bok *Om religion*. En bok som de hevdet ville lære alle kamerater å avsløre overtro.

⁹⁸ *Klassekampen*, 22.5.1978: s.11.

Etter dette innlegget kom det ingen påfølgende motsvar, og debatten om religion var med det lagt død. I så fall sett i sammenheng med året 1978.⁹⁹

Ser man denne til dels innskrenkede debatten om religion, hvor partiledelsen tydelig hadde interesse av å få fremhevet sitt anti-religiøse ideal, opp mot den mer frie debatten om ToFi, kommer det tydelige frem at partiledelsen ikke kan ha hatt noe konkret ønske om å sette premisser ved ToFi-debatten. Ut i fra dette kan man derfor også trekke den konklusjon, at siden Maos tanker om litteratur hele tiden sto sentralt i debatten, og avvikene fra Mao ord var minimale, var det verken ønskelig eller hensiktsmessig for partiledelsen å begrense debatten. Ergo kan det også fastslås at partiets- og partiledelsens ønskede litteraturpolitiske ideal, var et ideal som lå tettest mulig opptil Maos taler om litteraturen og kunsten fra Yenan konferansen i 1942.¹⁰⁰ Denne konklusjonen forsterkes også ytterligere ved at ml-ideologen Tron Øgrim ikke hadde noen utdypende innvendinger av ideologisk art i forbindelse med sine innlegg under ToFi-debatten. Det som imidlertid ikke kan fastslås like fullt, er at dette idealet ble pålagt eller påtvunget bevegelsens medlemmer og sympatisører. Men siden AKP (m-l) var et maoistisk parti med totalitære trekk, kan det i det minste være rimelig å hevde at medlemmer som eventuelt hadde avveket fra dette litteraturpolitiske idealet, trolig hadde blitt ekskludert som avvikere.¹⁰¹ Dette er i alle fall sannsynlig hvis man også ser det i lys av lanseringen- og tiden etter *Teser om høyreavviket*.¹⁰²

Musikkens rolle som opprørskatalysator

Musikken, og da særlig rockemusikken, kan sies å ha innehatt en viktig og helt sentral rolle i det anti-autoritære ungdomsopprøret som fant sted i Norge og vesten i løpet av 1960-tallet. Den nye musikkstilen rock, som først slo igjennom på midten av 1950-tallet, og bidro til flere opptøyer og sjokkoppslag i både nasjonal og internasjonale medier, var på mange måter det første tegnet på den påbegynnende generasjonskonflikten mellom før- og etterkrigsgenerasjonene.¹⁰³ Rocken hadde allikevel i den første fasen ikke et innhold eller budskap som tilsa at det skulle lede til noe ungdomsopprør med opptøyer og kaos. Instrumentalt og melodiøst var riktignok stilen mer aggressiv

⁹⁹ *Klassekampen*, 2.1.1978: s.11; *Klassekampen*, 13.1.1978: s.10; *Klassekampen*, 21.1.1978: s.11; *Klassekampen*, 18.3.1978: s.11; *Klassekampen*, 20.7.1978: s.13.

¹⁰⁰ Den engelske oversettelsen av originaltalen fra Yenan konferansen i 1942, finnes pr. 20.12.2012 på: http://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/volume-3/mswv3_08.htm.

¹⁰¹ Sett i forhold til andre debatter i den undersøkte perioden, altså 1973-1980, er det ikke funnet noen konkrete avvik fra denne litteraturpolitiske linja. Dette underbygger i det minste at det må ha vært en gjensidig forståelse for at dette var den litteraturpolitiske linja.

¹⁰² Les mer om dokumentet *Teser om høyreavviket* i: Håkon Kolmannskog: *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla: Det umogleges kunst 1965–1980*: s.65-86.

¹⁰³ Per Kristian Olsen. Asbjørn Bakke, Sigrid Hvidsten. *Norsk rocks historie: Fra Rocke-Pelle til Hank von Helvete*: s.6,7.

enn tidligere musikkstiler, men de aller fleste tekstene tok for seg mer trivielle temaer som kjærlighet, fest og moro, med andre ord ganske uskyldige temaer. Allikevel oppsto det i den første fasen en del opptøyer i forbindelse med rockearrangementer, men disse opptøyene må i større grad tillegges ungdommelig pågangsmot og pøbelstreker, enn noen form for organisert opprør.¹⁰⁴

Utover 1960-tallet endret imidlertid dette seg gradvis, man fikk et skifte hvor rocken etter hvert utviklet seg i en mer politisk og samfunnskritisk retning, hvor både artister og grupper i større grad bar preg av å være idealister enn underholdere. De skulle ikke lenger bare være rebeller, men også musikalske talsmenn som frontet et tydelig budskap igjennom musikken sin.¹⁰⁵ Et av samtidens fremste eksempel på dette skifte, var Bob Dylan. Hans sanger, som riktignok også innbefattet andre sjangere enn rock, hadde ofte en skarp og samfunnskritisk undertone som satte fokuset på samfunnets svake og undertrykte. Spesielt engasjert var han i den amerikanske borgerrettsbevegelsen, noe som etter hvert gjorde han til en foregangsfigur for borgerrettsbevegelser og krigsmotstandere verden over. I følge den tidligere ml-eren Sten Erik Lunde, forfatter av den norske biografien om Bob Dylan, ble han etter hvert en talsmann for en hel generasjon av politisk radikale- og anti- autoritær ungdom.¹⁰⁶

Med artister som blant annet Bob Dylan fikk man derfor utover 1960-tallet en ny type rock som bidro til at man, i motsetning til på 1950-tallet, fikk en rekke opptøyer som bar preg av å være bedre organisert, og rettet mot helt bestemte kampsaker. Nå var det ikke lenger bare pøbelen som tok til gatene, men også studenter, akademiker og ellers lovlydige mennesker som brant for en spesiell sak. Når flere av artistene også fikk gehør og ble tilknyttet en del av de revolusjonære- og venstresosialistiske bevegelsene i samtiden, gjorde dette sitt til at man også fikk en bølge av spenningssøkende ungdom som fant mening med tilværelsene innenfor disse bevegelsene.¹⁰⁷ Rockens betydning som en radikaliserende opprørskatalysator blant en del unge på 1960-tallet, er derfor utvilsomt. Dets betydning vedvarte også utover 1970-tallet, og sjangeren mistet først sin betydning etter at den ble avlastet av den enda mer rebelske punken.

Mot slutten av 1970-tallet kom så det som på mange måter kan kalles den andre- og siste anti- autoritære opprørsbølge, i alle fall om man skal bruke musikken som katalysator. Denne opprørsbølgen hadde sitt opphav i de nye punkmiljøene som vokste frem i fra midten av 1970-tallet. Punkken, eller punk-rocken, hadde selv sin opprinnelse i rockemiljøet, men hadde vokst fram som et

¹⁰⁴ Per Kristian Olsen. Asbjørn Bakke, Sigrid Hvidsten. *Norsk rocks historie: Fra Rocke-Pelle til Hank von Helvete*: s.17.

¹⁰⁵ Per Kristian Olsen. Asbjørn Bakke, Sigrid Hvidsten. *Norsk rocks historie: Fra Rocke-Pelle til Hank von Helvete*: s.33,34.

¹⁰⁶ Stein Erik Lunde. *Bob Dylan*: s.20-25.

¹⁰⁷ Stein Erik Lunde. *Bob Dylan*: s.25-27.

alternativt miljø etter at stadig flere mente kapitalinteressene hadde fått for stor makt ovenfor både artister og platebransje. Den andre anti-autoritære opprørsbølgen startet derfor som en motstandsbevegelse mot kapitaliseringen av plateindustriene, men utviklet seg raskt til å bli en motstandsbevegelse mot forbrukersamfunnet generelt, og forøvrig alt som kunne minne om autoritet. Punkken hadde ellers mange likhetstrekk med rocken, men stilen var enda råere, og budskapet mer primitivt og rebelsk.¹⁰⁸

En av de aller største innenfor denne sjangeren var den britiske gruppa The Sex Pistols, som på slutten av 1970-tallet ble talsmenn for en ny generasjon av opprørslustne ungdom. Deres varemerke var å provosere og sjokkere i størst mulig grad, noe de blant annet oppnådde ved å slåss, spy og spytte fra scenen. De kunne også finne på å kutte seg opp med kniv, kle seg nakne, bruke nazisymboler eller knuse konsertlokalet i et slags anarkistisk raseri. Det fantes med andre ord ingen grense for hva de kunne finne på for å fremme sitt rebelske budskap. Når det gjaldt budskapet som The Sex Pistols og andre punkartister frontet, var dette ofte gliden og forskjellig fra artist til artist. Men gjennomgangstonen i budskapet var som oftest knyttet opp mot de tre prinsippene; individualisme, anarki og autoritetsforakt. Det var for eksempel vanlig å hevde at staten, politikere eller andre typer for autoriteter ikke hadde rett til – eller burde ha mulighet for – å begrense individets frie utfoldelse. En hevdelse som etter hvert også ga liv til det særegne punkslagordet *DIY* eller *Do it yourself*.¹⁰⁹

Det sterke fokuset på individet og at man helst skulle gjøre ting selv, var elementer som helt klart skilte den andre anti-autoritære opprørsbølgen fra den første. Felleskapsforståelsen var i større grad blitt byttet ut med individets selvtutfoldelse, og punkartistene var i mindre grad tilknyttet de venstresosialistiske bevegelsene. Den politiske bevisstheten var med andre ord ikke til stedet ved flere av de nye punkartistene. Selv om riktignok en del punkere, som for eksempel The Sex Pistols, anså seg selv som representanter for arbeiderklassen.¹¹⁰

Uansett så gjorde dette skiftet, fra felleskap til individ fokus, at punken ikke bare ble en opprørskatalysator for ungdom i samfunnet generelt, men den skapte også stridigheter internt i flere av de venstresosialistiske bevegelsene i samtiden. For selv om punken brøt med mye av de venstresosialistiske kjerneverdiene, ble ikke sjangeren avskrevet av alle venstreradikale. Spesielt fikk

¹⁰⁸ Trygve Mathiesen. *Tre grep og sannheten: Norsk punk 1977 – 1980: s.8-12.*

¹⁰⁹ Trygve Mathiesen. *Tre grep og sannheten: Norsk punk 1977 – 1980: s.33-36; se også Gisle Bangsund. Gjør det sjøl: Retorisk analyse av punk i norske medier i perioden 1977 til 1980: s.7-15.*

¹¹⁰ Intervju med Jonn Lyndon, tidligere frontfigur i The Sex Pistols, i *Aftenpostens* nettavis 7.3.2010. Finnes pr. 1.1.2013 på: <http://www.aftenposten.no/kultur/musikk/article3553026.ece>; se også intervju med John Lyndon i *Dagsavisen* sin nettavis 12.3.2011, finnes pr. 1.1.2013 på: <http://www.dagsavisen.no/kultur/nye-takter/lydon-lader-om>.

sjangeren mye gehør blant de yngre i ungdomspartiene, som mente at punken og dets budskap hadde sin rettmessige plass innenfor en revolusjonær bevegelse. I motsatt enda hadde man ofte de eldre fra moderpartiet, som hevdet at punken var reaksjonær, dekadent og borgerlig, kun regissert for å stagge arbeidsløs ungdom.¹¹¹ Dette gjorde at det paradoksalt nok oppsto en generasjonskonflikt i flere av de venstresosialistiske bevegelsene mot slutten av 1970-tallet. I Norge fikk blant annet denne interne generasjonskonflikten sin utfoldelse i flere opphetede musikkdebatter mellom representanter for AKP (m-l), og deres ungdomsparti Rød Ungdom. Punkens rolle som opprørskatalysator er derfor også utvilsom.¹¹²

Selv om rocken, og etter hvert punken, var etterkrigsfenomener som flere av 1960- og 70-tallets revolusjonære bevegelser tok til seg, var det absolutt ikke et nytt fenomen at revolusjonære bevegelser tok i bruk musikken som et virkemiddel i sin revolusjonære kamp. For musikken som samlende og mobiliserende kraft, kan vise til lange tradisjoner innenfor både revolusjonære og ikke-revolusjonære bevegelser. Nazistene hadde for eksempel sin *Horst Wessel-Lied* som de brukte under sine lange marsjparader, og sangen ble også etter makttovertakelsen i 1933 Tysklands andre nasjonalsang. Ser man ellers til stater, organisasjoner, regimer, og bevegelser med en kommunistisk eller sosialistisk profil, er bruken av *Internasjonalen* ofte et fast innslag ved deres seremonier, parader, nasjonaldager etc.. Ellers er forøvrig de individuelle staters nasjonalsanger også et godt eksempel på at musikken fortsatt har en sentral rolle i dagens moderne stater, hvor de ofte brukes som ritual i flere offentlige sammenhenger, og fungerer sammen med flagget som en samlende kraft i statens tjeneste. Så musikken, uavhengig av om den tar form som rock, pop, punk eller orkestermusikk, er og blir et viktig redskap, enten man skal føre en revolusjon eller opprettholde det bestående samfunn.

Musikkens rolle i ml-bevegelsen

Den norsk ml-bevegelsen var ikke noe annerledes når det kom til bruken av musikk, og derfor var det nettopp musikken som etter litteraturen kom med de største bidragene til det kulturelle ml-universet. De første musikalske bidragene kan faktisk spores tilbake til SUFs sommerleirer på slutten av 1960-tallet, hvor det blant annet var en utbredt praksis med både å synge og skrive revolusjonære kampsanger. Riktignok hadde ofte disse sangene sin opprinnelse fra land som Russland, Kina og

¹¹¹ *Klassekampen*, 25.7.1977: s.4.

¹¹² Punken ble også en sentral arena for den anarkistiske Blitz bevegelsen. Les mer om dette i *Dagbladets* nettartikkel: *Pønk og Politikk*, finnes pr. 1.1.2013 på: <http://www.dagbladet.no/kultur/2004/11/03/413335.html>.

Jugoslavia, men også norske arbeiderviser og egenproduserte sanger om dagsaktuelle temaer satte sitt preg på disse sommerleirene. Det samme gjorde naturligvis også *Internasjonalen*.¹¹³

Men kampsanger produsert for utgivelse til et større publikum, kom først med EEC kampen i 1972, hvor anti-EEC plata *Fløtt deg EEC, du står i veien for sola* var blant de mest kjente. Plata som var utgitt av den radikale musikkforeningen Samspill, markerte på mange måter startskuddet for ml-bevegelsens musikkbølge. Året etter ble partiet AKP (m-l) stiftet og noen måneder etter dette kom også opprettelsen av plateselskapet Mai, selskapet som kom til å stå for mesteparten av ml-bevegelsens musikkdistribusjon.¹¹⁴

Plateselskap Mai ble offisielt stiftet 4. Juni 1973, og ble opprettet som et slags aksjeselskap i tre deler. I den første tredjedelen var det åpnet for at privatpersoner kunne kjøpe seg inn, mens i de to andre tredjedelene var det en ordning som var basert på et spleiselag mellom Oktober forlag og den radikale musikkforeningen Samspill. Denne tredelingen gjorde at Mai ikke kunne betegnes som en rent ml-prosjekt ala Oktober forlag og *Klassekampen*, men partiet fikk allikevel lagt sine føringer på musikken igjennom Oktobers tredjepart. Mai som et nytt alternativ til de kommersielle plateselskapene ble forøvrig raskt en stor suksess, og solgte etter hvert godt med plater. Blant annet igjennom suksessen med gruppa Vømmøl Spellemannslag, som etter sine to første utgivelsene satte norsk rekord for antall solgte plater.¹¹⁵ Suksessen Vømmøl, med Hans Rotmo i spissen, førte også en musikalsk stil som på en snedig måte greide å forene norsk folkemusikk med den mer moderne popen og rocken, samtidig som tekstene samsvarte med AKP (m-l)s ideologiske linje. En kombinasjon som blant annet bidro til å forene den rockeinteresserte ungdommen med ml-bevegelsens mer ideologisk-orienterte rockekritikere.¹¹⁶

Men til tross for at Mai hadde stor suksess og var flinke til å legge til rette for den progressive musikken, oppsto det også her en del stridstemaer som ledet frem til flere opphetede musikkdebatter i ml-bevegelsens mange fora. Rocken ble for eksempel av ”en del ideologer ansett som reaksjonært, som et instrument for amerikansk imperialisme, en konsumkultur og et opium for folket. Motgiften [mente de] var folkelig musikk, folkemusikk, akustisk visesang og samisk joik.”¹¹⁷ Slike utsagn ble det debatt av, og noe mindre debatt ble det heller ikke når den anarkistiske punken slo igjennom i

¹¹³ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra: s.238-241.*

¹¹⁴ *Klassekampen* på nett, 1.11.2004, finnes pr.1.1.2013 på:
<http://www.klassekampen.no/18354/article/item/null/revolusjonare-toner>.

¹¹⁵ *Klassekampen* på nett, 1.11.2004, finnes pr.1.1.2013 på:
<http://www.klassekampen.no/18354/article/item/null/revolusjonare-toner>; se også Dag Falang Gravem. *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983: s.66.*

¹¹⁶ Dag Falang Gravem. *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983: s.72.*

¹¹⁷ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra: s.199.*

Rød Ungdom mot slutten av 1970-tallet, eller når sentrale musikere åpnet for deltagelse i det kommersielle Grand Prix sirkuset.

Fra Rockedebatten 1975 – til Kark-linja 1976

En av de hardeste kampene i den unge ml-bevegelsen på kunstens område var «Kark» debatten, da ledende kulturpolitikere i m-l-bevegelsen hevdet at rock var en imperialistisk, dekadent og reaksjonær musikkform og norsk folkemusikk det eneste saliggjørende. En del musikere fra den gang er fremdeles bitre for tida da AKP (m-l) tenkte albansk på musikkens område.¹¹⁸

Denne ingressen sto på trykk i *Klassekampen* 2. august 1980, og tilhørte artikkelen ”Da folk ga vekk rockeplatene sine – fire år etter Kark-debatten.”¹¹⁹ Artikkelen som var skrevet som et intervju med enkelte av de involverte personene, tok i relativt klare ord et oppgjør med den strie kulturkampen som herjet ml-bevegelsen på 1970-tallet. Spesielt ble det rettet et kritisk blikk på det uheldige utfallet av kulturkampen, hvor sentrale kulturskikkelser med partiet i ryggen etter hvert fikk trumfet igjennom en kulturlinje som var basert på albanske impulser, og som bevegelsen medlemmer skulle etterleve i størst mulig grad. Noe også overskriften *Da folk ga vekk rockeplatene sine*, var et godt vitnesbyrd på.

Som ingressen fra 1980 antydte var rockedebatten, etter hvert kalt Kark-debatten, en av de store og lange musikkdebattene som herjet innad i ml-bevegelsen på 1970-tallet. Debatter om rockens rolle hadde lenge vært et hett tema innad i bevegelsen, og var ved flere anledninger oppe til debatt igjennom enkelte korte artikler og innlegg i *Klassekampen*, *Røde Fane*, *Tjen Folket*, *Materialisten*, *Fram For Partiet*, *Røde Garde* osv. Men den første store rockedebatten, den som til slutt ledet frem til Kark-linja, kom først i gang på vårparten av 1975 og hadde sin bakgrunn i en plateanmeldelse som kom på trykk i *Klassekampen* sin utgave nr.9, for perioden 06 – 11. mars. Den korte plateanmeldelsen som ble skrevet under Pseudonymet 4607, var en helt ordinær plateanmeldelse og tok for seg plateselskapet Mai sin fjerde utgivelse; LP plata *Drabantbyrock* av gruppa Bazar. Anmelder 4607s dom over utgivelsen var kort fortalt at han stilte seg positiv til Bazars plate som et nytt og viktig bidrag til den progressive musikken, noe han blant annet underbygde med å hevde at Bazar lagde en annen og ny type rock, kalt norsk folkerock. Denne varianten som besto av rock mikset med politisk innhold, mente han representerte noe helt annet enn den kommersielle og utenlandske rocken: ” [...] som oversvømmer markedet med innholdsløs og passiverende «betong-rock.»”¹²⁰ Med dette som begrunnelse avsluttet han derfor med å anbefale plata på det sterkeste.

¹¹⁸ *Klassekampen*, 2.8.1980: s.8.

¹¹⁹ *Klassekampen*, 2.8.1980: s.8.

¹²⁰ *Klassekampen*, 6.3-11.3.1975: s.11.

Ved første øyekast virket ikke dette som en særlig kontroversiell anmeldelse, plata hadde tross alt et politisk innhold, hvor låter som *Jeg, du og SIPO* og *Vi blir fler og fler* kan trekkes frem som gode eksempler.¹²¹ Rocken som sjanger var heller ikke blitt avskrevet som progressiv musikk. Derfor var det ikke noe som direkte skulle tilsi at den korte anmeldelsen skulle bli en stor kulturdebatt. Men ser man nøyerer på hvordan anmelder 4607 begrunner sin anmeldelse, vil man legge merke til at han er veldig bevisst på å skille ut musikkstilen til Bazar som noe nytt og særegent, noe annet enn den kommersielle rocken, han bruker også Bazars egen definisjonen, norsk folkrock om stilen. Ved dette grepet, som virket bevisst av anmelder, understreket han også at rocken fint kunne være folkelig og progressiv, hvis bare tekstene hadde det riktige innholdet. Nettopp i dette indirekte budskapet finner man det som skulle bli stridens kjerne: Var rocken en folkelig og progressiv musikkstil, eller var den borgerlig, dekadent og reaksjonær?

Det første opposisjonelle motsvaret til 4607s anmeldelse kom først rundt en måned senere, i *Klassekampen* nr. 13, for perioden 16-22. april, noe som kan tyde på at den korte anmeldelsen i første omgang ikke ble lagt merke til. Motsvaret kom i så fall i form av et langt leserbrev med overskriften ”Bazar sin musikk - reine elendigheta?”¹²² Og var undertegnet av Helge P og Kjell A. Hvem de to undertegnede var, lar seg ikke bekrefte fullt ut, men i følge hovedoppgaven *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970 – 1983*, skrevet av Dag Falang Gravem, var i så fall Helge P - Helge Pran, en sentral skikkelse fra Samspill, og pådriversjelen bak plateselskapet Mai.¹²³ Når det gjelder Kjell A, så er dette litt mer usikkert, men undersøkelser tyder på at det kan ha vært Kjell Askildsen, en aktiv ml-litterat, og distribusjonsansvarlig for *Klassekampen* i Oslo.¹²⁴ Uansett så stilte begge de to undertegnede seg ytterst kritisk til den positive anmeldelse av Bazars musikk. Deres syn var at Bazar brøt med flere av kommunismens viktigste prinsipper, noe de blant annet begrunnet med at rocken som musikalsk sjanger, uansett hvordan man vendte og vridde på den, var en musikkform som var utviklet og fremmet av den amerikanske musikkindustrien i et kommersielt henseende. Dette gjorde at Bazar, ved å bruke rockesjangeren, alltid ville ha en reaksjonær karakter hengende ved seg, uavhengig hvor progressiv deres tekster var. Videre rettet de også kritikk mot anmelder 4607s forsøk på å dysse ned den kommersielle rockens innflytelse ved å hevde at Bazar representerte en ny type rock, kalt folkrock. Dette mente de var pretensiøst, feil, og stemte dårlig overens med den gjengse forståelse av

¹²¹ Bazars låter fra plata *Drabantbyrock* finnes pr. 1.1.2013 på: <http://www.discogs.com/Bazar-Drabantbyrock/release/2360229>.

¹²² *Klassekampen*, 16.4-22.4.1975: s.12,15.

¹²³ Dag Falang Gravem. *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983*: s.112.

¹²⁴ Alf Skjeseth. *Sykle på vatnet: Historia om Klassekampen*: s.59; se også Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.257, fotnote: 357.

folkekultur, som i følge dem skulle være basert på den bulgarske kommunistlederen Georgi Dimitrovs termer for folkekultur, som blant annet sa at ”folkekultur skulle være nasjonal i formen og sosialistisk i innholdet”.¹²⁵ Dette mente de at Bazars plate var langt i fra å være, i stedet hevdet de at musikken i større grad virket å være kopiert, blant annet fra Elvis og den siste Beatles plata. Noe de understreket at i så fall ville være svært uheldig, siden dette stred imot et viktig prinsipp som Mao Tse-tung hadde streket opp i sin tale på Yenan konferansen om kunsten og kulturen: ”Ukritisk overføring eller kopiering fra de gamle eller fra utlendingene er den mest sterile og skadelige dogmatismen innen litteraturen og kunsten.”¹²⁶ I tillegg mente de avslutningsvis at musikken ikke kunne være særlig folkelig når den i en tid hvor folket skulle stå samlet, i all hovedsak rette seg mot ungdommen og frastøte seg eldre aldersgrupper.¹²⁷

Med denne tiraden mot Bazar, plasserte Helge Pran, og sannsynligvis Kjell Askildsen, seg tydelig på parti med de i ml-bevegelsen som mente at rocken var noe borgerlig, dekadent og reaksjonært, og dermed også uønsket i bevegelsen. Det mest oppsiktsvekkende ved dette var at Pran, som selv var artist med enn viss karriere, tok dette standpunktet. Som sentral artist i den radikale musikkforeningen Samspill, hadde han selv ved flere anledninger vært bidragsyter til rockeinspirerte sanger.¹²⁸ Han hadde også vært en sentral aktør i oppstarten – og i driften av – plateselskapet Mai, selskapet som faktisk utga Bazars plate. Dette er et lite paradoks som kan tyde på at kritikken hans egentlig var en del av en intern maktkamp i Mai, spesielt hvis man også legger til hvor lang tid det tok før kritikken først kom. I følge Dag Falang Gravem, som intervjuet Pran i forbindelse med hovedoppgaven sin, var hovedårsaken til Prans harde kritikk mot Bazar at: ”Helge Pran hadde helt siden Samspill perioden vært en forkjemper for amatørisme- og spill-selv-idealet. Han hadde blitt stadig mer interessert i norsk folkemusikk, en musikk form han ikke hadde vokst opp med, og følte seg fremmed for, men som han ønsket å gjenerobre og gjenreise.”¹²⁹ Men Gravem spekulerer også videre i at en annen årsak kan ha vært at Pran følte han var i ferd med å miste innflytelsen over plateselskapet han selv hadde vært med å starte. Noe som i så fall kan underbygge et mulig faktum at denne første kritikken hadde mer bakgrunn i en intern maktkamp, enn en faktisk fordømmelse av Bazars plate. Uansett hva som var det faktiske tilfelle, var kritikken skrevet og trykt, og med sentrale skikkelser som Pran og Askildsen på anti-rock kreftenes side, lå alt til rette for en lengre debatt.

¹²⁵ *Klassekampen*, 16.4-22.4.1975: s.12,15.

¹²⁶ *Klassekampen*, 16.4-22.4.1975: s.12,15.

¹²⁷ *Klassekampen*, 16.4-22.4.1975: s.12,15.

¹²⁸ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.188.

¹²⁹ Dag Falang Gravem. *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983*: s.113.

De første responsene mot Helge P og Kjell A`s kritiske tirade, kom i to omganger med få ukers mellomrom, hvor det første motsvaret kom på trykk i *Klassekampen* nr.16, for perioden 02.mai – 06.mai, og hadde overskriften: ”Småborgerlig kritikk av plata til Bazar.”¹³⁰ Innlegget var undertegnet av en sterk kvartett bestående av de tidligere Vømmøl artistene Leiv Prestvik og Geir Solheim, samt Mais daglige leder Anders Johansson og hans senere etterfølger, den sentrale ml-skikkelsen, og mannen bak den senere Kark-linja, Sæmund Fiskvik. Den sterke kvartetten gikk hardt ut mot Helge P og Kjell A sitt kritiske innlegg. De startet riktignok innlegget med å ønske en diskusjon om prinsippene for en progressiv musikkanalyse velkommen, men passet også på i samme momang å understreke at man da ikke kunne ha en småborgerlig kulturforståelse. Noe de indirekte hevdet at Helge P og Kjell A måtte ha når de gikk til angrep på Bazars plate med en feilaktig fortolkning av kommunismens syn på form og innhold. Det var ikke formen eller sjangeren som skulle være det elementære ved en kommunistisk musikkanalyse hevdet de, men om innholdet og kunstnerens intensjoner var riktig. Innholdet og intensjonen skulle alltid være overordnet formen. Kvartetten gikk så punktvis videre for å tilbakevise Helge P og Kjell A sin reaksjonære musikkanalyse, hvor deres første innvending sa at:

For det første bygger kritikken på at musikk[sic] til Bazar er reaksjonær. Dette er feilaktig og uhistorisk. Denne påstanden stemmer ikke med historiske fakta, og framfor alt går det ikke an å slutte seg til at en musikkform er reaksjonær fordi tekstene i mye av den moderne pop/rock musikken er det. Det ville være omtrent det samme som å hevde at norsk folkemusikk er reaksjonær fordi en også der finner en god del tekster som har reaksjonært kvinnesyn, er politisk bevisstløse osv.¹³¹

Videre argumenterte de for at Helge P og Kjell A, i tillegg til å ha et småborgerlig tankesett, viste klare trekk av sekterisme og nasjonalsjåvinisme, noe de blant annet begrunner med at:

For det andre grunner kritikken mot Bazar seg på at musikken ikke er norsk. Dette er også et argument som er underordnet spørsmålet om innholdet. Men H. P & K. A gjør det til et hovedspørsmål, og derfor blir kritikken nasjonalsjåvinistisk. Dessuten blir Yenan-talen brukt svært mekanisk i denne sammenhengen. Sjølsagt må vi bekjempe kulturimperialisme, men all utenlandsk musikk er ikke imperialistisk! Fremfor alt ville det være sekterisk å hevde at den musikken som større deler av dagens ungdom er oppvokst med er ubrukkelig i den progressive musikkbevegelsen fordi den er utenlandsk.¹³²

Videre understreket de at også de kunne finne enkelte mangler ved Bazars plate, men mente samtidig at de få dårlige siden ble underordnet helteheten som var ganske bra. Ut i fra disse synspunktene avsluttet deretter kvartetten innlegget med å stille spørsmål ved Helge P og Kjell A sine egentlige motiver: ”Kritikken til H. P & K. A er ensidig og negativistisk. Kritikken er ukameratslig til de grader at en kan lure på hvilke motiver de har.”¹³³ Dette kraftige motsvaret på Helge P og Kjell A sitt innlegg, fra fire sentrale personer som også hadde tilknytning til plateselskapet Mai, forsterker derfor

¹³⁰ *Klassekampen*, 2.5-6.5.1975: s.12.

¹³¹ *Klassekampen*, 2.5-6.5.1975: s.12.

¹³² *Klassekampen*, 2.5-6.5.1975: s.12.

¹³³ *Klassekampen*, 2.5-6.5.1975: s.12.

ytterligere teorien om at denne første delen av rockedebatten opprinnelig hadde sin bakgrunn i en intern maktkamp i Mai.

Det neste innlegget i striden kom på trykk i *Klassekampen* uken etter, og var enda en støtteerklæring til Bazar. Innlegget som hadde overskriften ”Elendig musikkanalyse” og var undertegnet av en Ø. H, som visstnok skal ha vært Øystein Gullvåg Holter, senere sosiolog, og sønn av den kjente psykologiprofessoren Harriet Holter, stilte seg bak flere av standpunktene til Mai-kvartetten.¹³⁴ Han hevdet også at Helge P og Kjell A måtte ha en grunnleggende mangel på forståelsen av rockens utvikling i Norge, når de ikke kunne se at sjangeren først og fremst hadde slått rot hos vanlig folk, altså i arbeiderklassen. Han stilte seg også undrene til at de ikke hadde fått med seg at for en kommunist var innholdet alltid overordnet formen i vurderingen av kunst. Å forkaste rockeformen når innholdet var bra og progressivt, bare fordi den er utenlandsk, hevdet han avslutningsvis var og: ” [...] innby til venstresekterisme, av typen kommunistisk arbeidsforbund som nylig har nådd den geniale konklusjonen om at romanen er borgerlig.”¹³⁵ Helt til slutt, og med uthevet skrift, kom han også med en sterk oppfordring til Helge P og Kjell A: ”I arbeidet fortjener de støtte, og den beste støtten er konstruktiv kritikk – ikke HP/ KA`s spenne- bein- metoden.”¹³⁶ Med dette var Helge P og Kjell A`s musikkanalyse blitt slaktet og latterliggjort av flere sterke og sentrale personligheter i ml-bevegelsen, men like før sommeren satte inn å la en midlertidig demper på den videre debatten, kom det også en uventet støtteerklæring til de to utskjulte debattantene.

Det siste innlegget i rockedebatten før sommeren satte inn, var et langt innlegg skrevet av en person med pseudonymet Kristian Lofthus d. y. Hvem denne Lofthus virkelig var, har som ved flere andre skribenter i *Klassekampen* vist seg vanskelig å verifisere.¹³⁷ Det som i så fall er tydelig ut i fra språk, form og henvisninger, er at vedkommende i større grad enn de andre debattantene må ha lest en del tyngre kommunistisk litteratur, noe som kan peke i retning av at dette er en snakk om en sentral aktør innenfor partiet. Tilnærmingen til saken hadde også et redaksjonelt trekk ved seg, noe som derfor kan peke i retning av at det var redaktør, som også var nestleder – og sentralkomite medlem – i AKP

¹³⁴ *Klassekampen*, 7.5-13.5.1975: s.12; Dag Falang Gravem. *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983*: s.113.

¹³⁵ *Klassekampen*, 7.5-13.5.1975: s.12.

¹³⁶ *Klassekampen*, 7.5-13.5.1975: s.12.

¹³⁷ Den ekte Lofthus, som sannsynligvis navnet var tatt etter, var den norske bondeoppvigeren Christian Jensen Lofthuus som levde i perioden 1750-1797. Lofthuus var og er mest kjent som hovedmannen bak Lofthusreisningen, hvor et stort antall bønder på Sørlandet reiste seg og gjorde opprør mot det dansk-norske embetsverkets. Reisningen ble etter hvert slått hardt ned og Lofthuus døde senere i fangenskap på Akershus festning, men etter sin død, og etter Norges frigjøring fra Danmark i 1814, ble han ansett som en stor frihetskjemper mot den danske undertrykkelsen. Han var med andre ord en revolusjonær for sin samtid, og ble derfor også et yndet ikon blant mange ml-ere. Les mer om Christian Jensen Lofthuus i *Store norske leksikon* på nett, finnes pr.10.12.2012 på: http://snl.no/nbl_biografi/Christian_Lofthuus/utdypning.

(m-l), Finn Sjøe som stod bak pseudonymet.¹³⁸ Det kan også tenkes at det var Pål Steigan, AKP (m-l)s ubestridte leder i 1975.¹³⁹ Etter å ha sammenlignet innlegget med både tidligere og senere innlegg som kan bekreftes å ha vært fra Steigan, fant jeg blant annet flere likhetstrekk i forhold til argumentasjon, språk, og oppsett av tekst, noe som derfor også kan peke i retning av at det var han som sto bak. En klar slutning basert på hvem dette var, kan man riktignok ikke fatte, da bevisene er for dårlig, men at dette var en sentral person i ml-bevegelsen, er det i det minste rimelig å hevde.

Skikkelsen bak pseudonymet Kristian Lofthus d. y. startet debattinnlegget ”Viktige feil i musikkdiskusjonen” med å understreke at han ikke var ute etter å blande seg inn i selve diskusjonen knyttet til Bazar sin musikk, men å arrestere kritikerne av Helge P og Kjell A, som han hevdet argumenterte ut i fra feilaktige prinsipper: ”Johansson m. fler. og ØH mener å ta utgangspunkt i kommunistisk kunstanalyse, men de retter i virkeligheten angrepet mot flere sentrale prinsipper i en slik analyse. I tillegg fornekter de den dialektiske materialismen. Derfor er diskusjonen om Bazar blitt noe langt mer enn en diskusjon om ei rockegruppe.”¹⁴⁰ Lofthus d. y. gikk så videre med å stille spørsmål ved kritikernes hevdelse om at for kommunister er alltid innholdet overordnet formen. Hvis så stemte hevdet han, ville de i så fall ha oppdaget et felt hvor den den dialektiske materialismen ikke gjaldt, noe han ga uttrykk for at ville ha vært svært oppsiktsvekkende. Videre trakk fram det mest grunnleggende elementet ved dialektikken, som i følge han selv, og med henvisning til Mao, var motsigelsens enhet. Denne sa at to sider i en motsigelse ofte kunne forvandles til en motsetning. Lofthus d. y. trakk dette videre ved å hevde at:

Mao Tsetung har i «om motsigelsen» avvist at det skulle finnes noen motsigelse i hele verden, der den ene alltid er overordnet. Han nevner eksempler hvor den ene siden som regel er hovedsiden. Vi kan godt si at denne motsigelsen gjelder form-innhold. Som regel er innholdet hovedsida, men dersom formen er så dårlig at den ødelegger formidlingen av innholdet eller dersom formen gjør innholdet til en karikatur, da blir formen hovedsiden. Å hevde at innholdet alltid er hovedsiden, er å forlate dialektikken og gå over til den borgerlige metafysikken.¹⁴¹

Mao Tsetung har uttrykkelig slått fast hvordan han ser på denne saken. Hva vi krever er enhet mellom innhold og form, det revolusjonære og politiske innholdets forening med mest mulig fullendt kunstnerisk form. Kunstneriske arbeider som sakner, kunstnerisk verdi, har ingen kraft, hvor progressive de enn er politisk. (Yenan talen)¹⁴²

¹³⁸ Fakta om Finn Sjøe: Sentralt AKP (m-l) medlem som satt i Sentralkomiteen, er regnet som en av partiets fem store, var nestleder i en periode, og redaktør i *Klassekampen* for perioden 1973 – 1977. Les mer i Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.100.

¹³⁹ Fakta om Pål Steigan: Den ubestridt leder i AKP (m-l) fra 1975 – 1984, regnet som en av partiets fem stor, var sammen med Tron Øgrim partiets mest sentrale aktør. Les mer i Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.100-102.

¹⁴⁰ *Klassekampen*, 20.5-28.5, 1975: s.12.

¹⁴¹ *Klassekampen*, 20.5-28.5, 1975: s.20.

¹⁴² *Klassekampen*, 20.5-28.5, 1975: s.20.

Med disse relativt direkte referansene til Mao, konkluderte Lofthus d. y med at kritikerne som hadde forsøkt å latterliggjøre Helge P og Kjell A sine argumenter, hadde misforstått elementære kommunistiske prinsipper. Han hevdet også at deres fokus ikke kunne ha vært på hva som var ønskelig og tjenlig for den norske arbeiderklassen, men i stedet måtte ha vært på hva som var populært blant ungdommen. Videre oppfordret han alle kommunister til å legge fra seg den slaviske dyrkingen av utenlandsk og borgerlig kultur, og heller ta på seg oppgaven med å skape en revolusjonær kultur med norsk form. Dette begrunnet han blant annet med en klar henvisning til kinesiske og albanske kammerater, som lenge hadde rettet sterk kritikk mot den vestlige og dekadente rockemusikken. Han trakk også frem Vømmøl Spellmannslag som et godt eksempel på at man fint kunne skape en revolusjonær kultur med norsk form, og samtidig tiltrekke seg ungdommen. Avslutningsvis rettet også Lofthus d. y. kritikk mot formen på diskusjonen, som han mente hadde tatt en uverdigg retning. Skjellsord som nasjonalsjåvinister og sekterister var lavmål mente han, i alle fall når det manglet en skikkelig analyse bak. Han fremhevet også til slutt, som en oppfordring til videre diskusjon, at Johansson m.fl. og ØH's frykt for venstresekterisme var sterkt overdreven, da den virkelige faren lå i liberalisme og høyreglidning.¹⁴³

Etter Kristian Lofthus d.y. sitt kraftige oppgjør med Helge P og Kjell A sine kritikere, falt debatten mer eller mindre sammen. Riktignok kom det et kort motsvar fra Øystein Gullvåg Holter i løpet av sommeren, og et enda lengere svar igjen fra Lofthus d. y. utpå høsten, men utenom dette, kom dette ingen nye bidrag av særlig betydning, i så fall ikke som utfordret Lofthus d. y sine synspunkter. Dermed kan man tydelig fastslå at rockedebatten av 1975 endte i favør av Kristian Lofthus d. y. sine synspunkter. Det store spørsmålet blir derfor i stedet, hvorfor ble ikke Lofthus d. y. utfordret i større grad enn det han faktisk ble? Sett bort i fra Øystein Gullvåg Holter sin korte sommernotis, avsluttet Lofthus d. y. rockedebatten allerede i mai måned, noe som er ganske oppsiktsvekkende sammenlignet med andre store debatter som raste i *Klassekampen*. Et mulig svar på dette blir riktignok bare spekulasjoner, da man ikke vet sikkert hvem vedkommende var. Men tausheten som fulgte hans siste debattinnlegg forsterker i alle fall teorien om at Lofthus d. y. var en betydelig person i partiet og/eller *Klassekampen*, noe som igjen kan peke mot tre sannsynlige scenarioer. Det første scenarioet er at Lofthus d. y. var en kjent skikkelse som de andre debattantene skjønte eller visste godt hvem var, og av frykt for å bli stemplet som avvikere, valgte de heller å gi opp den videre debatten. Dette scenarioet forsterkes også ytterligere når man legger til at debatten gikk i perioden rett etter at Tron Øgrim hadde publisert *Teser om høyreavviket*, og med det innledet heksejakten på høyreavvikere i bevegelsen. Et annet sannsynlig scenario er at alle meninger som utfordret Lofthus d.

¹⁴³ *Klassekampen*, 20.5-28.5, 1975: s.20.

y. sine synspunkter, bevisst ble sensurert bort av *Klassekampens* redaksjon. Hvis partiet, og da også *Klassekampen* som partiets talerør, mente at Lofthus d. y. representerte den riktige linja, vil det være meget sannsynlig at meningsmotstandere som ikke lot seg overbevise, etter hvert ble sensurert bort. Et eksempel som kan peke i retning av dette, var Øystein Gullvåg Holter sitt motsvar til Lofthus d. y. i juni 1975. Dette innlegget ble, som det første i rockedebatten, kraftig forkortet av redaksjonen. Dette trenger riktignok ikke å bety mer enn at det var plassmangel, som det ofte kunne være. Men når man også legger til at dette var om sommeren, som normalt ikke var en veldig aktiv periode, og at debattsiden var tilført nyhetsrelatert stoff på størrelse med Holters innlegg, samt at redaksjonen brukte en halvside på å svare på et annet leserbrev med oppblåst bildet, gir dette klart inntrykk av å være en bevist handling. Denne mistanken blir ytterligere forsterket når Lofthus d. y. kommer med et motsvar i september, en periode som normalt har større aktivitet enn om sommeren, ikke bare får boltre seg i full størrelse, men også får tilkjent plass utover den normale størrelsen på debattinnlegg i *Klassekampen*. Innlegget hans dekker nesten en helside, og har både fremhevet overskrift og medfølgende illustrasjonsbildet, mens nyheter og andre saker er krympet ned til det minimale.¹⁴⁴ Et tredje scenario som også er mulig, er at utgangspunktet for debatten, som tidligere nevnt, egentlig gjaldt en intern maktkamp i plateselskapet Mai. Når da debatten blåste seg opp til en strid med flere aktører, og med en dyptgående ideologisk musikkanalyse, trakk debattantene med tilknytting til Mai seg ut av den videre debatten. Dette kan i så fall forklare hvorfor det bare var Øystein Gullvåg Holter og Kristian Lofthus d. y. som skrev fler enn ett innlegg i debatten.

Alle de tre scenarioene er, enten alene eller i kombinasjon, sannsynligvis medvirkende til at Lofthus d. y. ikke ble utfordret i større grad enn det han ble, men som tidligere nevnt, kan man ikke fastslå dette sikkert. Når det gjelder å konkludere med hva slags linje partiet lå på i perioden rundt- og etter den første runden av rockedebatten, blir dette også mest spekulering når man ikke kan finne en tydelig link mellom debatten og partiledelsen. Dag Falang Gravem konkluderte i sin hovedoppgave med at ml-bevegelsen på dette tidspunkt ikke hadde en offisiell musikk politisk linje, men at synet til Anders Johansson måtte sees på som halvoffisielt, ettersom han både var medlem av partiet og ledere av plateselskapet Mai, noe som da, hevder Gravem, tilsa at ml-bevegelsen på dette tidspunktet hadde et standpunkt som var pro-rock.¹⁴⁵ Denne konklusjonen stiller jeg meg litt tvilende til. Jeg er for så vidt enig med at ml-bevegelsen på dette tidspunktet ikke hadde en offisiell musikk politisk linje, men at Andreas Johannsons syn måtte sees på som halvoffisielt, stiler jeg meg mer tvilende til. Det er riktig at Andreas Johannson både var medlem av AKP (m-l) og leder av plateselskapet Mai, men han

¹⁴⁴ *Klassekampen*, 25.6-1.7, 1975: s.14; *Klassekampen*, 3.9-9.9, 1975: s.14.

¹⁴⁵ Dag Falang Gravem. *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983*: s.114.

var ikke en sentral skikkelse, og han var i alle fall ikke blant de sentrale beslutningstagerne i partiet. Flere kilder i Mai hevder også at AKP (m-l) i den første tiden hadde minimal påvirkningskraft på selskapets politikk, og at partiets musikkpolitiske innflytelse først kom med Sæmund Fiskviks inntreden som leder.¹⁴⁶ Videre framsto også Johansson som svak når han ikke reiste seg opp mot Kristian Lofthus d. y. s synspunkter i rockedebatten, hadde Johansson virkelig hatt partiet i ryggen, ville jeg tro at han hadde kjørt på med en enda hardere linje i debatten. Han ville i det miste ha forsvart sine synspunkter etter delvis å ha blitt latterliggjort av Lofthus d.y. Tar man også i betraktning at Johansson ble skiftet ut med Fiskvik en gang i månedene etter dette, virker det lite sannsynlig at Johanssons syn sammenfalt med partiets syn i den siste halvdel av 1975. Partiet hadde nok ikke en offisiell anti-rock linje, men dette er ikke ensbetydende med at de i stedet hadde en pro-rock linje. En mer sannsynlig konklusjon er at det fra partiledelsens side, i kjølevannet av oppgjøret med høyreavviket i partiet, ble utarbeidet en ny musikk politisk linje. Dette arbeidet startet engang i løpet av 1975, og ble holdt hemmelig for alle partimedlemmer som ikke tilhørte den indre krets, altså alle utenom Sentralkomiteen, eller Sentralkomiteens Arbeidsutvalg.¹⁴⁷ I 1976 ble så den nye musikklinja gradvis offentliggjort, og med det ble det satt en presedens for en ny musikklinje som for ettertiden ble kjent som Kark-linja.

Kark-linja 1976

Etter Kristian Lofthus d. y. sin kontante avslutning av rockedebatten i 1975, lå debatten mer eller mindre brakk til godt inn i det nye året 1976. Det kunne faktisk i de første månedene virke som om spørsmål knyttet til rockens rolle innenfor den progressive bevegelsen var lagt helt død. Det kom i alle fall ingen relevante artikler, leserinnlegg eller opprop av noe slag i de mest sentrale ml-foraene. Først i mai måned dukker det opp noe som var relevant for saken, og da i form av et intervju med Sæmund Fiskvik, leder for Trondheim AKP (m-l) og tidligere artist i den progressive musikkgruppa Isenkrams. Fiskvik ble i intervjuet presentert som plateselskapet Mai sin leder, ikke nye leder, men kun leder. Den tidligere lederen Anders Johansson nevnes ikke med et ord, så det er tydelig at det har skjedd ting i kulissene, hvor Johansson han har blitt skiftet ut i det stille i løpet av det foregående året. Det er få kilder som gir som noe pekepinn på når dette skifte faktisk skjedde, men i følge Dag Falang Gravem som intervjuet Fiskvik i forbindelse med sin hovedoppgave, hadde Fiskvik selv hevdet at han tok over engang i januar, uten og utdypet dette noe mer.¹⁴⁸ Det virker derfor tydelig at

¹⁴⁶ *Klassekampen* på nett, 1.11.2004, finnes pr.1.1.2013 på:

<http://www.klassekampen.no/18354/article/item/null/revolusjonare-toner>.

¹⁴⁷ En oversikt over AKP (m-l)s oppbygging finnes i: Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra: s.89-91.*

¹⁴⁸ Dag Falang Gravem. *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983: s.123.*

dette var en episode som det i ettertid har blitt lagt lokk på, og det er også rimelig å tro at et av skiftets bakenforliggende faktorer var Johanssons imøtekommenhet med rocken. Et intervju med Anders Johansson ville sannsynligvis kunne gitt et godt svar på dette, men han har dessverre falt fra. Det man i alle fall vet om hans videre karriere, er at han dro tilbake til sitt hjemland Sverige, og fikk seg etter hvert en jobb i den svenske Oktoberkjeden, hvor han blant annet ”[...] arbetade med Oktoberförlagets skivproduktion”.¹⁴⁹

Utskiftningen av Johansson med Fiskvik, virket nok ikke så veldig oppsiktsvekkende eller revolusjonerende på det gjengse ml-medlem, det kom i alle fall ingen reaksjoner på skiftet i de forskjellige ml-foraene. Eventuelle spørsmål og reaksjoner kan riktignok ha blitt sensurert bort, men Johansson og Fiskvik hadde tidligere gitt inntrykk av at de sto hverandre nær i musikkrelaterte spørsmål, og de hadde ved flere anledninger frontet den samme musikklinja offentlig, senest ved deres felles støtteerklæring til Bazars plate året i forveien. Det er derfor rimelig å tro at kom minimalt med reaksjoner på dette lederskiftet. Allikevel skulle dette lederskifte komme til å markere et markant skifte i Mai og AKP (m-l) sin musikk politiske linje, og dette skyldtes i all hovedsak Fiskvik selv. Det var i så fall sånn det ble presentert utad. Det ble etter hvert tydelig at den tidligere artisten Sæmund Fiskvik hadde snudd i rockespørsmålet, og at han siden sin støtteerklæring til Bazar, hadde fått en ny og mer dogmatisk musikkforståelse. En musikkforståelse som i stor grad lå tett opp til den som pseudonymet Kristian Lofthus d. y. hadde forfektet i musikkdebatten året i forveien. Dette gir igjen en indikasjon på at Lofthus d. y. må ha vært en sentral person i ml-bevegelsen, og at han sannsynligvis også har vært medvirkende til dette linjeskiftet. De første bevisene for at Sæmund Fiskviks var gått fra pro-rock til anti-rock, finner man alt i slutten av 1975, men da under dekknavnet Kark, og dette i det mindre tidsskriftet *Materialisten*. Mens det første offisielle beviset på at han skifte side, og at han hadde tenkte å stake ut en ny kurs i musikk politikken, kom i form av et intervju med *Klassekampen* sin kulturspalte torsdag 19.mai 1976.

I intervjuet som hadde overskriften ”Inga galluptenking i bygginga av ein ny musikk!”¹⁵⁰ Presenterte Fiskvik den nye progressive musikklinja. Her tok han i klare ordelag et oppgjør med den borgerlige musikken; med imperialismen, samt hvilke oppgaver den progressive musikkørsla sto ovenfor i tiden fremover. Fiskvik innledet intervjuet med å rette et kraftig skyts mot USA, som han mente at hadde fått et imperialistisk hegemoni over den musikalske verden igjennom rocken. Han hevdet også i samme momang at dette hadde de kun oppnådd ved å ta til seg sentrale elementer fra kulturen til arbeiderklassen, som blant annet bluesen, for så skapt sitt eget imperialistiske avkom, rocken. Dette

¹⁴⁹ Lars Åke Augustsson, Stig Hansen. *De svenska maoisterna*: s.90.

¹⁵⁰ *Klassekampen*, 19.5.1976. s.12.

mente han videre var grunn nok til å stå i mot den borgerlige og dekadente rockesjangeren, som kun tjente kapitalinteressene. Videre stilte intervjuer Fiskvik spørsmål knyttet til at enkelte mente at den progressive musikken skulle- og måtte bygge på rocken, fordi det var dette folk likte og ville ha, spesielt ungdommen, en gruppe som var viktig for den progressive bevegelsens vekst. Til dette svarte Fiskvik kontant: ”Monopolkapitalen har motar så vel i musikken som i klesvegen. Men vi må ikkje nytta gallup-tenkning når vi skal byggja opp ein ny progressiv musikk. Oppgåva vår må vera å slåst imot denne tenkninga og ikkje freista å kline progressive tekstar utan på ein musikk som står høgt på galluppen.”¹⁵¹ Videre understreket også Fiskvik at gallup-tenkingen kolliderte med helt elementære prinsipper som de progressive står for, som blant annet anti-imperialismen, før han litt videre, men i samme momang, hevdet at slike analyser uansett var overflatiske og ubrukelige, og konstaterte dette med at: ”Alle som hevdar at arbeidarklassen ikkje liker norsk folkeleg musikk syner forakt for den nasjonale musikken og for arbeiderklassen.”¹⁵² Videre i intervjuet lurte så intervjuer på om ikke den nasjonale kulturen egentlig også bar preg av å være borgerlig. Til dette stilte Fiskvik seg delvis enig i, men understreket også at dette tross alt måtte sees i en historisk kontekst, og argumenterte deretter med at: ”Borgerskapet har skumma fløyten av den småborgarlege kulturen. Dei har utvikla ein borgarleg nasjonal musikk – som til dømmes Ole Bull og Edvard Grieg, som i si samtid var progressive.”¹⁵³ Med bakgrunn i dette resonnementet tok så Fiskvik til ordet for at: ”Det er ei stor oppgåve for arbeiderklassen å nytta den nasjonale kulturen som kjem frå småborgerskapet. Arbeidarklassen kan nytta han som ein byggekloss i å fremja ein norsk proletarisk kultur.”¹⁵⁴ Han understreket så videre, på et oppfølgende spørsmål fra intervjuer, at dette ikke bare gjaldt innholdet i kulturen, men at man innenfor musikken måtte følge det marxistiske prinsippet om nasjonal form og proletarisk innhold. Man skulle bruke de beste formene, og skrive nye tekster, og helst tekster med et konkret politisk innhold som maner til kamp, fortsatte Fiskvik, med en klar henvisning til kampen mot de imperialistiske supermaktenes USA og Sovjetunionen. Mot slutten av intervjuet prøvde Fiskvik å lette litt på den noe strenge og dogmatiske musikklinjen han hadde presentert, blant annet ved å hevde at Mai fortsatt ville gi ut enkelte plater med småborgerlig innhold, for han ønsket tross alt, med henvisning til Mao, å la hundre blomster blomstre. Allikevel passet han også på å avslutte dette med at det også måtte være et hagegjerde rundt disse.¹⁵⁵ Med andre ord så hevdet Fiskvik avslutningsvis at han også ville slippe til noen småborgerlig artister, men at dette ikke kunne være hvem som helst, og at disse måtte passes godt på.

¹⁵¹ *Klassekampen*, 19.5.1976. s.12.

¹⁵² *Klassekampen*, 19.5.1976. s.12.

¹⁵³ *Klassekampen*, 19.5.1976. s.12.

¹⁵⁴ *Klassekampen*, 19.5.1976. s.12.

¹⁵⁵ *Klassekampen*, 19.5.1976. s.12.

Etter Fiskvik overaskende og meget bastante linjeskifte, som etter dette ble omtalt som Kark-linja etter pseudonymet hans, kom det raskt flere og til dels sterke reaksjoner i flere av ml-foraene. De verbale personangrepene som hadde preget debatten året i forveien var riktignok tonet endel ned, men ellers ble det også denne gangen en lengre og opphetet musikkdebatt.

Kritikerne av den nye Kark-linja, kom ellers også i stor grad med mange av de samme argumentene som man hadde sett under debatten i 1975, hvor stridens kjerne fortsatt var knyttet til forholdet mellom folkelighet og rock, form og innhold, samt rockens posisjon innenfor den progressive musikkbevegelsen. De to sterkeste opponentene til Fiskviks nye musikklinje, og som ledet an i debatten sommeren 1976, var debattantene Robert og Gjertrud. De tok igjennom en serie av innlegg i *Klassekampen*, *Røde Garde* og *Materialisten* et kraftig oppgjør med introduksjonen av den nye Kark-linja. Deres argumenter var som nevnt ganske lik de man hadde sett ved tidligere pro-rock argumenter, og behøver derfor ikke å fremheves direkte. Det som kan legges til, og som var spesielt ved disse to debattantene, var at de nektet å gi seg. De tok til motmæle mot Fiskvik i flere omganger, og i flere forskjellige fora, og de ga også et inntrykk av at dette var mer eller mindre personlig.

Dette var et inntrykk som stemte ganske godt, og ble bekreftet etter å ha undersøkt hvem som egentlig sto bak pseudonymene Robert og Gjertrud. For i følge Dag Falang Gravem, var dette ekteparet Rolf og Gunnhild Aakervik.¹⁵⁶ Rolf Aakervik som var den mest kjente av de to, hadde blant annet vært en av pionerne bak plateselskapet Mai. Han hadde også vært mannen bak rockegruppa Bazar, og var også en viktig bidragsyter på plata *Drabantbyrock*. LP-plata som ble selve symbolet på – og den utløsende faktoren for – rockedebatten. Plata som også endte opp med å bli uønsket med begrunnelse i de premisser som Fiskvik lanserte våren 1976. Dermed var det ganske tydelig at Aakervik og Fiskvik hadde store og motstridene interesser i forhold til spørsmålet om rockens posisjon. I følge Rolf Aakerviks biografi, resulterte også rockedebatten og den påfølgendefølgende Kark-linja til at Bazars oppfølgerplate måtte droppes, noe som igjen ble en indirekte faktor til at Bazar ble oppløst i 1976. Dette resulterte også videre til at han, etter først å ha forsøkt å starte opp et nytt band med det ironiske navnet Kark, til slutt måtte gi opp den profesjonelle musikk-karrieren. Han fortsatt likevel i ml-bevegelsen, og tok enkelte spillejobber som hobbymusikker, men dette i all hovedsak etter at Kark-linja var skrotet, og ml-bevegelsens storhetstid var forbi.¹⁵⁷ At Rolf Aakervik og hans kone Gunnhild sto så hardt på barrikadene som det

¹⁵⁶ Dag Falang Gravem. *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983*: s.116, fotnote 346.

¹⁵⁷ Rolf Aakerviks hjemmeside, finnes pr.31.1.2013 på: <http://www.rolfaakervik.no>; se også fakta om Rolf Aakervik på hjemmesiden til Rolf raddis band, finnes pr.31.1.2013 på: http://www.rolfraddisband.no/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=56; se også intervjuet

de gjorde, og at de ga et inntrykk av dette var personlig, gir derfor god mening. Kark-linja satte i mer eller mindre grad en stopper for Rolf Aakerviks profesjonelle musikkarriere.

Til tross for ekteparet Aakervik, og flere andre, sitt iherdige forsøk på å få stanset Kark-linja, førte dette aldri frem. Debatten som fulgte i etterkant av Fiskviks intervju, endte like kontant som debatten hadde gjort året i forveien. Den eneste klare forskjellen denne gangen, var at det kom tydelige indikasjoner på at partiet måtte ha stått bak, eller i det minste delte Fiskviks musikk politiske syn. For etter at debatten hadde bølget fram og tilbake mellom ekteparet Aakervik og Fiskvik, og deres forskjellige støttespillere, igjennom sommeren 1976, grep til slutt *Klassekampens* redaksjon inn og avsluttet all videre debatt om rock. Den 31. august 1976 satte *Klassekampen* av en helside til debatten, hvor de tok en kort oppsummering av debattens gang, slapp til Fiskvik med et lenger avslutningsinnlegg, før redaksjonen selv erklærte at: ”Vi vil også slå fast at vi i hovudsak deler synet til Fiskvik på spørsmålet om rock. Vi ønsker ikkje å hindre vidare debatt, men mange av innlegga vil nok måtte vente ei stund, både avdi dei er mange, og avdi vi ikkje ønsker å bruke debattsida berre til musikkdiskusjonen.”¹⁵⁸ Med denne sluttreplikken avsluttet *Klassekampens* redaksjon, på snedig vis, den videre rockedebatten, noe de også fulgte opp. Resten av året 1976 kom det ingen nye innlegg i *Klassekampens* spalter som omhandlet rock eller andre musikkrelaterte spørsmål, og dette virket også til å ha forplantet seg videre til samtlige av de større ml-foraene, for det var heller ingen innlegg å spore i verken *Røde Fane*, *Røde Garde*, *Tjen Folket*, eller *Fram For Partiet*.

Alle tegn tyder derfor på at dette ble styrt fra sentrale personer i partiet som ønsket å legge et lokk på den videre rockedebatten, og med det få presset igjennom Kark-linja som en musikalsk rettesnor for bevegelsens medlemmer. Ser man også hele prosessen under ett, fra debatten om Bazar og *Drabantbyrock* våren 1975, til *Klassekampens* avslutning av rockedebatten 31. august 1976, skjedde det flere hendelser som ikke direkte lar seg besvare, men som til sammen underbygger teorien om at partiledelsens må ha grepet inn og styrt prosessen etter et ønskelig ideal. Det være seg visse episoder med sensur, favoriseringen av visse debattanter, utskiftning av en sentral musikkleder under uklare omstendigheter, taushet og frafall av debattanter, samt til tider forsøk på hersketeknikk og latterliggjøring av meddebattanter. Trekker man også inn det faktum at *Klassekampen*, som partiets talerør, og med en redaktør som Finn Sjøe, aldri kunne ha stilt seg bak Kark-linja hvis det ikke var støtte for dette i partiledelsen, og at faktisk Fiskvik under et intervju med *Klassekampen* i 1980 selv påsto at han hadde hatt partiledelsens i ryggen når han lanserte Kark-linja, forsterkes denne

Klassisk sekstiåtter? med Rolf Aakervik i *Klassekampen* 1.11.2006, finnes pr. 31.1.2013 på:

<http://www.klassekampen.no/40739/article/item/null/kllassisk-sekstiatter>.

¹⁵⁸ *Klassekampen*, 31.8.1976 s.14.

teorien ytterligere. Tar man også med Fiskvik sin begrunnelse i det samme intervjuet, om at linjeskiftet hadde hatt med Albanias holdning til rock.¹⁵⁹ Samt legger til at Albanias leder Enhver Hoxa i 1975 kritiserte partiledelsen i AKP (m-l) for høyredreining, noe som igjen var en direkte foranledning til at *Teser om høyreavviket* ble publisert, som igjen markerte starten på en prosess hvor alle som skilte seg ut fra et gitt marxist-leninistisk ideale ble stemplet som avvikere.¹⁶⁰ Er det ikke urimelig å hevde at hele denne rockedebatten, samt Kark-linjas innføring, var styrt fra sentrale personer i partiledelsen. Personer som etter eget ønsket, og med en viss påvirkning fra deres ideologiske forbilder, forsøkte å innføre en bestemt musikkpreferanse, eller et musikalsk renhetsideale, som bevegelsens medlemmer skulle etterleve i størst mulig grad.

Etterspillet av Kark-linja

Når det gjaldt resultatet av – og de videre følgende ved – Kark-linja, ble linja av en god del ml-ere, til tross for at det aldri kom noe partidirektiv om dette, oppfattet som partiets offisielle linje. Dette bekreftes blant annet igjennom flere artikler, kommentarer og innlegg i partiets internblad *Tjen Folket* fra sommeren 1978, i perioden etter at Kark, eller Sæmund Fiskvik selv hadde tatt sjølkritikk for denne linja. Overskrifter som: ”Karks linje er blitt oppfatta som partiets linje”,¹⁶¹ ”Karks linje har blitt partiets linje”,¹⁶² eller ”Kark har stått for innsnevring. Sekterisme og moralisme”¹⁶³ er blant flere gode eksempler på dette. Utover dette viste også intervjuartikkelen *Da folk ga vekk rockeplatene sine* fra 1980, referert til i ingressen av avsnittet, seg som enda et godt eksempel på at Kark-linja ble oppfattet av en del medlemmer som partiets offisielle linje. Allikevel var det også relativt mange som nektet å innfinne seg i den dogmatiske musikkforståelsen, noe som igjen bidro til at det i det skjulte bygde seg opp en sterk misnøye internt i bevegelsen. Spesielt gjaldt dette blant den yngre garde i Rød Ungdom. De fleste av disse hadde vokst opp midt under rockens oppsving i Norge, og hadde derfor et ekstra sterkt forhold til den. Dette gjorde også sitt til at det var i deres intern-fora at debatten om Kark-linja igjen ble brakt på banene, hvor de første tegnene på den ulmende misnøyen kom på trykk i *Røde Garde* våren 1977. En misnøye som gradvis tiltok i styrke, og som til slutt resulterte i at Fiskvik tok sjølkritikk for Kark-linja våren 1978. Etter dette, fra rundt sommeren 1978, tyder alle kilder på at rocken i stor grad var blitt retablert igjen, i alle fall så lenge teksten og innholdet var progressivt riktig.

¹⁵⁹ *Klassekampen*, 2.8.1980: s.8.

¹⁶⁰ Hans Petter Sjøli. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*: s.106-108.

¹⁶¹ *Tjen Folket*, nr.4, august 1978: s.13.

¹⁶² *Tjen Folket*, nr.4, august 1978: s.16.

¹⁶³ *Tjen Folket*, nr.4, august 1978: s.13.

Punk debatten 1977-1979

I den samme periode som rockedebatten var i ferd med å bli avsluttet, og sjangeren igjen reetablert, vokste det parallelt frem en ny musikkdebatt i ml-bevegelsens diverse fora. Debatten som riktignok var vesentlig mindre enn de foregående debattene, men like fullt en sentral debatt, ble ofte referert til som punkdebatten, og hadde sin bakgrunn i det fremvoksende punkmiljøet som fikk gehør blant mange unge mot slutten av 1970-tallet. Debatten som alt meldte seg sommeren 1977, men først kom i gang på vårparten av 1978, hadde også flere likehetstrekk med den delvis parallelle rockedebatten. Blant annet var to av de mest sentrale spørsmålene igjen knyttet til tekstinnhold kontra musikkform, og om sjangeren kunne kategoriseres som en progressiv eller reaksjonær musikk sjangeren. I tillegg ble det også satt spørsmål ved om punksjangeren egentlig var; fascistisk, nazistisk, rasistisk, anti-revolusjonær, klassefiendtlig, imperialistisk, kulturimperialistisk, eller bare var en ny representant for borgerskapets kommersielle og dekadente konsumkultur. Et annet element ved debatten, var at det også virket til å være en slags kobling mellom de to debattene, hvor det faktisk kunne virke som om rocken hadde blitt reetablert på bakgrunn av at punken ble ansett som en større trussel, og at punkdebatten derfor bare var en fortsettelse av rockedebatten med et annerledes fortegn. Blant annet kunne man se at flere av punkens argeste kritikere, faktisk var de samme personene som hadde angrepet rockesjangeren. Sæmund Fiskvik eller Kark, var for eksempel igjen den ledende aktøren på anti siden, mens man på motsatt side, igjen hadde et stort antall av yngre mennesker med tilknytning Rød Ungdom. Allikevel var det også store og klare forskjeller mellom de to debattene, blant annet inneholdt ikke punkdebatten den samme dybden som ved de tidligere debattene, den var heller ikke like sammenhengende, kronologisk eller omfattende, og den inneholdt også i mindre grad de samme marxist-leninistiske analysene. Til og med henvisningene til Mao Tse-tung var stort sett fraværende under punkdebatten. Debatten bar også preg av å være en generasjonskonflikt mellom de eldre i ml-bevegelsen, de som hadde vært med i den første anti-autoritære opprørsbølge på 1960-tallet, og ungdommen som vokste opp på slutten av 1970-tallet, og var en del av den andre bølgen. Dette gjorde sitt til at punkdebatten også tok en mer tabloid form enn tidligere debatter, hvor de eldre anti-punkerne angrep sjangeren med noe som mer kunne minne om svertekampanjer, enn saklig og begrunnet kritikk. Angrepene som ble rettet mot punkens; artister, grupper, konserter og tilhengere, virket også å være nøye formulert med den hensikt å undergrave sjangerens progressive legitimitet.

Debatten bar også preg av å være mer polarisert enn tidligere, noe som gir god mening når man også trekker inn det faktum at mot slutten av 1970-tallet begynte mange av de vanlige kadrene å gå lei, og etter hvert trappet ned sitt engasjement i bevegelsen, samtidig som rekrutteringen av nye medlemmer

ble gradvis vanskeligere.¹⁶⁴ Dette gjorde dermed sitt til at man fikk en skarpere linje mellom den eldre og harde kjerne, og den yngre og opprørske ungdommen. Den eldre garde virket også til å innta en slags paternalistisk rolle overfor den yngre garde, hvor de skulle verne ungdommen mot den farlige punken. Men dette virket, ikke overaskende, mot sin hensikt, og bidro bare til å forsterke generasjonskløften i bevegelsen. Allikevel var det nok nettopp dette som også gjorde, sammen med den generelle slitasjen i bevegelsen, at debatten heller ikke ble så langtekkelig, innviklet og engasjerende som for eksempel ToFi- og rockedebatten hadde vært. Det virket også tydelig på debattens gang at de alle fleste anti-punk aktivisten, etter relativt kort tid, innså at det ville være like håpløst å få stoppet punken, som det hadde vært å få stoppet rocken. Derfor ble også punksjangeren tatt raskt inn i varmen igjen, og etter hvert etablert som en progressiv musikkjanger. Ved inngangen til 1980-tallet ga også plateselskapet Mai, som da fortsatt var ledet av Sæmund Fiskvik, ut flere plater av norske punkgrupper, som for eksempel Stavangerensemblen, Kjøtt, Norske Gutter og Oslo Børs.¹⁶⁵

For å ta litt av debattens gang, så kom det første oppslaget som varslet den nye musikkjangeren ankomst på trykk i *Klassekampen* mandag 25.juli 1977, hvor det ble trykt en nyhetsartikkel i samband med at den britiske punkgruppa The Sex Pistols var på Norgesturne. Artikkelen som hadde sjokkoverskriften ”Sex pistols med nazi effekter: Punk-rock skal stagge arbeidsløs ungdom” var undertegnet med det ukjente pseudonymet Elmer.¹⁶⁶ Vedkommende person lar seg ikke identifisere, men artikkelen bar tydelig preg av, sammenlignet med tidligere klassekampartikler, å være en typisk redaksjonell nyhetsartikkel. Artikkelen startet først med å presentere punkens ideologi, slik punkmiljøet selv skal ha presentert den, og dette var kort fortalt, i følge artikkelskribenteten, at punk-rocken anså seg selv som en representant for et nytt ungdomsopprør, hvor aggresjonen i første omgang var rettet mot den rike plateindustrien, men også mot det bestående samfunn. Det ble også trukket frem at punk-rocken oppfordret folk til å spille selv, starte egne plateselskaper, i tillegg til å ta et kraftig oppgjør med de rike rockestjerne som levde sine behagelige liv adskilt fra arbeiderklassen. Etter den noe korte innføring i hva punken var for noe, fortsatte skribenten artikkelen med flere subjektive og negative synspunkter på den nye sjangeren. Blant annet starter han med å hevde at: ”En del av det engelske borgerskapet irriteres sikkert av punk-rock-gruppene. Likevel foretrekker borgerskapet et «opprør» av denne type.”¹⁶⁷ Med andre ord så aviste skribenten

¹⁶⁴ Intervjue med Arne Danielsen på NRK nett-tv i forbindelse med Brennpunktokumentaren om AKP (m-l), finnes pr.31.1.2012 på: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196281/>.

¹⁶⁵ *Klassekampen* på nett, 1.11.2004, finnes pr.31.1.2013 på: <http://www.klassekampen.no/18354/article/item/null/revolusjonare-toner.>

¹⁶⁶ *Klassekampen*, 25.7.1977: s.4.

¹⁶⁷ *Klassekampen*, 25.7.1977: s.4.

indirekte at dette ungdomsopprøret kunne være et ekte, ala 1960-årenes ungdomsopprør, og hintet i stedet til at dette var et opprør skapt av borgerskapet selv. Dette ble ytterligere utfyllt med en hevdelse om at: ” Et opprør som punk-rocken skaffer beskjefligelse for tusener av arbeidsløse ungdom, enten ved å spille i gruppe eller som publikum. Punkrocken kommer som bestilt og kan kanalisere misnøyen vekk fra klassekampen, vekk fra politikken.”¹⁶⁸ I fortsettelsen av dette trakk han også inn flere elementer ved punkgruppa The Sex Pistols som han mente kunne underbygget dette synspunktet. Blant annet at: ”De framstiller seg som svært innskrenka personer, uten interesse for annet enn banning, slåssing og fyll. «Vi bryr oss ikke om politikk. Vi gir faen i alt.» Sånn er omkvedet. Det er dette idealet sex pistols sjøl fremmer for sitt publikum.”¹⁶⁹ Og fortsatte så videre med hevdet at: ”Musikken til Sex Pistols handler stort sett om «anarki», «frihet til å gjøre alt mulig» o.l. Det er en hån mot klassebevisste engelske/arbeidere, slik vi har sett dem f.eks. ved Grunwick, å kalle denne ideologien «proletarisk».”¹⁷⁰ Etter dette avsluttet så skribenten artikkelen med å trekke frem enkelte paralleller mellom punken og nazismen/fascismen, hvor han blant annet hevdet at bruken av nazisymboler, som har vært tilfelle ved enkelte punkgrupper og deres tilskuere, var med på å popularisere nazisme, fascismen, og rasisme. Han sa riktignok i samme momang at han ikke trodde punkere flest var beviste nazister, rasister eller fascister, men at deres utenksomme bruk av symbolene for å sjokkere mest mulig, var med på å fremheve og normalisere slike bevegelser. Skribenten hintet også i det samme avsnitt at The Sex Pistols lefling med hakekors, var en av årsakene til at det britiske fascistpartiet National Front hadde vokst seg større og sterkere i England den siste tiden. Med dette som utgangspunkt konkluderte derfor artikkelskribenten med at: ”De er fullt klar over raseriet mot nazimoten – også i England. Poenget er at de ikke bryr seg, så lenge de kan sjokkere nok. Dette er et reaksjonært.”¹⁷¹ Og så videre ut ifra dette igjen, sammen med en hevdelse om den borgerlige pressens omfavelse av The Sex Pistols, at punkesjangeren ikke var noe annet enn en: ”[...] borgerlig ideologi i ny innpakking.”¹⁷²

Ved å stemple punken som noe reaksjonært, og som en borgerlig ideologi som leflet med nazisymboler, var det tydelig at punken ble kontant avist av partiet sommeren 1977, både som en revolusjonær kraft, og som en progressiv musikkjanger. Riktignok kan man ikke med sikkerhet si hvem skribenten Elmer var, og derav ikke trekke en direkte linje til partiet, men som tidligere nevnt, kunne umulig hevdelser av denne typen ha kommet på trykk uten partiledelsens samtykke.

Klassekampen og partiet var som sagt tett knyttet til hverandre, og derfor var det også meget

¹⁶⁸ *Klassekampen*, 25.7.1977: s.4.

¹⁶⁹ *Klassekampen*, 25.7.1977: s.4.

¹⁷⁰ *Klassekampen*, 25.7.1977: s.4.

¹⁷¹ *Klassekampen*, 25.7.1977: s.4.

¹⁷² *Klassekampen*, 25.7.1977: s.4.

sannsynlig at vedkommendes syn sammenfalt med partiets i denne perioden. Dette forsterkes også ytterligere av at artikkelen var på trykk i samme periode som Kark-linja fortsatt var den gjeldene musikk politiske linja, og av at det heller ikke kom noen umiddelbare reaksjoner eller videre debatt knyttet til denne artikkelen. Det lille som kom av innlegg og reaksjoner, stilte seg utelukkende positiv til artikkelens hevdelser, samt tilføyde enkelte elementer som underbygde artikkelskribentens synspunkter. Artikkelen markerte derfor bare punkens ankomst, mens selve debatten tok seg først opp fra sommeren 1978.

De første innleggene som tok til ordet for at punken hadde sin rettmessige plass innen for en progressiv bevegelse, kom på trykk i Rød Ungdoms egne avis *Røde Garde* på vårparten av 1978, kort tid etter Fiskviks selvkritikk, og Kark-linjas oppgivelse. De første artiklene bar allikevel ikke preg av å være noe typisk pro-punk opprop, men i stedet ble det stilt en rekke spørsmål ved – og rettet et kritisk blikk mot – flere av de negative hevdelsene som hadde vært rettet mot punken i løpet av det siste året. For eksempel ble det ved det første positive punkoppslaget i *Røde Garde*, ”Punk-Rock er ikke bare rått”, fremhevet at punken ikke var så rått som flere av kritikeren skulle ha det til, og at kritikken som hadde vært rettet mot både sjanger, artister, grupper og tilhengerne deres, bar preg av å være usaklig hets som best kunne sammenlignes med hetsen borgeravisenes førte mot Demokratisk Kampucheas.¹⁷³ Undertegnede som bare kalte seg Abonnent Narvik, tilbakeviste også at punken på langt nær var noe representant for nazismen og fascismen, og fremla flere henvisninger til artister som hadde tatt sterkt avstand fra slike beskyldninger. Han trakk også frem at The Sex Pistols bruk av Nazi symboler, bare var en måte å latterliggjøre nazistene på, og at gruppa faktisk hadde blitt angrepet av fascister for dette. Avslutningsvis satte også vedkommende spørsmålstejn ved hvorfor superkommersielle grupper som Abba, Smokie og Boney M hadde sluppet mye letter unna den krasse kritikken, til tross for at disse var vesentlig mer kommersielle.¹⁷⁴

Disse argumentene ble videre fulgt opp, og støttet av flere andre i perioden som fulgte, og både i *Røde Garde* nr. 4, *Røde Garde* sitt ekstra nummer om slottsparken, *Røde Garde* nr.6, og *Røde Garde* nr.8 for året 1978, kom det oppslag som bygget opp under – og støtte – disse argumentene. I de to mellomste utgavene var det også satt av flere helsider for å vise punken og rockens utrettelige kamp mot både fascisme, nazisme og rasisme. Oppslagene som det ble henvist til, var *Røde Garde* sin dekning av arrangementet *Rock Against Racism*, som ble avholdt i London søndag 30. april 1978. Arrangementet som i følge *Røde Garde* sine utsendte samlet opp mot 80 000 mennesker, hvor størstedelen var arbeiderungdom mellom 15-25 år, hadde startet som med en stor demonstrasjon

¹⁷³ *Røde Garde*, nr. 2 1978: s.13.

¹⁷⁴ *Røde Garde*, nr. 2 1978: s.13.

igjennom Londons gater tidligere på formiddagen, hvor hvite og svarte arbeiderungdom hadde marsjert i felleskap til kamp mot nazistene i National Front. I den påfølgende gratiskonserten kunne *Røde Gardes* utsendte rapportere om at store punk-rock grupper som blant annet The Clash, X-Ray Spex og Tom Robinson Band var blant deltagerne på den store utendørskonserten i Victoria park. De begeistrede journalistene kunne også videre, og entusiastisk rapportere at: ”For en konsert! Her fikk vi servert musikk med mening til siste slutt, hvor vi slapp å høre pop-klisjeer om «love» og «The Moon in June». Vi fikk høre musikere som tok standpunkt *mot* nazismen, *mot* politivold og *mot* kapitalismen – *for* ungdommens og arbeiderklassens interesser.”¹⁷⁵ Konsertens klimaks hadde i følge journalistene kommet når Tom Robisons Band entret scenen og presenterte en imponerende, progressiv og politisk, avslutningsforestilling, som i stor stil hadde raljerte med det britiske borgerskapet. Med dette som bakteppe rettet så *Røde Gardes* utsendte journalister, som et stikk til Mai, et åpent og avsluttende spørsmål: ”Når får vi se dem i Norge? Utfordringa går til plateselskapet MAI!”¹⁷⁶

Etter de to oppslagene fra London, økte punkens popularitet betraktelig, og stadig flere ble positivt innstilt ovenfor punken som en progressiv musikkjanger, noe som blant annet viste seg igjennom både oppkomsten av norske punkgrupper, og på argumentasjonsgrunnlaget i punkdebatten. Anti-punk aktivistene, som forøvrig etter dette ikke meldte så mye mer, hadde mistet mye av sine tidligere argumentasjoner. Deres påstander om at punken kunne knyttes til fascisme, nazisme, rasisme, klassefiendtlighet, borgerlig konsumkultur og kommersialisme, eller for den del National Front, hadde mistet all troverdighet etter det storstilte punk-rock arrangementet i London. Deres argumenter var med andre orde avkledd, og dette brukte pro- punk aktivistene til sin fordel. Inn i 1979 fortsatte bevisstgjøringen og legitimeringen av punken, og allerede i *Røde Garde* sitt første nummer for året 1979, kom det flere innslag til støtte for punksjangeren. Blant annet ble det både gjort intervjuer med personene bak det nye norske punkmagasinet *City Rockers*, og med Ivar Dyrhaug,¹⁷⁷ programleder i radio- og ungdomsprogrammet *Pop Spesial*.

I intervjuet med Ivar Dyrhaug kom det blant annet frem at han stilte seg bak det nye spill – selv – idealet som punken fremmet, og at han også hadde sans for punkernes oppgjør establishmentet. I det noe mindre intervjuet med personene bak punkmagasinet *City Rockers*, som forøvrig ble gjort i en okkupert bygård på Sagene, ble det på nytt fremhevet, og bekreftet, at punken var

¹⁷⁵ *Røde Garde*, nr. 6 1978: s.8.

¹⁷⁶ *Røde Garde*, ekstra flak slottsparken 1978: s.4

¹⁷⁷ Ivar Dyrhaug var og er en norsk programleder og plateprodusent, og har ledet en rekke musikkprogrammer i både TV og radio. I dag er han kanskje mest kjent som programlederen for programmet *Beat for Beat* på NRK. Les mer om Ivar Dyrhaug i *Store norske leksikon* på nett, finnes pr.10.2.2013 på: http://snl.no/Ivar_Dyrhaug.

arbeiderungdommens kultur, og at sjangeren sto i en klar motsetning til nazisme, fascisme og rasisme. Blant annet fortalte Jon og Harald, personen bak *City Rockers*, at de har tenkt på å få til en norsk utgave av *Rock Against Racism*, hvor skytset skulle rettes mot nazistene i Norsk Front.¹⁷⁸

I neste nummere av *Røde Garde*, nr.2 for 1979, kom det også på trykk et intervju med den tiljublede punk-rock gruppa Tom Robinson Band. Gruppa som hadde blitt fremhevet som en av de virkelig store og progressive musikkgruppene etter *Rock Against Racism*, og som på nyåret 1979 var på Norges turne. Frontfigur Tom Robinson kunne under dette intervjuet blant annet bekrefte til *Røde Garde* at hakekorset som enkelte punkartister hadde brukt, ikke betød at de hyllet Hitler, men at de hatet foreldene, samfunnet og autoritetene. Robinson la også til at han hadde forståelse for at dette var blitt misforstått, og understreket derfor på nytt at hakekorset betydde det stikk motsatte av fascisme, noe som i følge Tom Robinson var opprør og anarki.¹⁷⁹

Oppslag av denne typen, med intervjuer av kjente punk- og rockeartister, samt innlegg som forherliget og viste punkens progressive karakter, fortsatt som en rød tråd i *Røde Garde*, og enkelte andre ml-fora, gjennom resten av året 1979. Det kom også få motforestillinger mot dette, og ting tyder derfor på at sjangeren gradvis ble tatt inn i varmen, og etablert som en progressiv musikkjanger i løpet av året 1979.

Et eksempel som underbygger og delvis bekrefter dette, er et innlegg som kom på trykk i *Klassekampen* lørdag 15. desember 1979, hvor en person ved navn Oddvar Nygård skrev et lengre leserinnlegg som tok et kraftig oppgjør med både Kark-periodens musikkmonopol, og den storstilte svertetekampanjen som hadde vært rettet mot punksjangeren i de siste to årene. Hans utgangspunkt var den kritiske artikkelen som sto på trykk i *Klassekampen* 25. juli 1977, i kjølevannet av The Sex Pistols konsert i Norge.¹⁸⁰ Og med bakgrunn i denne artikkelen, som han selv innrømmet å ha trodd på uten å nøle, gikk han punktvis gjennom det som i ettertid har motbevist *Klassekampen* og Karks dystre og feilaktige analyse av punk-rocken. Han understreket også videre i løpet av innlegget, at han ikke gjorde dette for å score billige poenger i etterpåklokskapens navn, men for å vise at mange ml-ere og andre progressive hadde vært preget av den type feiloppfatninger fram til dags dato, altså 15. desember 1979.¹⁸¹

Med andre ord så sier vedkommende indirekte at punksjangeren pr. 15. desember 1979 var akseptert, og bekrefter med det også at den må ha blitt etablert som en progressiv musikkjanger i løpet av året

¹⁷⁸ *Røde Garde*, nr.1 1979: s.2,13.

¹⁷⁹ *Røde Garde*, nr. 2 1979: s.2.

¹⁸⁰ *Klassekampen*, 25.7.1977: s.4.

¹⁸¹ *Klassekampen*, 15.12.1979: s.17.

1979. Ved inngangen til 1980-tallet var det ellers få spørsmål knyttet til punkens progressiv karakter, og fokuset innenfor musikkrealterte spørsmål ble i stedet rettet mot andre sjangere, blant annet til spørsmålet om Diskoens rolle innenfor en progressiv bevegelse, men vel og merke uten at dette utviklet seg til noen større musikkdebatter.¹⁸²

For å ta en kort oppsummering av punkdebatten, så kom altså det hardeste skytset mot sjangeren i siste halvdel av 1977, i samme periode som Kark-linja ennå var ml-bevegelsens musikkpolitiske rettesnor. Men etter at denne linja opphørte våren 1978, og flere i Rød Ungdom etter hvert gikk til kamp for punken i løpet av sommeren og høsten 1978, stilnet mer eller mindre også angrepene mot sjangeren. I løpet av den siste halvdel av 1978, og den første halvdel av 1979, ser man så at det gradvis vokser fram et linjeskifte i forhold til punken. Når man så kommer til andre halvdel av 1979, virker sjangeren i stor grad å være akseptert og etablert som en progressiv musikk sjanger. Kildene tyder derfor på at partiet i en viss periode, som med rocken, også avskrev punken som et reaksjonært avvik i forhold til et musikalsk renhetsideal. Men etter Kark-linjas oppgivelse våren 1978, bruddet med det ideologiske og musikalske forbildet Albania høsten 1978, samt ungdommens etter hvert innbitte kamp for punken, avtok denne motstanden gradvis. Når man så kom inn i 1979, virket det i stor grad til at partiet i stedet så et progressivt potensial i punkens ungdommelige og opprørske natur. Blant annet ble det fra 1979 og utover arrangert flere Røde konserter med innslag av både punk, rock, og annen type populær musikk.¹⁸³

Striden om Grand Prix sirkuset

Et annet stridstema som også skapte en viss furore i ml-bevegelsens diverse debattfora, var den årlige musikkonkurransen *Eurovision Song Contest*, på norsk mest kjent som *Eurovisjonens musikkonkurranse* eller bare *Melodi Grand Prix*. Den europeiske musikkonkurransen som var, og forøvrig fortsatt er, i regi av *Den europeiske kringkastingsunionen*, var vel og merke ikke et stridstema som representerte noe typisk ml-fenomen i samtiden. Det var vell så mye, om ikke enda mer, også et betent tema som skapte stor furore i den generelle samfunnsdebatten i samtiden. Hvis man også ser på perioden fra Norges første deltagelse med Nora Brockstedt og låten *Voi Voi* i 1960, og frem til dags dato, vil man for eksempel alltid kunne spore opp en eller annen form for årlig debatt i det norske mediebildet i forbindelse det europeiske Grand Prix sirkuset. Enten det gjelder norsk deltagelse, kvalitet, sanger, språk, klær, opplegg, eller tar form som kritikk mot deltagere, verter eller andre involverte personer. Grand Prix har med andre ord alltid vært en kontroversiell

¹⁸² *Røde Garde*, nr.8 1979: s.15; *Røde Garde* nr.9 1979: s.14.

¹⁸³ *Røde Garde*, nr.11-12 1979: s.18.

musikkonkurransen, som både har engasjert, blitt debattert, elsket, eller hatet av det norske publikumet, uavhengig av ml-bevegelsens standpunkt.¹⁸⁴ Faktisk var det i ml-bevegelsens første periode, og stort sett igjennom hele 1970-tallet, lite reel debatt knyttet til selve konkurransen. Alle kilder tyder også på at det fantes en relativ bred enighet i bevegelsen om at musikkonkurranser av denne typen, var noe som representerte den kommersielle plateindustrien og borgerskapets konsumkultur, og dermed sto i en klar motsetning til den progressive musikken. Det som kom på trykk av Grand Prix relaterte innlegg i *Klassekampen*, og enkelte andre ml- fora, bar derfor i større grad preg av å være nyheter, propaganda og satire, enn noen form for reel debatt, i alle fall gjelder dette hvis man bare legger kildematerialet for 1970-tallet til grunn. Fra 1980 og utover blusset det riktignok opp enkelte Grand Prix relaterte debatter *Klassekampen*.

Allikevel, til tross for at alle kilder tyder på at det var en bred enighet om motstand mot Grand Prix sirkuset, var det under storhetsperioden på 1970-tallet klare periodevise forskjeller i forhold til hvor sterk denne motstanden var, og hvordan motstanden tok form. Det var for eksempel i perioden fra *Klassekampens* først utgivelse i 1969, og frem til 1975, en mer eller mindre passiv og verbal motstand, hvor Grand Prix i større grad ble latterliggjort og brukt som bevis på hvor forfallent og nederlagsdømt borgerskapet var. Fra 1975 kom det så et markant skifte, hvor motstanden ble mer direkte, blant annet ved at det ble satt i gang en underskriftsaksjon mot Grand Prix, samt at det i regi av det progressive musikkbladet *Vår musikk*, også ble utarbeidet et manifest for- og av progressive musikere, mot Grand Prix.¹⁸⁵ Et manifest som i all hovedsak var dominert rundt et hovedargument, som kort oppsummert sa at: ”Melodi Grand Prix forlater (den norske) underholdningsmusikken ved at den presses inn i en egen stereotyp Grand Prix sjanger (jfr. *Vår musikk* nr.4-75)”.¹⁸⁶ eller som en av redaktørene bak manifestet, Tor Marcussen, selv sa det: ”Det skapes en slags formell musikk hvor nasjonale særpreget er utslettet. Det dreier seg om å lage hits som er like gode over alt.”¹⁸⁷ Med andre ord var det et kollektivt opprop, som hadde til hensikt å mane progressive krefter til kamp mot den kommersielle plate- og musikkindustrien, hvor da Grand Prix sirkuset var dets fremste eksempel.

Når det gjaldt bakgrunnen for dette linjeskifte, fra passivt til aktiv motstand, skyldtes nok det flere faktorer. Blant annet kom også dette linjeskifte, som ved flere av de andre skiftene i ml- bevegelsen, i perioden rett etter at *Teser om høyreavviket* hadde blitt offentliggjort, og hvor partiet, som vi har sett i de foregående debattene, for alvor begynte å stramme grepet om sine medlemmer. Men en annen faktor som også bør trekkes frem i denne sammenheng, er at linjeskifte sammenfalt med et

¹⁸⁴ Jostein Pedersen. *Historien om Melodi Grand Prix*: s.5,6.

¹⁸⁵ *Klassekampen*, 5.2-11.3.1975: s.11.

¹⁸⁶ *Klassekampen*, 22. 03.1980: s.17.

¹⁸⁷ *Klassekampen*, 22. 03.1980: s.17.

tilsvarende skifte innenfor den svenske proggrörelsen. For svenskenes del hadde dette bakgrunn i at den internasjonale finalen i 1975 skulle holdes i Stockholm, etter at ABBA og låten *Waterloo* hadde vunnet den internasjonale finalen året i forveien, og som en reaksjon mot både den kommersielle musikken som ABBA representerte, og at Grand Prix sirkuset skulle holdes på deres egen hjemmebane, valgte de å gå over til en mer aktiv motstand mot arrangementet.¹⁸⁸ Den svenske proggrörelsen tok også aksjonene et skritt lengre, ved at de i tillegg arrangerte en uke med alternativ musikkfestival, hvor hovedmålet var å samle alle progressive musikere til kamp mot kommersialiseringen av kulturen, samt å bygge opp under all kultur som ikke ble styrt av økonomiske profitt- interesser.¹⁸⁹ Under festivalen som ble holdt i perioden 17-22 mars 1975, opptrådte et bredt utvalg av progressive artister fra flere nordiske land. Dette gjaldt også artister fra Norge, hvor de mest kjente var Tanabreddens Ungdom, Moose Loose, og Amtmannens døtre.¹⁹⁰ Grupper som alle hadde tilknytning til plateselskapet Mai. Festivalen fikk også god pressedekning, både av svenske, norske og internasjonale medieselskaper, og arrangementet høstet også til dels god kritikk.¹⁹¹ At det svenske linjeskifte kan ha bidratt, direkte eller indirekte, til det norske skifte, er derfor meget sannsynlig. Legger man også til at alle kilder tyder på at det fantes en vennskapelig og god kontakt mellom de progressive bevegelsene i Norden, forsterkes dette ytterligere.¹⁹²

Aksjonene i forbindelse med Melodi Grans Prix i Stockholm 1975 ble såpass vellykket, sett i forhold til den positive presseomtalen, at linja også ble videreført inn i 1976. Dette gjaldt både i Sverige og Norge, men i 1976 med en klar forskjell, at den alternative festivalen i stedet skulle holdes i Oslo. Det er uvisst om dette var etter en felles plan mellom de to bevegelsene, eller om dette hadde sin bakgrunn i at svenskene trappet ned sitt aktivitetsnivå etter at landet faktisk trakk seg fra den internasjonale finalen i 1976.¹⁹³ Ting kan i alle fall tyde på at det forelå en viss plan om at dette skulle utvikle seg til et fast arrangement, som så skulle rulleres mellom forskjellige vertsland, etter en slags Grand Prix modell. Dette har vel og merke ikke latt seg verifisere, men arrangementet som ble arrangert på Chateau Neuf i Oslo tirsdag 6. april 1976, fulgte i stor grad det samme opplegget som

¹⁸⁸ Info om alternativfestivalen i Stockholm 1975, samt original programmet, finnes pr. 20.2.2013 på: <http://www.proggposters.se/#/affisch/alternativfestival75/>.

¹⁸⁹ Info om alternativfestivalen i Stockholm 1975, samt original programmet, finnes pr. 20.2.2013 på: <http://www.proggposters.se/#/affisch/alternativfestival75/>.

¹⁹⁰ *Dagbladet*, 1975.

¹⁹¹ *Dagbladet*, 24.3.1975: s.19.

¹⁹² Både i *Klassekampen* som partiet avis, og i *Røde Garde* som ungdomspartiets avis, ble det igjennom hele 1970-tallet trykt utallige hilsninger og annen korrespondanse mellom partier og søsterbevegelser i utlandet. Dette gjaldt både utgående og inngående korrespondanse, noe som samlet sett peker mot at det må ha vært en god kontakt mellom de nordiske bevegelsene, i alle fall blant de som anerkjente hverandre.

¹⁹³ Dette skyldtes i all hovedsak økonomiske hensyn, men den sterke motstanden i 1975 skal også ha spilt inn ved avgjørelsen om å trekke seg. Les mer om saken: John Kennedy O'Connor. *The Eurovision Song Contest: The Official History*: s.64-67.

svenskene hadde hatt året i forveien. Sett bort fra at det bare var et ett dags arrangement, stilte det igjen opp progressive artister og grupper innenfor en rekke sjangere, og fra en rekke nordiske land. Budskapet var også i all hovedsak det samme, og det var igjen knyttet stor medieoppmerksomhet til arrangementet.¹⁹⁴ Blant annet var det meningen at *NRK* både skulle stille med programledere og sende innslag fra arrangementet på TV, men på grunn av Grand Prix aksjonens aggressive retorikk, ofte rettet mot *NRK*, ble denne planen delvis stoppet.¹⁹⁵ Programmet ble riktignok sendt på TV i etterkant, men da uten at programmet ble ledet av *NRKs* representanter. Dette gjorde sitt til at arrangementet, som i utgangspunktet var i regi av Mai, og enkelte deler av det gamle Samspillmiljøet, i stedet ble ledet av Sæmund Fiskvik. Fiskvik som på dette tidspunktet ikke offisielt hadde trådt frem som Mai sin nye leder, og derav ikke lansert Kark-linja ennå, kom allikevel til å prege festivalen med den kommende musikk politiske linja. Dette skapte stor furore, både innenfor og utenfor det progressive miljøet. Hans provoserende fremtoning gjorde også sitt til at festivalen, sett bort i fra *Klassekampen*, ikke var i nærheten av få den samme gode kritikken som hadde vært tilfelle i etterkant av alternativfestivalen i Stockholm året før.¹⁹⁶ Dette bidro trolig sammen med festivalens store underskudd, til at aktivitetsnivået falt betraktelig, og at det ikke ble arrangert flere festivaler av denne typen.¹⁹⁷ Verken i Norge eller Sverige.¹⁹⁸

Etter to år med aktiv motstand, og med delvis suksess, tyder alle kilder deretter på at det fulgte et kraftig fall i aktivitetsnivået i forhold til motstanden mot Grand Prix. I den påfølgende perioden, 1977–1979, ser man tydelig at motstanden igjen var blitt mer passiv og verbal, uten at det kom til noen form for direkte aksjoner. Mot slutten av samme periode begynte det også i tillegg å melde seg enkelte spørsmål knyttet til muligheten for progressiv deltagelse i konkurransen, men uten at dette utviklet seg til noe mer. Fra 1980 kom det så til et nytt og markant skifte, som også ga liv til den første opphetede Gran Prix debatten i *Klassekampens* spalter. Bakgrunnen for denne debatten var at Mai artistene Sverre Kjelsberg og Mattis Hætta våren 1980, med Sæmund Fiskviks velsignelse, stilte opp i den norske Grand Prix finale, hvor de også endte opp med å vinne konkurransen med låten *Sámiid ædnan*, som var en protest låt mot utbyggingen av Alta-vassdraget. Seieren i den norske finalen gjorde også at duoen ble Norges representant til den internasjonale finalen i Haag, og dette

¹⁹⁴ *Dagbladet*, 7.2.1976: s.22; *Klassekampen*, 13.5.1976: s.12.

¹⁹⁵ *Dagbladet*, 6.5.1976: s.22.

¹⁹⁶ Dette er basert på en sammenligning av anmeldelsene i etterkant av de to alternativfestivalene. En av *Dagbladet* sine anmelder kalte blant annet Fiskviks stil for usmakelig og provoserende.

¹⁹⁷ Dag Falang Gravem hevder i sin hovedoppgave at konserten gikk med kraftig underskudd, noe som igjen skal ha bidratt til og senke musikkbladet *Vår Musikk*, pådriveren bak de Norske Grand Prix aksjonene. Les mer: *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983*: s.121.

¹⁹⁸ Det neste forsøket på å arrangere en alternativ festival av samme format, skjedde først i Norrköping i Sverige i 2007. Mer info finnes pr. 20.2.2013 på: <http://www.festivalinfo.se/festival/alternativfestivalen-2007>.

skapte i en periode voldsom furore i innad i ml-bevegelsen. Blant de aller argeste kritikerne var den tidligere Vømmøl vokalisten Hans Rotmo og Knut Selsjord, frontfigur i punkgruppa Oslo Børs.

I en serie av innlegg i *Klassekampen* våren 1980, med støtteinnlegg fra enkelte andre uidentifiserbare personer, gikk disse til et samlet frontalangrep på den progressive deltagelsen i Grand Prix sirkuset. I innleggene ble det rettet krass kritikk mot det de mente var flørting med markedskreftene, og det ble også fremhevet at dette var en fallitterklæring for den progressive musikken. Det ble også rettet hard kritikk mot Mai og Sæmund Fiskvik, som de mente hadde gitt etter for markedskreftene og nå leflet med kulturimperialismen. De stilte også spørsmål om partiet nå var på vei til å bli revisjonistisk, siden de ikke kom på bane i denne saken, og dermed i det stille bifalt dette. I alle innleggene ble det også oppfordret om å vende tilbake til tradisjonene fra 1975/1976, med aktive aksjoner og alternative musikkfestivaler, som de mente var det eneste som kunne redde den progressive musikken fra å gå til grunne.¹⁹⁹

Mot dette synet sto Sverre Kjeldsberg selv, og den nye Kark, som Sæmund Fiskvik selv kalt seg i et av innleggene. De to kontret, sammen med et par andre uidentifiserbare personer, kontant tilbake innleggene fra Rotmo, Selsjord og co, hvor de blant annet hevdet at tidene hadde forandret seg, og at man nå var i 1980-årene og måtte tilpasse seg dette. Det ble også trukket frem at 1970-årenes isolasjon ikke hadde ført noe godt med seg, og i alle fall ikke løftet den progressive musikken på noen måte, med en klar henvisning til feilene som ble gjort under rocke- og punkdebatten. De mente også at den progressive musikkbevegelsen inntil videre burde spille på borgerskapets premisser, for å vise både arbeidere og ungdom, som uansett vil se på Grand Prix, at det fantes et annet og godt alternativ til plateindustriens kommersielle pop-musikk. I tillegg ble det hevdet at det tidligere hovedargument mot Grand Prix deltagelsen nå var borte, siden *NRK* hadde gått bort fra sine tidligere siktemål om å lage euroslagere, og i stedet oppfordret artister til å lage musikk etter eget ønske. Utenom disse argumentene, var kanskje det mest sentrale argumentet at den samiskinspirerte låten også fremmet samenes rettigheter, og dermed kunne bidra til å sette kampen mot utbyggingen av Alta-vassdraget på den internasjonale dagsorden.²⁰⁰

Debatten i seg selv, til tross for mye krass argumentasjon, og at Hans Rotmo la opp som musiker i protest, ledet allikevel ikke til noe konkret vedtak eller pålegg, slik man hadde sett ved de tidligere kulturdebattene i ml-bevegelsen. Kjeldsberg og Hætta deltok også i den internasjonale Grand Prix

¹⁹⁹ *Klassekampen*, 18.2.1980: s.11; *Klassekampen*, 23.2.1980: s.21; *Klassekampen*, 18.3.1980: s.6; *Klassekampen*, 1.4.1980 s.11.; *Klassekampen*, 11.4.1980: s.6.

²⁰⁰ *Klassekampen*, 8.3.1980: s.21; *Klassekampen*, 22.3.1980: s.17; *Klassekampen*, 1.4.1980 s.11; *Klassekampen*, 15.4.1980: s.6; *Klassekampen*, 16.4.1980: s.11.

finalen uten at de i ettertid møtte noe særlig fordømmelse i *Klassekampen* eller andre ml-fora. Debatten endte også kort tid etter finalen, uten at den ga liv til noen andre relaterte debatter. Derfor kan man totalt sett konkludere med at Grand Prix deltagelsen i 1980, må ha vært i tråd med partiets linje. Dette forsterkes også ytterligere når det i ettertid har blitt avslørt at Sæmund Fiskvik i denne perioden satt i AKP (m-l) sitt kulturutvalg.²⁰¹ Og ved at han da gikk ut i *Klassekampen* på den måten, partiets talerør, og erklærte tydelig støtte til Kjelsberg og Hættas deltagelse, må dette helt klart ha vært i tråd med partiets intensjoner. Det kunne i alle fall ikke ha stått i motsetning til partiets intensjoner, siden han også satt i kulturutvalget etter våren 1980. Ut i fra dette kan man derfor også konkludere med at partiet ved inngangen til 1980-tallet, hadde tonet ned noe av dogmatismen som hadde vært rådene innad i partiet, og generelt i ml-bevegelsen mot slutten av 1970-tallet. I tillegg kan det også legges til at aktivitetsnivået i striden om Grand Prix, i stor grad fulgte det generelle- og kulturelle debattklima i ml-bevegelsen på 1970-tallet.

De riktige filmene

Når det kom til det kulturelle formatet film, var ikke dette et format som bidro til de helt store debattene innad i ml-bevegelsen, i alle fall ikke sammenlignet med debattene knyttet til litteratur og musikk. Dette skyldtes nok i stor grad at det ikke fantes noe filmproduksjon av særlig betydning innenfor den norske ml-bevegelsen, samt at filmfokuset generelt sett var rettet mot utlandet. Riktignok kom det noe ml-relatert filmproduksjon etterhvert, igjennom blant annet Tramteateret, som var en radikal; musikk, teater- og litt senere film gruppe. Men deres filmer og TV-serier, som for øvrig også ble populære utenfor ml-bevegelsen, kom først litt utpå 1980-tallet, etter at ml-bevegelsens storhetstid var forbi.²⁰² Utenom dette fantes det også enkelte filmarbeidere, som i følge *Den store ml-boka*, hadde en løs tilknytning ml-bevegelsen. Disse fremmet en del halvdokumentariske arbeiderfilmer, og importerte også en del politiske dokumentarer fra utlandet, henholdsvis fra den tredje verden og Latin-Amerika.²⁰³ Bortsett fra dette, var det ellers liten filmaktivitet knyttet til ml-bevegelsen.

Til tross for et lavt aktivitetsnivå i forhold til film, er det allikevel klare tegn på at partiet la konkrete føringer på hvilke filmpreferanser bevegelsens medlemmer skulle ha. For selv om det ikke var noen utpreget filmdebatt i ml-bevegelsens fora, kom det i løpet av storhetsperioden på 1970-tallet flere enkeltstående innlegg, opprop, anmeldelser og direktiver som satte visse premisser knyttet til flere av

²⁰¹ *Klassekampen*, på nett, 22.2.2003, finnes pr.22.2.2013 på: <http://www.klassekampen.no/27260/article/item/null/rodt-og-folkelig-i-oret>.

²⁰² Les mer om Tramteatret i *Store norske leksikon* på nett, finnes pr.22.2.2013 på: <http://snl.no/Tramteatret>.

²⁰³ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.198,199.

de utenlandske spillefilmene, men også enkelte av de norske. Spesielt gjaldt dette i forhold til filmer som ble ansett som kulturimperialistiske, og som hadde innslag av elementer som kunne knyttets til militarisme, imperialismen, katastrofer, undertrykking, personlig velstand, kapitalisme, eller andre temaer som på en eller annen måte brøt med den marxist-leninistiske doktrinen. Hovedtyngden av disse filmene hadde riktignok sin bakgrunn fra Hollywood og USA, men også fra Norge, Sovjetunionen, Israel og andre europeiske land, kom det filmer som havnet under en eller flere av disse kategoriene, og dermed lagt ble føringer ved. I motsatt tilfelle, ble alle filmer som fremmet arbeiderklassen og de undertryktes kamp mot; imperialismen, sionismen, fascismen, nazismen, borgerskapet, samt andre filmer som på en eller annen måte fremmet den marxist-leninistiske doktrinen, anbefalt. Flesteparten av disse filmene var som sagt fra land i den tredje verden, men også ved filmer fra Norge og enkelte andre vestlige land, kom det anbefalinger. Ved de aktuelle filmene kunne det for eksempel komme påpekninger fra partiets side om hvilke filmer som var de riktige, og som burde sees, hvem man skulle holde seg borte fra, og ikke minst hvem man skulle protestere og/eller aksjonere mot. Fysiske aksjoner for å få stoppet visse filmer fra å bli vist ved norske kinoer, skjedde ved minst ti dokumenterte tilfeller, men det var nok trolig mange flere tilfeller.

Av verstingfilmene som ble pekt ut i *Klassekampen* og andre ml-fora i løpet av 1970-tallet, hadde man blant annet; *Gudfaren, Haisommer, Lasse og Geir, Gjøkeredet, Tarzan, Seieren i Entebbe, og The Green Berets*. I tillegg var det en mindre og usammenhengende diskusjon knyttet til om Charlie Chaplin og hans filmer var progressiv eller ikke, som forøvrig endte med at han ble hyllet som en stor anti-fascist etter sitt dødsfall i 1977.²⁰⁴ Av de anbefalte filmene som ble pekt ut i *Klassekampen* og andre ml-fora i løpet av 1970-tallet, hadde man blant annet; *The Concert For Bangladesh, Diktatoren, Stå på, Streik, Slutten på samtalen, 1900, Attica, Et heltemodig folk, Folkevilje I og II, Hovedfienden*, samt sørgefilmen *Til minne om Mao Tse-Tung*.²⁰⁵

Av alle disse filmene, var det også klare forskjeller i hvor sterke føringer som ble lagt fra partiets side. Ved de anbefalte filmene tok dette som regel form som en ren oppfordring, uten at det ble lagt noe mer i det enn det. Men når det gjaldt verstingfilmene, tok disse i større grad form som pålegg og krav, og spesielt gjaldt dette i forhold til de filmene som man fysiske ville stoppe fra å bli vist ved norske kinoer. De to filmene som i denne perioden utkrystalliserer seg i forhold til nettopp dette, var de to filmene *The Green Berets* og *Seieren i Entebbe*.

²⁰⁴ *Røde Garde*, nr.9 1972: s.14; *Klassekampen*, 12.11-18.11.1975: s.12; *Røde Garde*, nr.4 1976: s.11; *Klassekampen*, 4.5.1976: s.12; *Klassekampen*, 1.6.1976; *Klassekampen*, 28.9.1976: s.15; *Klassekampen*, 14.12.1976: s.2; *Klassekampen*, 21.12.1976: s.5; *Klassekampen*, 4.1.1977: s.10; *Klassekampen*, 27.12.1977: s.5, 8.

²⁰⁵ *Røde Garde*, nr.9 1972: s.14; *Klassekampen*, 4.5.1976: s.12; *Klassekampen*, 27.12.1977: s.5,8. *Klassekampen*, 7.10.1976: s.16; *Røde Garde*, nr.10 1977: s.3; *Røde Garde*, nr.4 1978: s.6; *Røde Garde*, nr.5 1978: s.7.

Riktignok kom filmen *The Green Berets* ut i 1968, og til Norge i overgangen 1969/1970, og sånn sett kan man argumenter for at den egentlig er uten for oppgavens tidsavgrensning. Men siden forløperen til AKP (m-l), SUF/ SUF (m-l), sto i spissen for en rekke aksjoner mot filmen i sin tid, og dette senere ble trukket frem som et lysende eksempel på fysisk motstand, blant annet i forhold til aksjonene mot visningen av *Seieren i Entebbe*, vil det også være relevant å se kort på aksjonene mot *The Green Berets*, varte i nesten et helt år, fra juni 1969 til april 1970.

Filmen *The Green Berets* er og var en amerikansk krigsfilm med den kjente amerikanske skuespilleren John Wayne i hovedrollen. Kort fortalt handlet filmen om den amerikanske krigføringen i Vietnam, hvor filmen i stor grad glorifiserte de amerikanske styrkenes krigsinnsats, samtidig som FNL og den Nord-Vietnamesiske hæren ble fremstilt som barbariske tyranner. Tematikken bar også preg av å være sterkt anti-kommunistisk, hvor krigen i Vietnam ble fremstilt som en egentlig krig mot den internasjonale kommunismen.²⁰⁶ Dette gjorde at filmen ble oppfattet som svært provoserende blant mange venstresosialister i samtiden, som fra deres ståsted, anså filmen som en imperialistisk propaganda film, som indirekte også var rette mot dem. Filmen ble lansert onsdag 19. juni 1968, altså midt under den Nord-vietnamesiske Tet-offensive, noe som trolig også gjorde sitt til at motstanden mot denne filmen, av en del venstreradikale krefter, ble ansett som deres bidrag til denne offensiven. Tet-offensiven var i alle fall generelt sett med på å skape en sterk tro på at motstand mot overmakten var mulig.²⁰⁷

I norsk sammenheng kom den første filmfremvisningen i juni 1969, etter at foreningen Fri-Film hadde satt den opp for visning ved Rosenberg kino i Oslo. Det var også ved denne visningen at de første demonstrative reaksjonene kom. På visningsdagen møtte om lag 300 demonstranter opp med transparenter og slagord *mot* filmen- og den amerikanske imperialismen, og *for* FNL og Nord-Vietnam. Aksjonen ble etter hvert stoppet av politiet, men aksjonen fortsatte deretter inne i selve kinosalen, hvor demonstrantene til slutt lyktes med å få stoppet filmen. Etter dette fikk man lignende aksjoner spredt over hele landet, hvor det kom til fysiske aksjoner både i Stavanger, Elverum, Arendal, Larvik, Trondheim, og Svolvær. Aksjonene var riktignok ikke like vellykket over alt, og det ente ofte med sammenstøtt mellom politi og demonstranter, hvor politiet blant annet skal ha svart med tåregass og arrestasjoner som virkemiddel. Demonstranter skal også ved minst et tilfelle ha omringet- og angrepet en politibil, hvor de blant annet fikk befridd en arrestant fra politiets

²⁰⁶ Info og sammendrag av filmen *The Green Berets* finnes på den internasjonale filmdatabasen IMDb, direkte link finnes pr. 24.2.2013 på: <http://www.imdb.com/title/tt0063035/synopsis>.

²⁰⁷ Håkon Kolmannskog: *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla: Det umogleges kunst 1965–1980*: s. 36.

varetekt.²⁰⁸ Etter nesten et år med forsøk på å få vist filmen, med bare enkelte vellykkede forsøk, trakk til slutt Warner Bros norske underavdeling Seven Arts filmen tilbake.²⁰⁹ Derfor var aksjonene, sett fra SUF/ SUF (m-l)s ståsted, vellykkede. Og dette ble senere brukt som propaganda i ml-bevegelsen utover 1970-tallet.

Dette skjedde som sagt i perioden før partiet AKP (m-l) ble stiftet, og man kan derfor ikke trekke en direkte linje til partiet, men at dette ble organisert fra sentralt hold i SUF/SUF (m-l), og dermed av flere av de samme personene som senere skulle komme til å bli sentrale i AKP (m-l), er det liten tvil om. Blant annet bekreftes dette av Erling Folkvord, AKP sin nestleder igjennom hele 1990-tallet, og som også satt på stortinget for RV i perioden 1993-1997. I sin bok *Rødt! På barrikadene for AKP og RV* fra 1998, forteller Folkvord om en SUF aksjonen i Svolvær, hvor flere SUF-ere forsøkte å få stoppet filmen ved å fløyte under fremvisningen på den lokale kinoen. Riktignok legger han til at denne lokale SUF-aksjonen feilet, men forteller videre at: ”Den aksjonen var utan tvil eit ledd i ei landsomfattande kampanje.”²¹⁰ Og trekker deretter frem aksjoner fra Elverum og Oslo for å underbygge dette. Derfor tyder dette helt klart på å ha vært organisert fra sentralt hold, eller i det minste blitt oppfordret til fra sentralt hold. Det er i alle fall lite trolig at Folkvord som nestleder i AKP i 1998, året da boka kom ut, ville ha hevdet dette hvis det ikke fantes et snev av sannhet i det.

Dette forsterkes også ytterligere av at *Klassekampen* i perioden 1969-1970, tydelig oppfordret til motstand mot filmen, og av at det i forbindelse med aksjonene mot filmen *Seieren i Entebbe* i 1977, kom artikler med et glorifiserende tilbakeblikk på aksjonene i 1969/1970. Et eksempel på dette er artikkelen ”Aksjoner mot seieren i Entebbe: Lær av kampen mot Green Berets” som kom på trykk i *Klassekampen* 4.1.1977. Artikkelen som ikke var signert, men var en typisk redaksjonell nyhetsartikkel, fortalte med glød hvordan man hadde stoppe *The Green Bertes* i 1969 og 1970, og hvordan man måtte ta i bruk lærdommen fra den gang i kampen mot *Seieren i Entebbe*. I avslutningsavsnittet av artikkelen fremhevet blant annet skribenten illustrerende at: ”Alle anti-imperialister og venner av det palestinske folket kan lære av de seierrike erfaringene i kampen mot «Green berets» og bruke dem i kampe mot sionist-filmene. La ikke staten Israel fritt få spre sin rasistiske og fascistiske politikk i Norge! «Krev forbud mot seieren i Entebbe».”²¹¹

²⁰⁸ *Klassekampen*, 4.1.1977: s.10; se også intervjuet med den tidligere ml-eren Ivar Mork, som forteller om sin deltagelse i en SUF-aksjon mot kinoen i Stavanger: Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.32.

²⁰⁹ *Klassekampen*, 4.1.1977: s.10.

²¹⁰ Erling Folkvord. *Rødt! På barrikadene for AKP og RV*: s.31,32.

²¹¹ *Klassekampen*, 4.1.1977: s.10.

Når det gjaldt filmen *Seieren i Entebbe*, var også dette en amerikansk produsert spillefilm, men hvor handlingen denne gang var basert på den israelske hærens operasjon mot flyplassen Entebbe utenfor hovedstaden Kampala i Uganda 4.juli 1976. Hendelsen som er kjent som Operasjon Entebbe eller som Entebbe-aksjonen, hadde sin bakgrunn i en flykapring foretatt av palestinske PLFP agenter, og tyske venstreekstemister tilknyttet Røde Arme Fraksjon. Air France flyet som kom fra Tel-Aviv og opprinnelig skulle til Paris, ble etter en kort mellomlanding i Athen kapret og tvunget, via Benghazi i Libya, til den internasjonale flyplassen Entebbe i Uganda, hvor de fikk både opphold og beskyttelse av den ugandiske og pro-palestinske diktatorene Idi Amin. Aksjonen ble etter noe korte- og mislykkede forhandlingsforsøk, til slutt løst ved at israelske spesialstyrker på under 8 timer greide å komme seg til Uganda, redde 102 av 105 gisler, for så å frakte disse tilbake til Tel-Aviv igjen. Den relativt vellykkede operasjon var unik for sin tid, og derav kom det også flere spillefilmer om operasjonen, hvor da filmen *Seieren i Entebbe* ble en av de mest populære utgavene.²¹²

Denne begeistring ble allikevel ikke delt av det store flertallet i ml-bevegelsen. De anså på sin side filmen som en amerikansk, imperialistisk og sionistisk propagandafilm, som hyllet staten Israels terroraksjon på flyplassen i Uganda, hvor israelerne, i følge *Klassekampen*, egentlig hadde okkuperte et annet lands territorium, og brutalt skutt ned flykaprere og afrikanske soldater.²¹³ Filmen ble derfor møtt med stor fordømmelse i ml-bevegelsen, hvor sympatien for flykaprerne virket å være vesentlig større enn for de sivile ofrene som omkom under aksjonen. Som ved visningen av *The Green Berets* kom det også denne gang til flere fysiske aksjoner over hele landet, hvor det blant annet ble rapportert om demonstrasjoner og sammenstøt med politiet i både Bodø, Bergen, Trondheim og Oslo.²¹⁴ I Oslo, hvor filmen faktisk hadde verdenspremier på Colosseum kino fredag 17. desember 1976, møtte det blant annet opp mellom 600-700 demonstranter, som aktivt blokkerte alle innganger, samtidig som rundt 50 demonstranter avbrøt fremvisningen ved å storme opp på scene med slagord og transparenter som: ”Forby sionistfilmen – støtte til det palestinske folket”²¹⁵

Den voldsomme aksjonen i Oslo, som forøvrig ente med både slåsskamper, hærverk og arrestasjoner, ble av flere ansett som et angrep på ytringsfriheten, og både *Dagbladet*, *Aftenposten* og *VG* tok for seg hendelsen i uken som fulgte.²¹⁶ Det er var også i forhold til denne aksjonen man finner en direkte

²¹² Info og sammendrag av filmen *Seieren i Entebbe* finnes på den internasjonale filmdatabasen IMDb, direkte link finnes pr. 24.2.2013 på: <http://www.imdb.com/title/tt0075391/>; Se også fakta om Entebbe-aksjonen i det britisk/amerikanske nettleksikonet *Britannica Online Encyclopedia*, finnes pr.24.2.2013 på: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/188804/Entebbe-raid>.

²¹³ *Klassekampen*, 4.1.1977: s.10.

²¹⁴ *Røde Garde*, nr.2 1977: s.17; *Røde Garde*, nr.3 1977: s.19.

²¹⁵ *Klassekampen*, 21.12.1976: s.5.

²¹⁶ *Klassekampen*, 21.12.1976: s.5; *Aftenposten* 18.12 – 25.12.1976; *Dagbladet* 18.12 – 25.12.1976; *Verdens Gang* 18.12 – 25.12.1976.

kobling til partiledelsen i AKP (m-l), for tre dager før aksjonen rykket Finn Sjue, *Klassekampen* sin redaktør og nesteleder i AKP (m-l), inn en lederartikkel i *Klassekampen*, hvor han under overskriften ”Vekk med Entebbe-Filmen!” kom med en klar oppfordring om å aksjonerer mot verdenspremierer på Colosseum kino.²¹⁷

I klare ordelag sa Sjue at: ”Fredag denne veka er det planlagt ein grov sionistisk provokasjon i Oslo. Det skal være verdspremiere på Colosseum på filmen [sic] «Seieren ved Entebbe», ein film som handlar om den israelske pirat-aksjonen mot Entebbe, flyplassen i Uganda 4. juli i år.”²¹⁸ Og fortalte deretter, etter først å ha fortalt litt om bakgrunnen for entebbe-aksjonen, at: ”«Seieren ved entebbe» er ein propagandafilm for sionistisk terror, for retten til ein okkupert stat til væpna aksjon mot alle andre land [sic]. Det er ein sionist-versjon av «Green Berets».”²¹⁹ Etter en kort, men glorifiserende gjennomgang av kampen mot *The Green Berets*, avsluttet så Sjue lederen med klar oppfordring: ”Møt fram til demonstrasjonen utanfor Colosseum Kino i Oslo fredag. Lag aksjoner over alt der det vert gjort freistnad på å syne filmen. Vekk med Entebbe filmen!”²²⁰

Klarere enn dette kan det nesten ikke sies, og dette var helt klart et pålegg fra partiets side om fysisk å aksjonere mot filmen. Ser man også på hvor mange som faktisk møtte opp til aksjonen, og følgende den fikk andre steder i landet, er tydelig at dette pålegget også ble fulgt opp av de aller fleste i bevegelsen. Etter aksjonen mot Colosseum kino fulgte også *Klassekampen* opp med en fyldig- og skrytende rapport fra aksjonen, og innkalte i samme momang til ny aksjon under overskriften: ”Kampen mot Entebbe-filmen fortsetter”, hvor kampen denne gang var rettet mot visningen på Eldorado kino i Oslo 2.juledag.²²¹ Slik fortsatte også motstanden inn i 1977, og virket til å ha vedvarte så lenge filmen ble vist ved norske kinoer. Det siste oppslaget om en aksjon er funnet i *Røde Garde* i mars 1977, og omhandler aksjonen i Bergen, hvor det også skal ha kommet til en slåsskamp inne i selve kinosalen, og hvor en person fra Unge Høyre endte med å bli slått ned.²²²

Resultatmessig ledet ikke aksjonene mot *Seieren i Entebbe* til at filmen ble trukket tilbake, slik tilfelle hadde vært ved *The Green Berets*. I alle fall er det ingen kilder som tyder på dette. Derfor ble heller ikke de to aksjonsperiodene ansett som like vellykkede, sett fra ml-hold. Dette bekreftes også ytterligere ved å sammenligne artikler i *Klassekampen* i etterkant av de to periodene, hvor man blant

²¹⁷ *Klassekampen*, 14.12.1976: s.2.

²¹⁸ *Klassekampen*, 14.12.1976: s.2.

²¹⁹ *Klassekampen*, 14.12.1976: s.2.

²²⁰ *Klassekampen*, 14.12.1976: s.2.

²²¹ *Klassekampen*, 21.12.1976: s.5.

²²² *Røde Garde*, nr.3 1977: s.19.

annet ikke finner den samme glorifiseringen og propagandabruken i etterspillet av aksjonene mot *Seieren i Entebbe*, som i etterspillet av aksjonene mot *The Green Berets*.

Vellykket eller ikke, så kan det i alle fall ved begge tilfeller konkluderes med at det ble lagt føringer om å gå til fysisk aksjon fra sentralt hold i bevegelsen, det være seg SUF/SUF (m-l) eller AKP (m-l), hvor hensikten har vært å presse igjennom aksjoner mot filmer som sto i en klar motsetning til deres ideologiske, kulturelle og filmatiske ideale. Derfor kan filmformatet kort oppsummeres med at det ikke fantes noen lengre diskusjoner eller debatter knyttet til film, men at partiet allikevel la tydelige føringer på hvilke filmpreferanser bevegelsens medlemmer skulle ha. De riktige og de uriktige – eller de rene og de urene – filmene, ble vurdert ut i fra et renhetsideale, som igjen var vurdert ut i fra ideologiske kriterier, og som deretter la føringer på hvilke filmer som skulle sees, hvilke filmer som ikke skulle sees, hvilke filmer som skulle fordømmes, og hvilke filmer som skulle aksjoneres mot- og forhindres fra å bli vist i det offentlige rom. Dermed fulgte også filmformatet, til tross for fraværet av en større debatt, i stor grad i det samme mønstret som man har sett ved de andre kulturdebattene i ml-bevegelsen, og forsterker dermed også funnene gjort ved disse.

Kapittel konklusjon

I dette kapittelet er det til nå blitt sett på litteratur, musikk og film, hvor det i forbindelse med litteraturen blant annet har blitt avdekket at partiets litteraturpolitiske ideal, med overveiende sannsynlighet kan sidestilles med Maos taler om litteraturen og kunsten fra Yenan konferansen i 1942. Dette idealet ble med stor sannsynlighet også pålagt bevegelsens medlemmer, selv om dette ikke kunne fastlås i like stor grad. I kapittelets midtre del, ble det så avdekket at det med overveiende sannsynlighet eksisterte et musikkideal som lå tett opp til de ideal som den såkalte Kark-linja beskrev, hvor blant annet rocken, punken og musikk konkurransen Grand Prix var en anti-tese. Det kom også frem at dette idealet ble forventet, og trolig pålagt bevegelsens medlemmer. Helt til slutt i kapittelet ble det så belyst hvordan partiet la premisser for hvilke filmer som var riktige, hvem man skulle holde seg borte i fra, og hvem man skulle aksjonere mot.

Hva kan man så foreløpig konkludere med? Det som i alle fall er klart, er at det eksisterte et sett med idealer ved alle de undersøkte kulturgruppene, og at disse var forankret i ideologien marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning. Samtidig kom det klart frem at disse idealene ble pålagt, eller sterkt forventet å skulle etterfølges. Denne foreløpige konklusjonen forsterkes også ved at AKP (m-l)s 2. sentralkomite innrømmet i et skriv til partiets landsmøte i 1980 at de hadde ført en for streng linje i perioden etter lanseringen av *Teser om høyreavviket*. Konkret innrømmes det i avsnittet som

omhandler kultur at: ”Det fantes en tendens til å bryte med Maos prinsipp om å la hundre blomster blomstre. Dyrkingen av bestemte stilarter og overdrivelsen av modellens betydning skapte ein slags tvangstrøye på noen områder, i første rekke på musikkens område, jfr. Rockedebatten.”²²³ Basert på de avdekkede funn, og partiledelsens innrømmelser til landsmøtet i 1980, er det derfor rimelig å konkludere med at det med overveiende sannsynlighet eksisterte et kulturelt renhetsideal i den norsk AKP (m-l) bevegelsen. Dette renhetsidealet var forankret i ideologien, og det ble forventet eller påkrevet at bevegelsens medlemmer og sympatisører skulle etterleve dette i størst mulig grad, i alle fall sett i lys av perioden etter lanseringen av dokumentet *Teser om høyreavviket*.

²²³ Beretning fra AKP (m-l)s 2. sentralkomite: s.9, finnes pr.20.02.2013, på: http://www.akp.no/ml-historie/pdf/tjen_folket/1980/tjen_folket_1980_beretning.PDF.

Kap.4. AKP (m-l) og sosial renhet

Innlending

I dette kapittelet skal jeg ta for meg de sosiale sidene ved AKP (m-l) bevegelsen, og vise hvordan det i en viss periode fantes flere sosiale renhetsidealer som partiet, ut i fra ledelsens ideologiske fortolkning av marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning, forventet at deres medlemmer og sympatisører skulle etterleve i størst mulig grad. Det ideologiske grunnlaget ble brukt av partiet for å legitimere forskjellige former for inngrep i ml-ernes private sfære, hvor press, pålegg eller direktiv fra partiledelsen gjorde sitt til at man fikk tvunget frem en bestemt form for livsførsel. Det være seg innenfor for områder som økonomi, bekledning, fremtoning, språk, religion, rusmidler, seksualitet, samliv, moral, eller andre former for individuell livsførsel som på en eller annen måte stred i mot partiet- og partiledelsens interesser. Dette er riktignok et veldig omfattende tema, og grunnet en begrenset størrelse på denne oppgaven, kan ikke alle overnevnte områder utredes i like stort omfang. Jeg har derfor valgt å legge et hovedfokus på økonomi, seksualitet, og samliv. Dette med bakgrunn i at det var innenfor disse områdene det forelå mest og best kildemateriale, samt at disse områdene på mange måter kan sies å representere noe av det mest private ved et menneskelig individ.

AKP (m-l) om privatliv og samliv

Når det gjaldt partiet AKP (m-l) og deres forhold til samliv; herunder partiledelsen ønsker og/ eller krav i forhold til sine medlemmers familieliv, familieforøkelse, giftemål, skilsmisse, og samboerskap, forekom det ingen større debatter hvor partiledelsens synspunkter, ønsker, eller krav, kom tydelig til syne. Den eneste samlivsdebatten som forekom under partiets storhetsperiode på 1970-tallet, var en delvis usammenhengende debatt som gikk i *Klassekampens* spalter fra november 1978, til starten av april 1979. Denne debatten ga allikevel ingen indikasjoner på hva partiet egentlig mente om – eller krevde i forhold til – den alminnelige ml-ers samliv. Debatten virket i stedet å være en debatt mellom vanlige ml-medlemmer. Verken redaksjonen i *Klassekampen*, sentrale aktører, eller andre personer som kunne settes i sammenheng med partiledelsen, kom med ytringer under – eller i etterkant – av denne debatten. Redaksjonen i *Klassekampen* kom riktignok ved et tilfelle med en innskytende kommentar, men dette var hovedsakelig en kommentar hvor redaksjonen oppfordret flest mulig til å ta del i debatten. Utenom dette var det ellers ingen innspill å spore fra sentralt hold i partiet. Tar man også i betraktning det som delvis kom frem i forrige kapittel, at partiledelsen var mest totalitær og/ eller dominant i perioden 1975-1978, mens de fra 1978 og frem til 1980 gradvis løsnet

grepet, viste også denne debatten at partiledelsen ikke hadde – eller eventuelt ikke ønsket å fronte – en klar politikk på dette område i perioden 1978/1979.

Samlivsdebatten anno 1978/1979

Tar man likevel et kort blick på selve debatten, var det tydelig at debatten også sto mellom det som kunne minne om bitre og skilte menn på den ene siden, altså menn som enten var fraskilte eller separerte, og som mente at arbeiderklassen best var tjent med det tradisjonelle ekteskapet; at skilsmissestatikken hadde økt i takt med monopolkapitalens frammarsj, og at dette var noe borgerskapet spekulerte i på bekostning av arbeiderklassen. De aller fleste mennenes svar på dette, var at arbeiderklassen måtte verne om ekteskapet, og etterlyste derfor en klarere politikk på dette området. Mot – eller delvis mot – dette synet, sto det i all hovedsak kvinner, både gifte, fraskilte og enslige. Disse sa seg delvis enige i at ekteskapet burde opprettholdes, at skilsmisser var noe som tjente monopolkapitalen, og at borgerskapet spekulerte i dette. Allikevel mente de aller fleste kvinnene at kvinneundertrykking i ekteskapet var en like stor grunn til den økende skilsmissestatistikken. Dette mente de var et utbredt problem i de fleste tradisjonelle ekteskap. Det ble blant annet henvist til at; kvinnen ofte var den tapende part i ekteskapet; at mannen kunne gjøre som han selv ville; at kvinnen ofte måtte få tillatelse til sine ønskede gjøremål. De hevdet med andre ord at mannen stort sett styrte forholdet som en bedriftsleder. Deres svar var derfor at man trengte en ny moral, og en ny og bedre kjernefamilie. Samtidig som de aller fleste også mente at det tradisjonelle ekteskapet var noe som tilhørte borgerskapet, og at man derfor også trengte en ny og mer moderne form for ekteskap.²²⁴

Denne samlivsdebatten, som verken kan sies å ha ledet til noe konkret, eller å ha gitt noen indikasjon på partiets politikk i forhold til samliv, ga allikevel en god indikasjon på enkelte andre områder. Blant annet i forhold til at den ytterligere underbygget at debattrammene var blitt vesentlig friere i 1978/1979, og at en del ml-ere faktisk ønsket – og etterlyste – en tydeligere samlivspolitik. I tillegg ga også debatten en indikasjon på at det muligens ikke hadde vært en klar politikk på dette området tidligere. Det kan likevel tenkes at en slik politikk ikke var blitt oppfattet, da det ikke hadde vært noen lignende debatter om dette på et tidligere tidspunkt, verken i *Klassekampen*, eller i de andre ml-foraene.

²²⁴ *Klassekampen*, 15.11.1978: s.13; *Klassekampen*, 24.10.1978: s.11; *Klassekampen*, 1.11.1978: s.11; *Klassekampen*, 11.11.1978: s.20; *Klassekampen* 18.11.1978: s.20; *Klassekampen*, 22.11.1978: s.14; *Klassekampen*, 29.11.1978: s.11; *Klassekampen*, 11.12.1978: s.11; *Klassekampen*, 15.3.1979: s.9; *Klassekampen*, 4.4.1979: s.11.

Debatter, spesielt de i *Klassekampen*, var ofte en god, om ikke den eneste kilden som den vanlige ml-er kunne bruke for å avdekke partiledelsens politikk på enkelte sensitive områder. Særlig var dette gjeldene i den mest ekstreme perioden fra 1975 – til 1978/1979, hvor både sikkerhetspolitikken og hemmeligholdet var omfattende. Men også utenom denne perioden kunne det være vanskelig å avdekke partiets faktiske politikk. Dette hadde sin bakgrunn i at partiet var toppstyrt etter en Leninistisk partimodell, og normen var da at det gjengse ml-medlem ikke skulle få vite mer enn det som strengt tatt var nødvendig, og det var heller ikke aksept for en horisontal kontakt mellom partiet og de forskjellige lagene.²²⁵ Derfor var ofte debattene en av de få kildene til innsikt oppover i partiet. Dette skjedde ved at det under – eller etter en debatt – kunne komme synspunkter, føringer, pålegg, eller direktiver fra sentral hold i partiet. Det være seg fra Sentralkomiteen, Politisk Utvalg, Sentralkomiteens Arbeidsutvalg, en av redaksjonene, andre sentrale utvalg, eller fra sentrale personer som enten tilkjennega seg ved fullt navn, eller som brukte deknnavn som mange i bevegelsen viste om. Kom en av de overnevnte aktørene til orde under eller etter en debatt, ble dette som regel tatt til inntekt for å være partiets politikk, eller eventuelt partiets holdning i forhold til den aktuelle problemstillingen. Forøvrig var det også en utbredt aksept i bevegelsen om at det som kom fra sentralt hold, var direktiver, og dette skulle man da følge uten innvendinger.²²⁶ Derfor var også debattene en arena hvor partiledelsen, ved å bruke forskjellige indirekte kanaler, hadde muligheten til å prøve seg frem til en bestemt politikk uten å erklære noe offisielt. Samtidig som det også ga de en mulighet til å korrigere sin vedtatte politikk i ettertid uten å miste alt for mye autoritet. Dette finner man blant annet flere eksempler på mot slutten av 1970-tallet, da partiet gikk tilbake på, eller modererte en del av sin tidligere politikk.²²⁷

Alt er lov i partiets interesse!

Siden det ikke fantes noen større debatter som kunne peke mot partiets offisielle holdning, eller politikk i forhold til samliv; herunder familieliv, familieførøkelse, giftemål, skilsmisse, og samboerskap, vil det i stedet være relevant å se på praktiserende politikk. Det vil si situasjoner eller hendelser hvor sentrale personer, med partiet og/ eller ideologien som begrunnelse, har grepet inn og befalt endringer – eller lagt føringer – i enkeltmedlemmers privatliv. Inngrep som i utgangspunktet

²²⁵ Les mer om Lenins partimodell og AKP (m-l)s oppbygging i: Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.83-93.

²²⁶ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.85.

²²⁷ Trekk av dette kan sees ved de aller fleste debatter som har blitt-, eller som vil bli, gjennomgått i løpet av denne avhandlingen. Utover dette er *Klassekampens* debattspalter i perioden 1975-1980 et godt utgangspunkt for å finne flere eksempler på dette.

stred i mot de aktuelle individenes egentlige ønsker, men som allikevel ble etterfulgt i mer eller mindre grad, siden dette var i partiets interesse.

Det første eksempelet som kan trekkes frem i denne sammenheng, gjaldt et ønske om familieførøkelse, som allikevel ikke ble noe av på det daværende tidspunktet da dette ikke var i partiets interesse. I følge Alf Skjeseth, en tidligere ml-er – journalist i *Klassekampen* – og forfatter av boka *Sykle på vatnet: Historia om Klassekampen*, skal denne situasjonen ha oppstått i forbindelse med at en kvinnelig journalist i *Klassekampen*, Bente Thoresen, og hennes mann høsten 1976 ønsket å få sitt første barn. Mannen hennes, som var noen år eldre enn Bente og nettopp hadde bikket 30 år, mente at tiden var overmoden for å starte familie, noe Bente Thoresen forøvrig også var enig i. Problemet var imidlertid at det å få seg et barn, var noe en journalist i *Klassekampen* ikke bare kunne sette i gang med etter eget ønske. Dette var en partisak, og måtte derfor søkes om på forhånd. Bakgrunn for dette var at *Klassekampen* som partiets talerør, var en av ml-bevegelsen viktigste virksomheter, og alle avbrudd i forhold til avisas virksomhet var partisanliggende. Det være seg i forhold til bud, selgere, distribusjonsansvarlige, journalister, eller andre som satt i sentrale posisjoner som var viktig for å få avisa ut i tide. Forsinkelser og avbrudd var noe som aldri skulle forekomme. Derfor var for eksempel en familieførøkelse, da spesielt i forhold til kvinner med forventet barselsperm, også en partisak som måtte søkes om. Skulle man som ansatt i *Klassekampen* få barn, eller for den del ha andre fritak, måtte dette derfor søkes om til ledelsen i avisa, som nærmere bestemt var AU, eller Arbeidsutvalget. I dette utvalget satt det flere personer med bestemmelsesrett, men utvalget ble allikevel ledet av redaktøren i *Klassekampen*, som i 1976 var Finn Sjøe, AKP (m-l)s nestleder.

Bente Thoresen fulgte også dette kravet, og søkte derfor høsten 1976 om lov til å få starte et svangerskap, med beregnet start i løpet av den høsten, og med beregnet fødsel en gang i løpet våren/sommeren 1977. Dette ble imidlertid avslått av AU, og i følge protokollen som Alf Skjeseth referer til, var begrunnelsen at: ”AU innstiller på at hun venter til høsten, fordi et svangerskap som vil medføre permisjon på samme tid som vi går over til dagsavis vil være problematisk midt i en så viktig overgangsperiode.”²²⁸ Hun ble altså nektet å starte et svangerskap på det daværende tidspunkt, fordi dette ikke var i *Klassekampens*, og med det partiets interesse at hun nedkom med et barn våren/sommeren 1977. Hun fikk imidlertid tillatelse til å starte et svangerskap med beregnet nedkomst i løpet høsten 1977. Dette skal også i følge Alf Skjeseth ha blitt godtatt av Bente uten noen form for innvendinger. Et lite paradoks i denne sammenheng var at redaktør og nestleder Finn Sjøe,

²²⁸ Alf Skjeseth. *Sykle på vatnet: Historia om Klassekampen*: s.124,125.

selv satte barn på sin egen kone i samme periode som han hadde nektet Bente Thoresen å få barn.²²⁹ Derfor var det tydeligvis også en forskjell mellom det å være i toppen av partiet, og det å være en alminnelig journalist i *Klassekampen*.

Protokollen fra AU avslørte forøvrig også at Bente Thoresen, grunnet helseproblemer, søkte om å få gå hjem tidligere to ganger i uken, nærmere bestemt kl. 20.²³⁰ Dette ble av AU godtatt under tvil, men da med lovnader om at hun måtte endre livsstil. I følge den tidligere ml-ern Harald Skjøsberg, som også tar for seg denne hendelsen i sin bok *På parti med Stalin? Den merkelige historien om MLernes storhetstid*, førte også Bente Thoresens søknad til at samtlige i redaksjonen ble pålagt å foreta en livsstilsendring. Dette skal blant annet ha innbefattet en 5 minutters daglig morgengymnastikk, og et matpakkepåbud. Redaksjonsledelsen innførte også en daglig matpakkekontroll, med den begrunnelse at: ”Fordi spørsmålet om matpakke eller ikke måtte vurderes politisk [...]”²³¹

Det andre eksempelet som kan trekkes frem i denne sammenheng, var tre separate hendelser hvor det fra sentralt hold i partiet skal ha kommet direktiv/pålegg om å bruke kjæreste- og parforhold til å fremme partiaktivitet, samt for å rekruttere nye medlemmer til bevegelsen. Altså to episoder som viser at også kjæreste- og parforhold, var noe som i enkelte tilfeller skal ha vært partianliggende, og som måtte sees an i forhold til partiets interesser. En som erfarte dette personlig, var den tidligere ml-ern Ivar Mork. I et intervju som ble gjort med han i *Den store ml-boka*, kunne han blant annet fortelle at det i forbindelse med at han hadde gjennomgått et samlivsbrudd – ble alenefar – og flyttet tilbake til hjembygda, ble satt i gang en omstendelig prosess fra sentralt hold i partiet for å få han tilbake, og for å forhindre at partiaktiviteten hans ble trappet ned. I følge Mork skal dette ha ført til at det ble gjort utallige forsøk på å få presset han tilbake, hvor blant annet et av tiltakene skal ha vært å lokke med kvinnfolk. Mork forteller også at det skal ha blitt gitt et partidirektiv til jenter han tidligere hadde vist interesse for, hvor beskjeden var at disse ikke måtte motarbeide interessen hvis denne skulle vise seg å føre frem, siden dette var i partiets interesse.²³²

Mork kunne i samme intervju også fortelle om en annen, men tilsvarende hendelse. I dette tilfelle var det en kvinnelig partilagsleder i Volda, lederen for Morks nye lokallag etter at han hadde flytte hjem til hjembygda, som med partiets interesse som argument, forsøkte å få i stand et forhold mellom de to. I følge Mork hadde dette skjedd ved at hun hadde innkalt ham til møte hjemme hos seg, hvor

²²⁹ Alf Skjeseth. *Sykle på vatnet: Historia om Klassekampen*: s.125.

²³⁰ Å arbeide i *Klassekampen* var ikke noen vanlig og komfortabel 8 timers jobb. Les mer om dette i: Alf Skjeseth. *Sykle på vatnet: Historia om Klassekampen*: s.10,11,124,125.

²³¹ Harald Skjøsberg. *På parti med Stalin? Den merkelige historien om MLernes storhetstid*: s.72.

²³² Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.34.

hun da hadde fremmet et forslag om dette. Denne kvinnen som opprinnelig kom fra Oslo, skal vel og merke også hatt en samboer/kjæreste fra før, men hun fremla på møtet at disse to i samråd hadde funnet ut at han hadde et altfor underutvikla klassestandpunkt, og at han ennå var såpass borgerlig at han måtte igjennom en omfattende prosess for å komme opp på et høyt nok nivå, og at det derfor var til det beste at de to gjorde det slutt. Ut i fra dette hadde hun derfor ment, med en taus og samtykkende ex-kjæreste ved sin side, at det i stedet var til det beste for partiet, og for ånden i partiet, at hun i stedet ble sammen med ham.²³³ Mork forteller ikke noe mer konkret om hvordan dette utartet seg videre, men han gir i alle fall et klart inntrykk av at det ikke ble noe mer mellom dem, dette til tross for at han fortsatte i partilaget. Han hevdet blant annet at denne lederen var maktsyk og styrte alt og alle i partilaget, ned til minste detalj. I tillegg uttrykte han glede over å bo langt vekk fra henne. Hva som eventuelt skjedde eller ikke, er uansett ikke det viktigste, for hendelsen gir likevel et godt innblikk i hvordan sentrale personer, med partiets interesser som hevdelse, var villig til å detaljstyre alle sider av medlemmenes privatliv.

Den tredje hendelsen, som både bygger opp under Morks erfaringer, og som også viser at det skal ha vært øvet press for å bruke kjæresteforhold til å få vervet nye medlemmer, skjedde i Bodø AKP (m-l). De som kunne fortelle om disse erfaringene var tvillingsøstrene Lise og Lotte Sandberg. De to tidligere ml-erne, som også ble intervjuet i forbindelse med *Den store ml-boka*, kunne blant annet fortelle om at lederen av Bodø AKP (m-l) hadde øvet press for at de skulle få seg kjærester for å øke medlemsantallet i partiet. De fulgte riktignok ikke opp denne oppfordringen. De sier i alle fall ikke noe om dette, men forteller likevel at de i ettertid har synes det har vært skremmende å tenke tilbake på hvor selvutslettende de faktisk var, og hvor mye de godtok av ledelsens pålegg og krav, både som aktiv i Rød Ungdom, SUF (m-l), og i bare Lottes tilfelle AKP (m-l).²³⁴ Lise kunne forøvrig også fortelle at hun i en periode hadde en kort romanse med en fra Sosialistisk Ungdom, men at dette ble vanskelig siden han da tilhørte den taktiske hovedfienden. I det påfølgende spørsmålet fra intervjuer, om hvorfor de ikke stilte spørsmål til alt dette, svarte Lise at de var temmelig hjernevasket, og at uttrykk som *å stå på linja* og *å være ren og rød* var det helt sentrale. Hun tilføyde deretter at det ikke var noe rom for å stille spørsmål, for da var man en tviler.²³⁵

En reel samlivspolitik?

Etter nå å ha gått igjennom både en samlivsdebatt, og tatt for meg en rekke situasjoner hvor sentrale personer i partiet har grepet inn og til dels detaljstyrt enkeltmedlemmers privatliv, kan man da, basert

²³³ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.34.

²³⁴ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.278.

²³⁵ Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.285.

på disse kildene, fastslå om det forelå en reel samlivspolitik i ml-bevegelsen, eventuelt en ikke-offisiell politikk på dette området? Svaret på dette er at det med overveiende sannsynlighet ikke forelå noe slikt.

Ut i fra de foregripende hendelsene kunne det riktignok virke som om det eksisterte en viss forståelse om at alle ml-ere i siste instans var gift med partiet, altså at AKP (m-) var den reelle samlivspartneren, men at man også kunne ha en form for samliv med en annen partner ved siden av. En partner som da var utpekt av partiet og koblet sammen i et slags arrangert ekteskap, og hvor da partneren ble valgt ut på et grunnlag av hvor mye han eller hun kunne tjene partiets interesser. Det vil si at de med andre ord levde under et regime som kunne minne om den verden som skildres i George Orwells klassiker *1984*, hvor partiet og storebror var alt, mens kjæresteforhold, samliv, familieliv, fødsler og andre sider av privatlivet konstant ble vurdert på et mekanisk, taktisk og ideologisk grunnlag. Individets interesser var helt irrelevant og kom i tredje og fjerde rekke, og det eneste som var gjeldene var hva som best kunne tjene partiet og storebror, som i forhold til ml-bevegelsen kan sammenlignes med partiledelsen.²³⁶

Det kan tenkes at en del i partiet og ellers i bevegelsen faktisk leflet med slike Orwellianske ideer. Sett ut i fra de foregripende hendelsene, er det også blitt bevist at enkelte faktisk praktiserte en slik totalitær linje, hvor de med partiets interesser i hevdelse begikk overgrep ovenfor privatlivets integritet, og hvor enkelte ml-ers samliv og privatliv ble krenket. Men allikevel er det et altfor dårlig grunnlag til å fastslå at det fantes en klar og gjennomgripende samlivspolitik i regi av AKP (m-l). Hvis man også legger til grunn den debatten som gikk om samliv fra 1978 til 1979, underbygger også denne at det ikke eksisterte, eller hadde eksistert en slik politikk. Debatten viste allikevel, og som et lite paradoks, at en del ml-ere faktisk ønsket seg en klarere politikk på dette området. Det som derimot kan fastslåes er at partiet- og partiledelsens ønsker- og interesser var viktigere enn den alminnelige ml-ers interesse, og ledelsen kunne i teorien gjøre hva dem ville uten at dette ble opponert mot. Det være seg alt fra barnefødeseler og kjæresteforhold, til noe så trivielt som morgengymnastikk og matpakkepåbud. I alle fall kan dette fastslås å ha vært en realitet i den mest ekstreme perioden fra 1975 – 1978/1979.

AKP (m-l) om seksualitet og homoseksualitet

Når det kom til ml-ernes seksualitet, og da spesielt i forhold til homoseksualitet, var partiledelsens politikk vesentlig klarere å se. Et av ml-bevegelsens mest betente saker på 1970-tallet, og som partiet

²³⁶ George Orwell, *1984*.

AKP (m-l) også i ettertid har fått mye kritikk for, var partiets til dels negative standpunkt i forhold til homofili. Dette var riktignok ikke gjeldene i hele perioden, og ser man på perioden før AKP (m-l) ble stiftet, altså i SUF/ SUF (m-l) perioden, var det i ånd av det anti-autoritære ungdomsopprøret et relativt liberalt syn på homofili og seksuell frigjøring. Den frie kjærligheten var forøvrig et av de mest markante trekkene ved 1960-årenes opprørsbevegelser, både her i Norge og ellers i den vestlige verden. Dette gjorde sitt til at bevegelsen i sin tidlige fase tiltrakk seg en del homofile personer, både i form av medlemmer, og en stor andel sympatisører. MI-bevegelsen var derfor i sine første år en arena hvor homofile kunne føre en åpen- og politisk kamp mot diskriminering og undertrykking, uten at dette ble møtt med noen form for fordommer fra verken fra medlemmer eller sentrale personer i SUF/SUF (m-l) ledelsen. Etter stiftelsen av AKP (m-l) i 1973 endret dette seg derimot gradvis, hvor da partiledelsen og enkelte ml-ere etter hvert virket å inneha – og aktivt fremme – fordommer om homofili.

I det første året etter partistiftelsen, var det allikevel få kilder som tydet på at AKP (m-l) ikke også skulle kjempe de homofiles kamp. Stiftelseserklæring var tydelig på at partiet skulle kjempe mot all form for undertrykking, og det var ingen indikasjoner i erklæringen om at dette ikke også gjaldt de homofile.²³⁷ Ser man også på internbladet *Tjen Folket* i de første månedene etter partistiftelsen, kom det mange homofile ml-ere til orde, hvor de blant annet tok opp de homofiles situasjon både nasjonalt og internasjonalt, samtidig som det blir fremmet flere forslag om en tydelig og politisk linje i kampen mot homofil undertrykking. Det ble også innledet en mindre debatt om viktigheten av å kjempe de homofiles kamp, siden denne gruppen var en særskilt undertrykt og diskriminert minoritet i Norge. Konklusjonen på debatten virket også til å være at denne undertrykkingen var viktig å få bukt med så raskt som mulig, siden dette var noe som splittet den arbeidende klasse, og dermed tjente monopolkapitalen og borgerskapet.²³⁸ Derfor kan man med bakgrunn i stiftelseserklæringen, innleggene, og det positive debattklimaet, i det minste anta at partiet i sitt første leveår hadde til hensikt å kjempe de homofiles sak. Det var i alle fall ingen av debattantene som var negative til dette, og det virket også til å være en bred enighet om viktigheten av å føre denne kampen.

I det andre året, altså 1974, begynte imidlertid kildene å peke mot at ting var i ferd med å snu i bevegelsen, og det første tegnet på dette, var et innlegg som kom på trykk i *Tjen Folket* nr.3 for 1974. Innlegget som hadde den noe selvbiografiske overskriften: *Hvordan er det og være homofil i ml-bevegelsen*, og var undertegnet av en gruppe homofile ml-ere som jobbet for den homofile interesseorganisasjonen *Det norske forbundet av 1948*, heretter kalt DNF-48, tok et kraftig oppgjør

²³⁷ *Røde Fane*, nr.2, 1973: s.3-5.

²³⁸ *Tjen Folket*, nr.3, 1973: s.13,14; *Tjen Folket*, nr.4, 1973: s.11,12; *Tjen Folket*, nr.6, 1973: s.18,19.

med hvordan det egentlig var å være homofil i ml-bevegelsen. Med henvisning til flere homofile kamerater, kunne de blant annet fortelle at det foregikk en god del undertrykking av homofile i ml-bevegelsen. De kunne også fortelle at flere homofile hadde opplevd å bli harselert med- og mobbet på bakgrunn av sin seksuelle legning, blant annet i form av sopervitser. De refererte også til et ikke navngitt lokallag hvor minst en person i laget skal ha uttrykt forbannelse over at *Dagbladet* trykte reklame for sopere, og hvor flere i laget deretter skal ha uttrykt misnøye med at paragrafen mot homofili var blitt opphevet. Den homofile gruppen fra DNF-48 fortalte videre at dette, sammen med flere lignende tilfeller, hadde ført til at en del homofile ml-ere nå følte den samme frykten for å åpne seg innad i bevegelsen, som ellers i samfunnet. Flere var derfor blitt i tvil om sitt medlemskap i bevegelsen. Dette mente den homofile gruppen fra DNF-48 at det måtte ryddes opp i snarest, og avsluttet derfor innlegget med å oppfordre alle lokallag til å ta diskusjonen, og deretter komme med innspill til en videre diskusjon i *Tjen Folket*, slik at man fikk en skikkelig linje på dette området.²³⁹

Denne oppfordringen ble vel og merke ikke fulgt opp, verken fra partiets side, eller av det gjengse ml-medlem. Det kan riktignok ha kommet enkelte innlegg, med dette kom i alle fall ikke på trykk i verken *Tjen Folket*, *Klassekampen*, *Røde Fane* eller *Røde Garde* i perioden som fulgte. Den første uttalelsen i saken kom først på nyåret i 1975, hvor fire homofile ml-medlemmer kom med en undrende kommentar til et høringsnotat utgitt av Sentralkomiteens Arbeidsutvalg, heretter kalt SKAU. Høringsnotatet som hadde tittelen *Framlegg til fråsegn om homofili*, heretter kalt *Fråsegna*, var et skriftlig utkast som var blitt lansert engang i løpet av høsten 1974, og som ifølge SKAU selv, bare var en foreløpig uttalelse i forhold til spørsmålet om homofili. I utkastet som forøvrig også ble understreket at skulle holdes partiinternt, altså utelukket fra resten av ml-bevegelsen, ble det sagt noe fordekt, men likevel tydelig nok til å forstå, at homofili var et avvik som ikke var ønskelig i bevegelsen. For eksempel innledes *Fråsegna* etter instruksdelen med at: ”AKP (m-l) meiner at homofili i hovedsak er eit seksuelt avvik med røter i samfunnsmessige og sosiale tilhøve.”²⁴⁰ Og fortsetter deretter med å understreke at klassestandpunktet uansett var det viktigste, ikke hvilken seksuell legning man hadde, for deretter og følge opp med at: ”AKP (m-l) meiner vidare at det ikkje er kommunistar si oppgåve å fremje homofili eller å propagandere at homofili er ynskjeleg.”²⁴¹

Etter denne innlendingen som bar preg av å ville fremme to budskap på en og samme gang, fortsatte *Fråsegnas* midtre del med at: ”Samstundes ynskjer ikkje partiet å *presse* homofile til å endre si legning. Berre ei vitsskapeleg analyse på marxismen-leninismen – Mao Tsetungs tenking si grunn, og

²³⁹ *Tjen Folket*, nr.3, 1974: s.18-19.

²⁴⁰ *Tjen Folket*, nr.3, 1975: s.26.

²⁴¹ *Tjen Folket*, nr.3, 1975: s.26.

einskap om denne tufta på friviljugskap og overtvinging kan løysa motsetningar på dette omkvernet fullt ut.”²⁴² Dette følges deretter opp med at: ”På denne bakgrunn står AKP (m-l) fullt ut at dei sosialistiske land ut ifrå andre historiske og konkrete tilhøve har ei anna line når det gjeld handsaminga av homofili enn den vi har i vårt land under kapitalismen, avdi deira grunnleggjande prinsipielle utgangspunkt er det samme som vårt.”²⁴³ Før det deretter avsluttes med, etter først å ha beskrevet borgerskapets falske og tosidige holdning til homofili, at: ”Utfrå den undertrykkinga som rettar seg mot homofile vil difor AKP (m-l) oppmode alle progressive til å stø dei homofile sin strid mot undertrykking, for demokratiske rettar.”²⁴⁴

I *Fråsegnas* siste del fortsetter skytset mot borgerskapet, som også indirekte blir beskyldt for å være årsaken til homofilien og dens utbredelse. Det hevdes blant annet at: ”Borgarskapet spekulerar i sex og pornografi for å tileigne seg profitt. Ved å spreie ideen, særskild blant ungdommen, om at seksuell nytning står i sentrum for alt, ynskjer borgarskapet å leie folk vekk frå klassekampen og revolusjonen.”²⁴⁵ Ut i fra dette erklæres det deretter vidare at: ”AKP (m-l) kjemper difor mot den reaksjonære, borgarlege seksualliberalismen. Vi verger likeeins familien mot borgarskapet sin freistnad på å så splitting mellom kjønna.”²⁴⁶ Før *Fråsegna* til slutt, etter en utredning om seksualliberalismen og den borgerlige og småborgerlige ideologi, avsluttes med at: ”Dette er liner som fornektar klassestriden og stiller seg direkte i motsetnad til den sosialistiske revolusjonen. AKP (m-l) aviser resolutt ein slik ideologi og politikk.”²⁴⁷

Med andre ord sa altså partiledelsen, uttrykt gjennom *Fråsegna*, at de anså homofili som unaturlig og et avvik som de på ingen måte ønsket å fremme. De ville allikevel kjempe de homofiles sak, og oppfordret samtidig alle progressive til å gjøre det samme. De ville heller ikke tvinge homofile ml-ere til å skifte legning, men la også til en antydning om at dette kunne de fint greie selv ved hjelp av marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning. De fremla også at de støtte andre sosialistiske lands behandling av homofile, som da i forhold til for eksempel Albania, ville bety en støtte til arrestasjon og internering av homofile personer.²⁴⁸ Avslutningsvis antydes det også at homofili var noe som tilhørte det kapitalistiske samfunnet, og at disse avvikene ville bli korrigert i et fremtidig

²⁴² *Tjen Folket*, nr.3, 1975: s.26.

²⁴³ *Tjen Folket*, nr.3, 1975: s.26.

²⁴⁴ *Tjen Folket*, nr.3, 1975: s.27.

²⁴⁵ *Tjen Folket*, nr.3, 1975: s.27.

²⁴⁶ *Tjen Folket*, nr.3, 1975: s.27.

²⁴⁷ *Tjen Folket*, nr.3, 1975: s.27.

²⁴⁸ I et innlegg som kom på trykk i *Klassekampen* i 1979, kom det frem at Albanias behandling av homofile var noe som var almen kjent i ml-bevegelsen i 1974, men som ingen allikevel snakket om. Les mer i *Klassekampen*, 9.8.1979: s.9.

sosialistisk samfunn.²⁴⁹ Til tross for en slik forståelse passes det likevel på, igjennom hele skrivet, og med jevne mellomrom, å ta avstand fra undertrykking og diskriminering av homofile. Derfor var det tydelig at partiledelsen ønsket å tildekke sitt egentlige standpunkt i størst mulig grad, noe som forøvrig også forsterkes ved at de er nøye med å påpeke at dette bare er et midlertid forslag, og at dette dokumentet kun skal behandles internt i partiet.

Likevel lekker altså *Fråsegna* ut til resten av bevegelsen på vårparten av 1975, hvor da fire homofile ml-ere tar for seg dokumentet og retter en rekke spørsmål til partiledelsen. Innlegget som hadde den enkle overskriften *Kommentar til Framlegg til fråsegn om homofili*, og sto på trykk i *Tjen Folket* nr.3 for 1975, startet innledningsvis med at den homofile kvartetten sa seg enig at i forutsetningen for en partipolitisk linje måtte hvile på m-l-m, eller marxismen-leninisme Mao Tse-Tungs tenkning. Man måtte også foreta en klasseanalyse av de homofile og deres stilling i samfunnet. De fremhevet også at de var glade for at partiet ettertrykkelig slo fast at de vil kjempe mot homofil undertrykking og diskriminering, men utover dette stilte de seg kritisk til *Fråsegna*. De godtok blant annet ikke at partiet mente at homofili var et seksuelt avvik, siden dette var noe partiet ikke hadde et vitenskapelig grunnlag for å hevde. De fremla videre i samme momang at homofile personer ikke ville forhindre reproduksjonen, hvis argumentet skulle hvile på en slik forståelse. De argumenterte videre med at homofile også var fruktbare, og at de dermed kunne bidra til selve forplantingen hvis forholdene i et fremtidig sosialistisk Norge lå til rette for dette. De trakk også frem at reproduksjon ikke bare var forplantning, men også oppfostring, et område som de mente at homofile hadde en like god forutsetning som heterofile til å ta del i. De kom også med påpekninger om at *Fråsegna* innimellom var dårlig begrunnet, spesielt i forhold til momentet om at homofili var et avvik som hadde røtter i samfunnsmessige og sosiale forhold. De stilte seg også undrende til hvilke samfunnsmessige forhold som eventuelt bidro til at man fikk en utvikling i retning homofili eller heterofili, siden homofili var et fenomen i samfunnet generelt, ikke bare i borgerskapet. Dette mente de måtte undersøkes grundigere før en slik hevdelse som *Fråsegna* uttrykte kunne lanseres. De satte avslutningsvis også et spørsmålstegn ved partiets støtte til de sosialistiske landenes politikk i forhold til homofili, og savnet også en grundigere analyse i forhold til dette.²⁵⁰

De første svarene til den homofile kvartetten kom i form av et flere siders oppsamlings innlegg i *Tjen Folket* nr.6 for 1975, hvor flere ml-ere fikk komme med innspill til både *Fråsegna* og den homofile kvartettens synspunkter. Den første som kom til ordet var en person med pseudonymet Torleif.

²⁴⁹ I Kina ble det offisielt hevdet at homofili ikke fantes, noe som trolig også var grunnlaget for at partiledelsen ikke trodde at homofili ville eksistere under sosialismen. Les mer om dette i Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.266.

²⁵⁰ *Tjen Folket*, nr.3, 1975: s.23-26.

Vedkommende, som ikke har lot seg verifisere, går i kraftige ordelag til angrep på den homofile kvartetten som han mente fremmet borgerlige og seksualliberalistiske ideer. Dette begrunnet han med at den homofile kvartetten la opp til at homofile, under gitte forhold, skulle få delta i forplantningsprosessen i et fremtidig sosialistisk Norge, samtidig som de skulle få opprettholde sine homoseksuelle forbindelser. Dette mente vedkommende at var en linje som sto i direkte motsetning til hva han mente måtte være en kommunistisk seksualpolitikk. Torleif går deretter videre med å legge ut om hva seksualliberalismen var for noe, hvor han kort oppsummert hevdet at dette, med referanse til Engels, var en borgerlig ideologi som hadde til hensikt å legalisere polygami for mannen, og derav også var med på å rettferdiggjøre prostitusjon. I tillegg mente han at denne ideologien også var med på å propagandere for tilfeldige seksuelle forbindelser, hvor seksuallivet var overordnet alt annet. En slik reaksjonær ideologi mente han derfor måtte være alle kommunisters oppgave å bekjempe, både nå, og under den fremtidige sosialismen.²⁵¹ Som en avsluttende konklusjon kom derfor Torleif frem til at: ”Faktum er at oppfatningen om at homofili må være likeverdig med heterofili, er ønskelig osv. for evig tid, er et uholdbart standpunkt for kommunister. Den eneste brukbare linja er den framlegg til fråsegna uttrykker, som klart slår fast støtte til homofiles kamp mot undertrykkelse, samtidig som vi kommunister arbeider for å fjerne vilkårene for homoseksualitet på lang sikt.”²⁵²

Den andre som kom til ordet i det lengre oppsamlingsinnlegget, var en homofil mann med initialene S.B. Vedkommende som uttrykte stor glede ved å være homofil, stilte seg ytterst kritiske til *Fråsegna*, og mente at dette utkastet snarest burde forkastes. Blant annet argumenterte han med at begreper som avvik var negativt ladd, og at begrepet betød en uønsket adferd eller handling, og at en slik begrepsbruk var med på å sykelliggjøre og undertrykke homofile ytterligere. Han kunne også fortelle at sykelliggjørende forestillinger alt hadde fått fotfeste i bevegelsen, og kunne fortelle om personlige erfaringer hvor flere partikamerater hadde kommet utsagn om at homofile personer var avvikere fra naturens side osv. Vedkommende kritiserte også SKAU for å ha antydnet en negativ årsakssammenheng til homofili, uten å si noe om, eller begrunne årsaken til dette synspunktet. Han la også til at man virkelig måtte lete mellom linjene i *Fråsegna* for å finne sympati og støtte for de homofiles sak, og selv om partiet var nøye med å ta avstand fra undertrykking og diskriminering, noe han mente bare skulle mangle, antydnet han at dette hjalp fint lite når de i neste omgang kom med støtte til de sosialistiske landenes behandling av homofile. En støtte som vedkommende stilte seg svært undrende til, og hvor på han stilte et spørsmål om Sentralkomiteen for eksempel også støttet

²⁵¹ *Tjen Folket*, nr.6, 1975: s.24,25.

²⁵² *Tjen Folket*, nr.6, 1975: s.25.

Albanias praksis, som man visste hadde en paragraf i straffeloven som forbød homofili. S. B avsluttet deretter innlegget med å etterlyse en annen, grundigere, og bedre uttalelse i forhold til homofili, og la deretter til at partiet heller burde satse på å bli et forbilde for Albania, i stedet for det motsatte.²⁵³

Det tredje innlegget i rekken var fra en uidentifiserbar person med navnet Hans, og vedkommendes innlegg rettet seg i all hovedsak direkte mot S.B. sitt innlegg. Det som er verdt og merke seg ved dette, var at S. B sitt innlegg ikke hadde stått på trykk ved noe tidligere tidspunkt, noe som dermed peker mot at Hans må ha vært en sentral person med tilgang til de innsendte innlegg. Dette kan igjen tyde på at vedkommende må ha vært en sentral person i partiet, eller i *Tjen Folket* redaksjonen, eventuelt en kombinasjon av begge, siden *Tjen Folket* tross alt var et internt meldings- og diskusjonsblad for ml-bevegelsen. Hovedpoenget er i alle fall at det er verdt å merke seg vedkommendes synspunkter, siden disse synspunktene med stor sannsynlighet kan underbygge partiledelsens standpunkt- og holdninger ytterligere. Vedkommende startet i alle fall innlegget med å hevde at S. B sitt utsagn var rent vrøvl, og at *Fråsegna* var et utmerket utgangspunkt for å meisle ut en ny kommunistisk linje når det kom til synet på homoseksualitet. Han hevdet videre i klare ordelag at *Fråsegna*, i motsetning til det S. B ga uttrykk for, fremmet en klar og tydelig støtte til de homofile og deres kamp mot undertrykking og diskriminering. Han påpekte samtidig at den også slo fast at kommunister, ut ifra en historisk og samfunnsmessig analyse, ikke anså homoseksualitet som ønskelig, og således heller ikke ville propagandere for dette. Tvert om, hevdet han at kommunister måtte ha som et strategisk mål å avskaffe vilkåra for homoseksualitet. Dette mente han ikke skulle skje med tvang, men med diskusjon og overbevisning, noe han også hevdet at partiet var ganske tydelig på i *Fråsegna*. Han fremhevet også at han ikke tvilte på at S. B og andre homofile følte det som naturlig å være homofil, og at han respekterte dette, men han mente allikevel at dette ikke kunne være et utgangspunkt for en historisk-materialistisk analyse av årsakene til homofili.²⁵⁴ Han trakk avslutningsvis også inn at oppfatningen om at homoseksualitet alltid hadde eksistert, var noe som var like forvrøvla som den borgerlige skapte myten om at prostitusjon alltid hadde vært der, at det var verdens eldste yrke osv. Ut i fra dette konkluderte han deretter, i tre deler, med at:

Pratet om homoseksualitet som naturlig må avvisast som ei ubrukbar line som bryt med marxismen. Homoseksualitet er eit produkt av serskilte produksjons- og samfunnstilhøve og har slett ikkje eksistert i all tid.²⁵⁵[samt at:] Eit grunnleggjande vilkår for homoseksualitet er difor etter mi meining historisk fravokstern av klasser, og undertrykking av kvinner.²⁵⁶ [Og til slutt med at:] Vi må syne at det berre er sosialismen som legg grunnlaget for at dei samfunnsmessige vilkåra for homofili vert vekk. Samstundes må vi slå fast at sosialismen

²⁵³ *Tjen Folket*, nr.6, 1975: s.25-27.

²⁵⁴ *Tjen Folket*, nr.6, 1975: s.27-29.

²⁵⁵ *Tjen Folket*, nr.6, 1975: s.29.

²⁵⁶ *Tjen Folket*, nr.6, 1975: s.30.

ikkje tyder tvang mot homofile som stør revolusjonen. Om homofile miljø kjem til å fungera kontrarevolusjonært må sjølsagt det proletariske diktoret slå ned desse, samstundes som motseiingar i folket når det gjeld homofili må løysast gjennom diskusjon slik vi gjer det i partiet i dag.²⁵⁷

I klare ord sa altså Hans, som sannsynligvis var en sentral skikkelse i partiet, at homofili var et avvik som på sikt skulle vekk, og at dette ikke vil finnes i et fremtidig sosialistisk Norge. Dette med bakgrunn i at homofili ikke alltid hadde eksistert, men hadde oppstått som en følge av det borgerlige klassesamfunnet. Han fremla likevel at de homofile skulle få støtte, i alle fall enn så lenge, men dette bare hvis de støttet opp om revolusjonen. Ved eventuell kontrarevolusjonær aktivitet, tok han derimot til orde for at miljøene måtte slås ned. Dette vil i så fall bety at i tilfelle et fremtidig sosialistisk – og i utgangspunktet homofilfritt samfunn, vil seksuell praktisering mellom to av samme kjønn være kontrarevolusjonært, siden dette var noe som i følge han selv brøt med marxismen. Det er riktignok mulig at vedkommende ikke ville ha tolket dette såpass strengt, men med et historisk tilbakeblikk på lignende bevegelser, et blikk på land han ideologisk identifiserte seg med, samt helheten i innlegget, og at han hevdet det burde være et strategisk mål for alle kommunister å avskaffe vilkårene for homofili, er det i alle fall overveiende sannsynlig at dette ville ha blitt tolket strengt. Hva vedkommende mente med å slå ned, kan man bare spekulere i. Men historisk sett, har dette vært å eliminere de uønskede elementene vekk fra samfunnet. Enten gjennom undertrykking, fengsling, internering eller henrettelser. Dermed kan det tolkes dit hen, at de homofile, ut i fra vedkommendes forståelse, vil få det vanskelig i et fremtidig sosialistisk Norge.

Det neste og siste innlegget i dette oppsamlingsinnlegget, var fra en person med initialene A.A. Vedkommendes synspunkter trenger ikke utbroderes i noe lengre tekst, da synspunktene i stor grad sammenfaller med S. B sine argumenter om *Fråsegna*. Men kort fortalt kritiserte A. A bruken av begrepet avvik, og lurte på om partiet virkelig mente at homofile kamerater skulle jobbe for å skifte sin seksuelle legning ved hjelp av marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning. Dette hadde vedkommende vanskeligheter for å tro, og kom derfor med et avsluttende ønske om at *Fråsegna* måtte forandres i sin formulering, og at diskusjonen ble videreført slik at man fikk bekjempet fordommene i egne rekker, arbeiderklassen, og i folket generelt.²⁵⁸

Dette skjedde ikke, og S. B, A. A og andre homofiles ønsker ble ikke hørt. I de neste årene kom det ingen form for debatt eller innlegg som kunne relateres til verken *Fråsegna* eller homofili i de større ml-foraene. Det neste innlegget som dukket opp var i *Tjen Folket* sin august utgave for 1977, altså over 2 år etter at *Fråsegna* sist hadde blitt debattert. I denne august utgaven kom det kun en enkel henvendelse til redaksjonen i *Tjen Folket*, hvor en person ved navn Steinar etterlyste partiets

²⁵⁷ *Tjen Folket*, nr.6, 1975: s.30.

²⁵⁸ *Tjen Folket*, nr.6, 1975: s.30-33.

egentlige linje i forhold til homofili. Han kunne fortelle at han hadde hørt igjennom flere partikamerater at partiet hadde en fordømmende holdning ovenfor homofili, og at dette ble sett ned på som noe mindreverdig og ekkelt. Vedkommende la også til, som ved flere av de tidligere innleggene, at mange partikamerater hadde fordommer, kom med nedsettende vitser, og at flere homofile i bevegelsen følte seg undertrykt. Derfor etterlyste også Steinar et klart og tydelig svar fra partiledelsen i forhold til homofili.

Svaret som fulgte i avsnittet etter, ga allikevel på ingen måte noe utfyllende svar til Steinar sin forespørsel. I stedet kom redaksjonen med et noe tåkeleggende svar, der de kunne fortelle om mange henvendelser fra homofile i forhold til nettopp dette spørsmålet, og at de bare kunne henvise til *Fråsegna*, som de hevdet var blitt vedtatt av sentralstyret høsten 1974, og som de derfor mente at måtte være partiets holdning. Denne la de så ut på nytt, ba eventuelle nye lesere oppdatere seg, og erklærte deretter kort at det burde være opplagt at partikamerater kvittet seg med fordømmende holdninger. Med andre ord var det bare en gjentakelse av tidligere hevdelser, uten at det kom noe nytt eller klart standpunkt fra verken deres eller partiets side. Men hvis redaksjonens hevdelse var riktig, er det i alle fall verdt og merke seg at dette vil det bety at *Fråsegna* ikke bare var et høringsnotat som partiledelsen hevdet ved lanseringen, men at det også faktisk var et offisielt vedtak, noe som i så fall vil bety at *Fråsegna* også var partiets standpunkt, og at de da løy ovenfor sine homofile medlemmer. Det kan også legges til at *Fråsegna* som *Tjen Folket* trykte på nytt, var identisk med dokumentet fra 1974/1975, altså hadde heller ikke SKAU pr. august 1977 moderert seg i forhold til utgangspunktet.²⁵⁹

Etter dette ble det igjen stille før spørsmålet på nytt dukket opp igjen i *Klassekampens* spalter 14. januar 1978, hvor det da kom et lengre innlegg i regi av redaksjonen i *Klassekampen*. Innlegget som tok for seg de homofiles situasjon i Norge, hadde overskriften; ”AKP (m-l) og homofiles kamp mot undertrykking.”²⁶⁰ I ingressen kunne redaksjonen fortelle at de den siste tiden hadde fått en del brev om hva partiets og avisas syn på homofili egentlig var, og besvarte deretter dette med at det ikke var fastsatt et offisielt syn enda, da analysen av homofili enda ikke var ferdig. De lovt imidlertid videre at når dette ble klart, og et endelig vedtak var fattet, skulle de komme tilbake med et tydelig svar. Etter ingressen, og igjennom en lengre argumentasjonsrekke, uttrykte de allikevel sin fulle støtte til de homofiles kamp mot undertrykking og diskriminering, og at klassesolidaritet alltid måtte være det viktigste. Deretter kom de avslutningsvis med en lang utredning om hvordan borgerskapet spekulerte i seksualliberalismen, og hvordan de brukte denne for å skape en splittelse i arbeiderklassen, noe de

²⁵⁹ *Tjen Folket*, nr.8, 1975: s.10,11.

²⁶⁰ *Klassekampen*, 14.1.1978: s.10.

oppfordret alle progressive til ikke å la seg lure av. Altså var dette innlegget like generelt som tidligere og lignende innlegg, bortsett fra på et område vel og merke; at *Klassekampen* i 1978 så ut til å gå i mot *Tjen Folket* sin hevdelse fra 1977 om at partiet hadde vedtatt *Fråsegna*.

Det neste relevante innlegget i rekken kom høsten 1978, nærmere bestemt den 13. september. Det hadde riktignok kommet enkelte innlegg i *Klassekampens* spalter i løpet av sommeren, men disse ga ingen ytterligere utdypning i forhold til *Fråsegna* eller spørsmålet om homofili, og trenger derfor ikke utredes i noe større omfang. Det lille som kom var en mindre diskusjonsrekke som strakte seg fra 10. mai til 20. juni, hvor striden sto mellom provoserte ml-ere i Faglig 1. mai-front, og en gjeng homofile ml-ere som hadde kledd seg ut som kvinner under et 1. mai tog i Oslo. Debatten endte ikke opp i noe spesielt, men fikk allikevel belyst at det fantes endel fordommer i bevegelsen mot personer som skilte seg ut på en spesiell måte, for eksempel transer.²⁶¹ Utenom dette, var altså innlegget den 13. september det første relevante innlegget i saken siden januar, og dette var også det siste for året 1978. Innlegget som også var det første hvor partiledelsen faktisk svarte direkte, hadde form som et åpent brev til partiledelsen, hvor en kvinne som kalte seg lesbisk abonnent, krevde å få et klart svar fra partiledelsen om hvordan partiet stilte seg i synet på homofili. Hun skrev at hvis det virkelig var slik at partiet støttet de homofiles kamp, måtte ledelsen snart komme med noen svar. Hun mente at den årelange tausheten som partiledelsen hadde hatt etter lanseringen av *Fråsegna*, til tross for utallige spørsmål, var med på å mistenkeliggjøre AKP (m-l) sin politikk. Spesielt i forhold til homofili, men også innenfor en rekke andre saker. Hun argumenterte ut i fra at partiet nå hadde brukt 4 år på å analysere homofili, men ennå ikke kommet til en konklusjon, noe som den vedkommende kvinnen ikke fikk til å stemme da partiet i andre saker har vist stor evne og vilje. Hun fortalte videre at hun på vegne av alle homofile ml-ere ønsket å vite om de ville få leve fritt i et fremtidig sosialistisk Norge. Dette hevdet hun at var blitt avkreftet av flere heterofile ml-ere. Hun hevdet at disse blant annet hadde argumentert med at i et sosialistisk Norge ville det ikke finnes homofili, fordi endrede samfunnsforhold ikke vil gi grobunn for dette. Hun hevdet også at det skal ha blitt argumentert med at i et sosialistisk Norge ville homofili forsvinne fordi homofile personer ville få gode behandlingstilbud, og slik bli heterofile som alle andre. Med dette som bakteppe avsluttet hun derfor med å stille spørsmål om dette var noe som partiledelsen også mente.²⁶²

Svaret fra SKAU, som var den første direkte kommentaren siden lanseringen av *Fråsegna* i 1974, ga på ingen måte noe mer utfyllende svar i forhold til hva de, eller AKP (m-l) som parti mente om homofili. De svarte like generelt som redaksjonene i *Klassekampen* og *Tjen Folket* hadde gjort før

²⁶¹ *Klassekampen*, 2.6.1978: s.11; *Klassekampen*, 20.6: s.11.

²⁶² *Klassekampen*, 13.9.1978: s.11.

dem, hvor de da uttrykte støtte til de homofiles kamp mot undertrykking og diskriminering, at sosialismen skulle gjøre slutt på all undertrykking, også i forhold til homofili. I tillegg la de til at de var i mot lovforbud mot homofili, og at de også var motstandere av behandlingstiltak som omfattet politi og psykiatere. Utenom dette henviste de ellers til at homofilis spørsmålet fortsatt var under diskusjon i partiet, og at det ennå ikke var ferdigbehandlet.²⁶³

Etter dette stilnet diskusjonen av igjen og tok seg ikke opp igjen før litt utpå sommeren 1979, nærmere bestemt den 21. juli. Da kom det som virkelig skulle sette fart på debatten, og til slutt gjøre sitt til at *Fråsegna* ble trukket tilbake av SKAU. Anledningen var en proklamering i *Klassekampen* i forbindelse med Trom Øgrims kommende bok *Marxismen – vitenskap eller åpenbaringsreligion?* I forbindelse med denne proklameringen ble det også gjengitt enkelte korte utdrag av den kommende boken, og et av disse utdragene omhandlet homoseksualitetens årsaker. I løpet av dette utdraget fremmet Øgrim litt om de siste årenes homofili-debatt, deretter litt om hvilke synspunkter som hadde stått mot hverandre, før han til slutt tok for seg *Fråsegna* som han hevdet hadde vært feilaktig i sin kategoriske påstand om homoseksualitetens årsaker. Blant annet trakk han frem at årsakssammenhengen hadde blitt alt for lite undersøkt, og at partiet derfor ikke hadde hatt stor nok innsikt til å ta en slik beslutning. Han var likevel nøye med å påpeke at *Fråsegna* alltid hadde vært tydelig i sin motstand mot homofil undertrykking, og antydte videre i samme momang at en del av kritikken som hadde kommet mot *Fråsegna* og partiet de siste årene, derfor hadde vært usaklig.²⁶⁴ Etter dette som kunne minne om en slags selvkritikk av *Fråsegna*, rettet Øgrim deretter kritikk mot det han nå mente var en snudd situasjon, hvor han blant annet hevdet at:

I det siste året har det oppstått en pussig situasjon som på en måte snur alt dette opp ned. Som et ledd i et indre oppgjør i en av de homofiles organisasjoner kommer noen homofile tillitsmenn med voldsomme anklager mot AKP (m-l). Jeg skal la motivene og saksforholda ligge. Det bemerkelsesverdige er at det nå blir retta som en anklage mot partiet at de ikke har avist teorien om at homoseksualitet kan være sosialt betinga, og følgelig slått fast som noe sikkert og avgjort at homoseksualitet er medfødt, ikke kan læres. Folk i AKP (m-l) kan sjølsagt ha meninger om sånt og tilmed (!) ytre dem. Men hva betyr egentlig dette kravet om AKP (m-l) skal ta en bestemt stilling i årsaksspørsmålet? Den logiske konsekvensen må bli at AKP (m-l) oppkaster seg til vitenskapelig autoritet i seksuelle spørsmål.²⁶⁵

Øgrim stilte seg altså undrende til at flere homofile ml-ere som i de siste årene hadde angrepet partiet og *Fråsegna* for ikke å ha hatt vitenskapelig dokumentasjon, nå krevde at partiet skulle begå den samme kritiske feilen på nytt. Dette bare for å avise den av de to forståelsene som de homofile tillitsmennene selv ikke likte, eller trodde på. Øgrim antydte videre at dette ville bli feil, siden dette både var utenfor partiets ansvarsområde, og at det i så fall betød at partiet måtte oppkaste seg en

²⁶³ *Klassekampen*, 13.9.1978: s.11.

²⁶⁴ *Klassekampen*, 21.7.1979: s.10.

²⁶⁵ *Klassekampen*, 21.7.1979: s.10.

vitenskapelig autoritet de ikke hadde, noe som han tidligere i innlegget hadde antydnet at partiet hadde tatt lærdom av i etterspillet av *Fråsegna*.

Etter Øgrims proklameringsinnlegget strømmet det på med reaksjoner i *Klassekampen* sine spalter utover høsten 1979. Den første reaksjonen kom allerede uken etter fra en kvinne ved navn Turid. Hun mente at Øgrim hadde kommet med flere feil i resonnementet sitt, og trakk blant annet frem at når mange mente at *Fråsegna* var vitenskapelig feil, lot partiet den fortsatt ligge urørt, og at dette var noe de fortsatt gjorde. Hun hadde i alle fall ikke sett eller hørt at *Fråsegna* hadde blitt trukket tilbake eller forandret. Dette mente hun bidro til at *Fråsegna* fortsatt ble tolket som partiets offisielle linje, og at dette skapte stor uro blant bevegelsens homofile medlemmer. Til Øgrims påstand om at homofile nå krevde at partiet skulle avise det ene standpunktet over det andre, hevdet hun at dette var rent oppspinn, og at faktum var at de aller fleste bare krevde at partiet ikke skulle uttale seg om ting som ikke var vitenskapelig begrunnet. Dette avsluttet hun deretter med å kreve at: ”AKP [(m-l)] må ta et oppgjør med *Fråsegnas* feilaktige og ubegrunnede standpunkter, og bl.a. innrømme at uttalelsen om årsaker mangler vitenskapelig grunnlag.”²⁶⁶

Øgrim var raskt ute med å forsvare seg, og tok til motmæle etter noen par dager i et lengre leserinnlegg hvor han kontret Turid sine påstander med at hun bare hadde lest et par utdrag fra boka hans, og at hun derfor ikke hadde forutsetning til å forstå eller se hele resonnementet hans. Videre la han frem flere av synspunktene sine på nytt, forklarte disse ytterligere, før han også understreket at partiet fikk svare for seg selv, at han bare var et vanlig partimedlem, og at boka *Marxismen – vitenskap eller åpenbaringsreligion?*, ikke var i regi av partiet.²⁶⁷

Etter dette fortsatte debatten å bølge mellom Øgrim på den ene siden, og Turid og andre likesinnede på den andre. Motstanden mot *Fråsegna* økte ellers også betraktelig utover høsten 1979, i et mye større omfang enn tidligere, og motstanden innbefattet også en stor andel heterofile ml-ere. Det var derfor tydelig at en del av de tidligere fordommene var på vei ut av bevegelsen, og at det gradvis ble større aksept for å være homofil. Gjennomgangstonen i innleggene var ellers den samme som tidligere, hvor fokuset lå på *Fråsegna*, partiet, og partiledelsen fravikende holdning. I tillegg ble det lagt spesielt vekt på AKP (m-l) sin uforbeholdne støtte til de sosialistiske landenes behandling av homofile, og dette med en klar henvisning til arrestasjoner av homofile i Albania. Dette ble også brukt for å vise at *Fråsegna* på ingen områder avgrenset seg fra den samme behandlingen i et fremtidig sosialistisk Norge. Utenom dette, var det ellers bruken av begrep som avvik; at ingen

²⁶⁶ *Klassekampen*, 28.7.1979: s.11.

²⁶⁷ *Klassekampen*, 2.8.1979: s.9.

homofile ml-ere støttet dette dokumentet; at dokumentet burde kastes på historiens skraphaug med et revisjonistisk stempel; og at homofile burde få inngå ekteskap, som preget innleggene i *Klassekampen* utover høsten.²⁶⁸

Øgrim prøvde riktignok å kontre innleggene etter hvert som de kom, ofte med lange og utdypende forklaringer, men vel og merke uten at dette fikk noen særlig positiv respons. Innleggene høsten 1979 bar tydelig preg av å være et grasrotopprør i bevegelsen, og nesten samtlige personer, inkludert Sentralkomiteen i valgbruket RV, stilte seg kritisk til *Fråsegna* og partiledelsens fravikende holdning. Etter stort press endte det hele til slutt med at SKAU, den 27. september 1979, kunne meddele i *Klassekampen* at:

Arbeidsutvalget i AKP (m-l): «Forslag til fråsegn om homofili trekkes tilbake». [Og etter en kort gjennomgang av de begåtte feil, fulgte de opp med en offisiell beklagelse som sa at:] ”Det er beklagelig at «Forslag til fråsegn» har eksistert i flere år uten at det har blitt trukket tilbake. Dette har skapt vansker for det politiske arbeidet til de kommunistiske homofile. Vi viser til diverse uttalelser fra Arbeidsutvalget som støtter de homofiles kamp mot alle former for undertrykking og diskriminering. Disse er i dag retningsgivende for vår støtte til de homofiles kamp. *Arbeidsutvalget i AKP (m-l)*.²⁶⁹

Denne offisielle kunngjøringen, med beklagelse, virket til å bli mottatt med stor glede av de aller fleste ml-bevegelsen, i alle fall finner man ingen som stilte seg negativt til dette i de forskjellige ml-foraene. I stedet finner man en rekke innlegg hvor homofile uttrykker stor glede over å få slippe og føle frykt for å bli internert, undertrykt, eller tvangsheterofilisert i et fremtidig sosialistisk Norge. Heller ikke Tron Øgrim hadde noen innvendig mot denne kunngjøringen, men han hadde nok uansett en sentral rolle i at dette ble offentliggjort, og derav ingen grunn til å komme med påpekninger. Øgrim kom i stedet, etter et par uker, med et langt skriv i *Klassekampen* om *AKP (m-l) og de homofiles kamp*. Her la han ut om sitt syn på denne kampen, litt rundt kritikken han hadde fått i de siste måneders innlegg, samt tanker om veien videre. Han virket også til å hovre litt over at *Fråsegna* nå var trukket tilbake, og at partiet hadde vist storhet ved å innrømme sine feil. Han antydte også at han alltid hadde vært kritisk til *Fråsegna*, og at han personlig ikke hadde noe ansvar for utkastet, at dette kun var AKP (m-l) sitt gebet osv.²⁷⁰

Dette var nok trolig usant, da det i ettertid har kommet frem at Tron Øgrim hadde en finger med i det aller meste som partiet foretok seg. Derfor kan det virke som om han med dette skrivet, bare ville score noen billige politiske poenger i etterpåkløskapens navn, noe som det forøvrig også ble oppfattet som av enkelte ml-ere i perioden som fulgte. Det var blant annet en som syntes at det var

²⁶⁸ *Klassekampen*, 9.8.1979: s.9; *Klassekampen*, 11.8.1979: s.15; *Klassekampen*, 18.8.1979: s.17; *Klassekampen*, 20.8.1979: s.9; *Klassekampen*, 24.8.1979: s.9.

²⁶⁹ *Klassekampen*, 27.9.1979: s.3.

²⁷⁰ *Klassekampen*, 18.10.1979: s.13.

frekt at Øgrim og partiet nå skulle slå seg på brystet over å ha brukt nesten 5 år på å trekke tilbake *Fråsegna*, mens en annen hevdet at partiet og Tron Øgrim bare var halvveis ute av sirupen, og at partiet fortsatt hadde en del igjen å gjøre i forhold til den videre kampen. Disse oppfatningene ledet også til en ny debatt om hvilke konkrete tiltak partiet skulle sette i verk mot undertrykking- og diskriminering av homofile personer. Det kom blant annet inn flere forslag om et nytt AKP (m-l) program, som da også skulle innbefatte et eget avsnitt om kampen mot homofil undertrykking. Denne debatten strakte seg videre utover i 1979, og godt inn i 1980, og fortsatte såpass langt utover den tidsperioden som er relevant i forhold til denne oppgaven, at det ikke trengs ytterligere redegjørelse i denne sammenheng. Det som i alle fall kan nevnes til slutt, er at AKP (m-l) utover 1980-tallet ble en ivrig forkjemper for homofiles rettigheter, og sånn sett ble en rak motsetning til 1970-årenes mer fordomsfulle parti.²⁷¹

En kort oppsummering

For til slutt å ta en kort oppsummering om AKP (m-l), seksualitet og homoseksualitet, så peker altså alle kilder på at homoseksualitet var noe som ikke var ønsket fra partiledelsens side. Dette ble riktignok ikke uttrykt direkte, da en del ml-ere var homofile og partiet sannsynligvis ikke ville frastøte seg denne gruppen. Men ser man på kildematerialet, og legger dette samme, er det liten tvil om hva partiledelsen egentlig mente. *Fråsegna* var rimelig klar på, til tross for noe som kunne minne om tåkelegging, at homofili var et avvik som ikke skulle fremmes av ml-bevegelsen på noen som helst måte. Det ble også hevdet at dette var noe som var et trekk ved det kapitalistiske samfunnet, og at dette ville bli korrigert i et sosialistisk samfunn. Dette hadde de også Kinas ord på, der det blant annet ble hevdet at homofili ikke fantes i deres samfunn. De mente også at siden homofili var samfunnsbetinget, og at dette ikke fantes i Kina, ville slike avvik på sikt kunne kureres ved hjelp av redskapet marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning. Partiledelsen var allikevel ytterst påpasselig med å få fremhevet i *Fråsegna* at de støttet de homofiles kamp mot undertrykking og diskriminering, noe som indirekte også ble gjentatt utallige ganger i ettertid. Dette faller allikevel på steingrunn når partiledelsen, igjennom *Fråsegna*, gjør det helt klart at de også støtter de sosialistiske landenes behandling av homofile, hvor da Albania, Kina, og Stalins Sovjetunionen blir de mest nærliggende og sammenligne med. Dette vil igjen bety en indirekte støtte til tvangsheterofilisering, arrestasjon, internering, og vilkårlige henrettelser av homofile personer.

²⁷¹ *Klassekampen*, 18.10.1979: s.13; *Klassekampen*, 24.10.1979: s.13; *Klassekampen*, 26.10.1979: s.11; *Klassekampen*, 31.10.1979: s.13.

Partiledelsen prøvde også å hevde at *Fråsegna* bare var et utkast, at det var ment som et utgangspunkt for en videre diskusjon osv., men dette blir urimelig å tro på da det i perioden fra 1975-1978 nesten ikke forekom diskusjoner rundt *Fråsegna* i de forskjellige ml-foraene.

Det lille som kom av diskusjon, kom i starten av 1975, samt ved et til felle i 1977. Ellers var det i denne treårsperioden nesten ikke et ord å spore i forhold til *Fråsegna* eller homofili, noe som er et paradoks når *Fråsegna* egentlig skulle være grunnlaget for en videre diskusjon som til slutt skulle ende opp i et endelig vedtak. Når det også kan legges til at debatten så smått begynte å ta seg opp i 1978, og for fullt i 1979, hvor homofile ml-ere kunne fortelle om fordommer i egne rekker, tok det nesten 2 år med en del press, før *Fråsegna* ble trukket tilbake med en beklagelse i september 1979, forsterkes denne urimeligheten ytterligere.

Med andre ord, tok det det til sammen neste 5 år fra partiledelsen lanserte *Framlegg til fråsegn om homofili*, til det endte opp med å bli trukket tilbake. Dette nesten uten noe form for toveis diskusjon, som egentlig var utgangspunktet for dette skrevet. De få svarene som kom i perioden, sa bare at *Fråsegna* ennå var under utredning, noe som forøvrig også er litt spesielt med tanke på at partiet generelt sett var ytterst effektivt. Handlekraft var noe som kjennetegnet AKP (m-l) i samtiden. Derfor er det litt betenkelig at de da måtte ha hele 5 år på å fatte et endelig vedtak i denne saken. Det skal riktignok ikke avskrives at de kunne trenge såpass med tid, men sett i forhold til kildene i perioden, og hvor effektive de ellers var, virker det overveiende usannsynlig at de skulle behøve 5 år på å fatte et endelig vedtak i forhold til spørsmålet om homofili.

Ting peker i stedet mot at partiledelsen egentlig fattet *Fråsegna* som vedtatt alt i 1974/1975. Dette med en ideologisk forankring i Albania og Kinas politikk på dette området. Men for ikke å frastøte seg viktige støttespillere før den kommende revolusjonen, valgte partiledelsen av taktiske årsaker og ikke offentliggjøre dette. I stedet valgte de å tåkelegge vedtaket, samt og indirekte føre sensur og/eller bagatellisere kommentarer i forhold *Fråsegna* i tiden som fulgte. Når da forholdet til Albania og Kina vaklet, fortryllelsen slo sprekker, rekrutteringen sank, og det kom et massivt grasrottoppgjør mot *Fråsegna* fra sommeren 1979, valgte partiledelsen å gå tilbake på vedtaket, noe som da ytterligere peker mot at *Fråsegna* hele tiden ble vurdert ut i fra i hva som var taktisk riktig å gjøre. Ser man også på hva de homofile selv kunne melde om av opplevelser, fordommer og diskriminering i ml-bevegelsen, og hvordan enkelte heterofile ml-ere argumenterte, er det tydelig at både homofile og heterofile ml-ere oppfattet *Fråsegna* som partiets offisielle vedtak, standpunkt og holdning. Derfor hadde heller ikke partiledelsen noen grunn til å tilføye eller bekrefte noe ytterligere, da deres forståelse i forhold til homofili sammenfalt med resten av ml-bevegelsen. En ytterligere

bekreftelse ville kunne skape unødvendig uro, og var derfor verken hensiktsmessig eller taktisk lurt å gjøre.

Konklusjonen er derfor at i forhold til seksualitet, var homofili, ut i fra en ideologisk fortolkning, ansett som noe sosialt urent, og noe som var uønsket i et fremtidig sosialistisk Norge. Dette var med andre ord en motsetning til det renhetsidealet som partiledelsen ønsket at deres medlemmer og sympatisører skulle etterleve i størst mulig grad, og alle avvik fra dette skulle korrigeres på sikt. I alle fall kan man konkludere med at dette var det reelle standpunktet i perioden 1975-1978, men det er også rimelig å hevde at dette gjaldt helt frem til inngangen av 1980-tallet. Elementer som kan legges til, og som også forsterker dette, er at det blant annet ved minst et tilfelle skal ha forekommet partieksklusjon med bakgrunn i homofili.²⁷² Et annet element var at Finn Sjøe, som nestleder i AKP (m-l) og redaktør i *Klassekampen*, skal ha avist et homofilt kjærestepar som ønsket å få trykt inn en boligannonse i *Klassekampen*. Sjøe skal, i følge Alf Skjeseth, tidligere ml-er og forfatter av boken *Sykle på vatnet: Historia om Klassekampen*, personlig skal ha fått stoppet dette.²⁷³ Et tredje element som også kan trekkes inn var at Helge Øgrim, den tidligere lederen i Rød Ungdom og fetter av sjefsideolog Tron Øgrim, skal sammen med kona si ha fått i oppgave av partiledelsen og omvende en homofil partikamerat.²⁷⁴ Dette var også i følge Øgrim selv helt på slutten av 1970-tallet, noe som dermed også underbygger at det fantes motstand mot homofili i partiledelsen helt frem til inngangen av 1980-tallet.

AKP (m-l) og den individuelle økonomi

Når det gjaldt den individuelle ml-ers økonomi, kan dette i første omgang enkelt oppsummeres med et ideal som sa at det ikke var noe som het din, min, eller våres økonomi. Det man eide, var i tråd med ideologien, også bevegelsens eie. Riktignok fantes det ikke noe regel, direktiv, eller andre former for bestemmelser som presiserte dette direkte, men i realiteten var praksisen slik at det man eide og tjente, ble indirekte gjort beslag på av bevegelsen og partiet. Dette foregikk igjennom flere forskjellige partikanaler, og igjennom flere forskjellige aksjoner og tiltak, hvor da partiledelsen og/eller andre sentrale personer i partiet, øvet press på den enkelte ml-er om å bidra etter evne, men i realiteten ofte over evne. Eksempler på dette kunne være partiskatt, partikontingent, utallige innsamlingskampanjer, kjøp av diverse bokserier, kjøp av studiemateriell, streikestøtte, solidaritetsaksjoner, kjøp- og pålegg om abonnent på diverse aviser, magasiner og tidsskrifter. I

²⁷² Fikk informasjon om dette i samtale med Nik. Brandal, medforfatter av *Den store ml-boka*, under mitt første veiledningsmøte med veileder Øystein Sørensen, 3.10.2011.

²⁷³ Alf Skjeseth. *Sykle på vatnet: Historia om Klassekampen*: s.54.

²⁷⁴ Hans Petter Sjøli. *Dissident (m-l): Helge Øgrim i samtale med Hans Petter Sjøli*: s.127.

tillegg til at det forelå et indirekte press om at alle ml-ere før eller siden skulle ta en pilegrimsreise til et av de sosialistiske foregangslandene Albania og Kina, en reise til sosialismens fyrtårn som det også ble reklamert med i flere Klassekampartikler. Det var med andre ord nesten ingen grenser for hva den individuelle ml-ers lønn skulle brukes til. Det eneste man vel og merke ikke skulle bruke penger på, var seg selv, altså da i forhold til det som kunne betegnes som materialistisk begjær. Det var for eksempel direkte uhørt å ta seg råd til noe ekstravagant. Da kunne man risikere å bli skjelt ut av både partilag og partikameratene sine.

En som kan bevitne dette, er en tidligere ml-er som ble intervjuet av Harald Skjønberg i forbindelse med boken *På parti med Stalin? Den merkelige historien om MLernes storhetstid*. Vedkommende som den gang var advokat, men som i intervjuet ville være anonym, kunne blant annet fortelle om at det verken var frihet eller mulighet til å bruke penger på det man selv ville: ”Du hadde ikke tid til annet enn å fly på møter.[...] Det var jo ikke bevegelsesfrihet til noen ekstravaganse. Ikke kunne du kle deg som du ville, ikke kunne du gå ut å drikke det du ville, det var ikke noe å bruke pengene til.”²⁷⁵ Videre fortalte vedkommende at man heller ikke kunne kjøpe eller handle inn det man selv ønsket. Som et eksempel på dette trakk han frem en historie fra 1975, hvor han kunne fortelle om at han det året tok seg råd til et nytt stereoanlegg, men med de følger at han fikk voldsomt med kjeft av partikameratene i etterkant. Han kunne også fortelle i fortsettelsen av denne historien at både han og kona fikk kritikk for å ha kunst på veggene, og at han ble pålagt å skatte halve advokatlønnen sin i en såkalt partiskatt. Oppsummert karakteriserte han hele opplegget for økonomisk utsugning.²⁷⁶

Partiskatt

Når det gjaldt partiskatten, var dette noe som var – og som fortsatt er – en vanlig praksis i mange politiske partier, som for eksempel i dagens SV.²⁷⁷ Dette var derfor ikke noe særegent ved ml-bevegelsen, selv om deres partiskatt trolig var noe hardere enn den gjennomsnittlige partiskatten. I forhold til partiet AKP (m-l) tok denne beskatningen form som en slags toppskatt som ble pålagt ml-bevegelsens mer bemidlet personer, og personer som hadde en inntekt godt over den gjennomsnittlige industriarbeiderlønnen. Hvor mye som måtte avstås var nok varierende, men i følge advokaten som er referert til i avsnittet over, var den i hans tilfelle satt til 50 % av netto lønn, som da skulle betales inn til partiet hver måned.²⁷⁸

²⁷⁵ Harald Skjønberg. *På parti med Stalin? Den merkelige historien om MLernes storhetstid*: s.76.

²⁷⁶ Harald Skjønberg. *På parti med Stalin? Den merkelige historien om MLernes storhetstid*: s.75-77.

²⁷⁷ Dagbladet på nett, 1.10.2012, finnes pr. 20.03.2013 på:

http://www.dagbladet.no/2012/09/30/nyheter/politikk/sv/olav_gunnar_ballo/stortinget/23649676/.

²⁷⁸ Harald Skjønberg. *På parti med Stalin? Den merkelige historien om MLernes storhetstid*: s.76.

En annen som også kan bevitne partiskatten i ml-bevegelsen er forfatteren Jon Michelet. Som aktiv ml-er igjennom store deler av 1970-tallet hadde Michelet flere sentrale roller i ml-bevegelsen, blant annet som daglig-leder av Oktober forlag. Han var også en av hovedaktørene i partiets etablering av butikkjeden Oktober bokhandel. I følge Michelet, som etter å ha slått igjennom som forfatter i annen halvdel av 1970-tallet, og derav fikk store inntekter, blant etter boksuksesser som *Jernkorset* (1976), *Orions Belte* (1977), og *Angrepet på Longyearbyen* (1978), ble han pålagt to typer skatt som i følge han selv svei ganske godt. Den ene skatten var den vanlige inntektskatten til myndighetene, mens om den andre skatten kunne Michelet fortelle at: ” Den andre typen skatt var partiskatten. AKP (m-l) krevde av medlemmer som hadde høye inntekter at de måtte betale et betydelig beløp til partiet. Nøyaktig hvor stort dette beløpet var husker jeg ikke. Men det var såpass at det svei ganske godt.”²⁷⁹ Michelet var allikevel, i motsetning den intervjuede advokaten, ikke like negativ til denne skatten, og fortalte videre at: ”Jeg aksepterte å betale. Jeg var medlem i et kommunistisk parti. Partiet hadde en enorm oppgave foran seg. Det var min forbannede plikt å bidra til økonomien. Vi var idealister. Vi satte hensynet til kollektivet foran hensynet til oss sjøl.”²⁸⁰ Men selv om Michelet hadde et mer positivt forhold til denne partiskatten, og blant annet mente at partiet og kollektivet måtte gå foran individet, bekrefter han like fullt den intervjuede advokatens hevdelse om at denne skatten skal ha vært betydelig. At den derfor lå opp mot 50 % av inntekten til de meste bemidlede ml-erne, er derfor ikke urimelig å anta.

Michelet kunne forøvrig i forlengelsen av avsnittet om partiskatt fortelle at: ”Partiet bestemte også hva slags bil jeg skulle ha. Det var greit nok for meg. Jeg kjøpte en boble, en oransje Volkswagen. Den holdt utmerket til mine formål.” Ergo, med en slik hevdelse fra en så sentral skikkelse som Jon Michelet, stemte trolig også den intervjuede advokaten hevdelse om at man ikke kunne ta seg råd til noe ekstravagant eller kjøpe inn det man selv ønsket.

Kontingent

Når det gjaldt partikontingenten, var dette partiets viktigste inntektskilde, og var noe som alle partimedlemmer betalte inn til sitt lokallag på en halvårig basis. Av dette fikk lokallagene og distriktsstyrene beholde en liten del til løpende utgifter, mens resten skulle videresendes til sentralstyret i starten av hvert semester. Hvor stor prosent av kontingenten lokallagene og distriktsstyrene kunne beholde ble fastlagt på grunnlag av et forventet budsjett som var utarbeidet i samråd med partiet. Imidlertid skulle denne prosentandel aldri overstige 40 % prosent av den totale

²⁷⁹ Jon Michelet. *Mappa mi: En beretning om ulovlig politisk overvåking*: s. 234.

²⁸⁰ Jon Michelet. *Mappa mi: En beretning om ulovlig politisk overvåking*: s. 234.

kontingenten.²⁸¹ Partikontingent var- og er heller ikke noe som kan karakteriseres som et særegent ml-fenomen, og praksisen med å betale inn et årlige, eller et halvårlig kontingentbeløp, er generelt sett en utbredt praksis ved de fleste partier, foreninger, klubber, organisasjoner etc.. Det som imidlertid var spesielt med AKP (m-l)s partikontingent, var at denne til stadighet skulle økes, eller gjøres forsøk på å økes.²⁸² Det ble med andre ord utstedt direktiver med klare retningslinjer til lokalledelsen på hvordan man skulle gå frem for og presse medlemmene til å øke sin kontingent. Dette med begrunnelse i alle mulig varianter, men vanlige eksempler som kan nevnes, var at *Klassekampen* trengte ekstra tilskudd, at partiets strategiske oppgaver vil føre til økte kostnader, at utgiftene knyttet til daglige driften ville øke, og mot slutten av 1970-tallet – den kommende verdenskrigen. Den kommende verdenskrigen gjorde at partiet måtte sette av store summer til ulike investeringer, og til forberedelser for en krigssituasjon. Av direktivene som ennå eksisterer fra denne perioden, kan man i enkelte av disse tydelig se hvordan det fra sentralt hold i partiet, med begrunnelse i blant annet den kommende verdenskrigen, ble utstedt konkrete fremgangsplaner for hvordan lokallagslederne skulle gå frem for å få presset sine medlemmer til å øke partikontingenten mest mulig.²⁸³ Partikontingent i forhold til ml-bevegelsen var derfor noe annerledes enn det som kan karakteriseres som vanlig praksis. I ml-bevegelsen ble partikontingenten en økende byrde, som gradvis økte i takt med at 1970-tallet gikk mot slutten og krigsfrykten spredte seg i bevegelsen.

Innsamlingskampanjer & Solidaritetsaksjoner

Når det gjaldt innsamlingskampanjer og forskjellige former for solidaritetsaksjoner, var dette i følge den intervjuede advokaten noe av det som sto for mesteparten av den økonomiske utsugingen. Og ser man denne hevdelsen opp mot de foreliggende kildene, virker dette i stor grad å stemme. For det var alltid en eller annen kampanje, støtteaksjon, eller annen form for pengeinnsamling som det ble forventet at ml-bevegelsens medlemmer skulle støtte opp om. Første og fremst gjaldt dette *Klassekampen* som til stadighet trengte støtte for å unngå konkurs, men også kampanjer i forhold til sommerleirer, nytt leirsted, ny rotasjonspresse, støtte til streikende arbeidere, samt andre kampanjer av arbeidertilstandssolidarisk art, var vanlige innslag. I tillegg hadde man også en stor andel av støtte- og solidaritetsaksjoner for frigjørings- og geriljabevegelser i den tredje verden. Et eksempel på dette, var blant

²⁸¹ Direktiv til distriktsstyrer og lagstyrer om økonomiarbeidet, s.1-3. Finnes pr. 4.4.2013 på: http://www.akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/okonomiarbeidet_1978.PDF.

²⁸² *Tjen Folket* nr.9 1975: s.13,14; *Tjen Folket*, nr.2 1976: s.13; Direktiver og meldinger til alle lags- og distriktsstyrer fra Sentralkomiteens Arbeidsutvalg: VIII. Direktiv om kontingentkampanje, s.13,14. Finnes pr. 4.4.2013 på: http://www.akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/samla_direktiv_okt78.PDF.

²⁸³ Direktiver og meldinger til alle lags- og distriktsstyrer fra Sentralkomiteens Arbeidsutvalg: VIII. Direktiv om kontingentkampanje: s.13,14. Finnes pr. 4.4.2013 på: http://www.akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/samla_direktiv_okt78.PDF.

annet et direktiv fra 1978 som ba alle distriktsstyrene om å iverksette innsamlingsaksjonen *Håndslag til frigjøringsbevegelsene*. I dette direktivet sto det konkret at Sentralkomiteens Arbeidsutvalg befalte at de forskjellige lokallagene skulle samle inn penger til et fond, som 3. verdenskomiteen igjen skulle bruke for å øke støtten til de anti-imperialistiske frigjøringsbevegelser i den 3. verden. Av spesifiserte eksempler som direktivet fremhevet at støtten skulle gå til, hadde man blant annet: ” [...] frigjøringsfrontene i Eritrea. ZANU – Zimbabwe (”Rhodesia”), politiske og faglige organisasjoner og fanger i Latin-Amerika, geriljabevegelser i Asia. Samtidig gir det utmerka høve til å drive propaganda for flere frigjøringsbevegelser ved eida av PAC, noe mange har kritisert 3 vk for å forsømme til nå.”²⁸⁴

De forskjellige kampanjene ble også propagandert for i *Klassekampen*, *Røde Fane*, *Tjen Folket* og *Røde Garde* igjennom store deler av 1970-tallet. Det var blant annet et vanlig trekk ved slike kampanjeannonser at ble satt et krav om å støtte så det virkelige svei. Ofte ble dette også fremhevet med at dine egne hensyn – og din egen økonomi – måtte komme i annen rekke, om så utfallet var at du må sette deg i gjeld. Et av flere eksempler på dette sto på trykk i internbladet *Tjen Folket* i september 1976, hvor det i forbindelse med en av mange innsamlingsaksjonen til *Klassekampen* ble tatt opp at flere ml-ere hadde klaget over at de ikke kunne sette seg i gjeld, og hvor de hadde argumentert med at: ”Det er lett å si at vi skal gi så det svir. Men jeg kan ikke risikere å sette meg i gjeld og pant til høsten.”²⁸⁵ Hvorpå redaksjonen i *Tjen Folket* svarte med at:

[...] dette er et argument som først og fremst tar utgangspunkt i rot egen personlig økonomi, og ikke i partiets og arbeiderklassens behov. Men skal et slikt rot hindre rot hindre rotasjonsinnsamlinga? Ikke tale om. Mange – langt flere – har på sommerleirene avvist sånn argumentasjon – og sagt: Kjære kamerat, la oss hjelpe deg til å gi store og jevnlige beløp til dagsavisa, så vil du bli *nødt* til å ordne opp i rotet i din personlige økonomi. Ved å støtte dagsavisa og partiet blir du *nødt* til å ta alvorlig på din egen økonomi. Husk rekkefølgen: først diskusjon om hva dagsavisa skal ha, så din egen økonomi.²⁸⁶

Som man tydelig kan se ut i fra denne kampanjeannonsen, var det helt irrelevant hva man som medlem maktet å betale. Idealet var at partiet og bevegelsen alltid skulle komme i første i rekke, uavhengig av hvilke følger det kunne få for den enkelte ml-er. Når det i tillegg kan legges til redaksjonen i *Tjen Folket* for det meste besto av sentrale personer i partiet, og at bladet også var et internt meldings- og diskusjonsblad for hele ml-bevegelsen, kan det i stor grad også fastslås at partiledelsen faktisk sto bak-, eller i det minste støttet, denne oppfordringen.

²⁸⁴ Direktiv om innsamlinger til frigjøringsbevegelser i 3.vk-regi, s.1-3. Finnes pr.4.4.2013 på: http://www.akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/3vk_innsamling_feb78.PDF.

²⁸⁵ *Tjen Folket*, nr.9, 1976: s.5.

²⁸⁶ *Tjen Folket*, nr.9, 1976: s.5,6.

Pålagte kjøp

Når det kom til obligatoriske, pålagte, eller sterkt oppfordrede innkjøp, var dette noe som i stor grad sammen med de utallige innsamlingsaksjonene, bidro til å tappe ml-ernes privatøkonomi.

Bakgrunnen for dette var det alltid var noe et medlem av bevegelsen trengte, skulle ha, måtte lese, skulle abonnere på, eller måtte bidra til. Til og med før man i det hele tatt var et fullverdig partimedlem, eller kader som det også ble kalt, startet kjøpepresset for de hospiterende ml-ere.

Skulle man først bli et fullverdig medlem, måtte man også være ideologisk skolert, og for bli ideologisk skolert, måtte man delta i studiesirkler, og for å delta i studiesirkler måtte man kjøpe studiemateriell; et studiemateriell som da besto av forskjellig kommunistisk teori- og litteratur, og som i stor grad var valgt ut på bakgrunn av partiledelsen ideologiske forbilder.²⁸⁷ I enkelte tilfeller kunne dette også være litteratur som var skrevet av personer i ledelsen, slik at det i noen tilfeller trolig også lå en egeninteresse i utvelgelsen av anbefalt litteratur.²⁸⁸

Etter at man hadde blitt medlem, var det imidlertid ikke slik at skoleringen da var et overstått stadium. Skoleringen var i stor grad en vedvarende prosess som aldri tok slutt, og man kunne aldri bli for skolert, i alle fall ikke hvis man ikke satt i ledelsen. Det ble for eksempel alt i 1973 opprettet en egen Marx-Engels skole, som kort fortalt var en sosialistisk skoleringsskole for partiets medlemmer og tillitsmenn. Skolen var ledet av den senere partifomannen Pål Steigan, og i forbindelse med undervisningen ble det både innkrevd kursavgift og pålagt innkjøp av diverse litteratur som skulle være skolepensum.²⁸⁹ Utover dette ble det etter hvert også en vanlig praksis å gå ut i *Klassekampen* med oppfordring om å ta skoleringen alvorlig. I forbindelse med oppfordringen ble det også pekt på hvilke nye bøker som skulle kjøpes inn- og leses til neste studiesirkel.²⁹⁰ Blant annet var det nærmest obligatorisk å abonnere Oktobers Lenin serie.²⁹¹

Utenom bøker og studiemateriell, var det ellers et storstilt press for å kjøpe eller å abonnere på de utallige avisene, tidsskriftene, magasinene og bulletinene som kom ut i ml-regi. Disse mer eller mindre konkrete befalingene kom gjerne til uttrykk i de aktuelle mediene, men også i hverandres spalter kunne det komme til dels krasse innlegg hvis for eksempel abonnementsalget hadde gått

²⁸⁷ Les mer om studiesirkel, samt ml-eren Carl Ivar Delingsruds erfaring om dette i: Jon Rognlien, Nikolai Brandal. *Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*: s.245-247.

²⁸⁸ Flere av ml-bevegelsen mest sentrale skikkelse ga ut bøker samtidig som ledet partiet, og disse ble ofte anbefalt til resten av bevegelsen. Av de mest sentrale, som også ga ut bøker, hadde man blant annet: Pål Steigan, Tron Øgrim og Sigurd Allern.

²⁸⁹ *Klassekampen*, 29.8-4.9 1973: s.6; *Fram for partiet*, nr.2 1974: s.7.

²⁹⁰ *Klassekampen*, 16.10-22.10 1974: s.11.

²⁹¹ Harald Skjønberg. *På parti med Stalin? Den merkelige historien om MLernes storhetstid*: s.76.

dårlig, eller abonnementsavgiften ikke var blitt innbetalt til riktig tid.²⁹² Blant annet kunne man risikere å bli truet med bevegelsens egne inkassosystem.²⁹³

Økonomisk utsuging?

I følge den intervjuede advokaten i Harald Skjønberg bok, var det økonomiske presset av en slik karakter at han kalte hele opplegget for en form for økonomisk utsuging. Men var dette representativt for hvordan det virkelig var å være medlem i ml-bevegelsen? Stemte disse beskrivelsen med realitetene, eller var den intervjuede advokatens erfaringer kun et enkeltvis unntak?

Vurdert ut i fra de foreliggende kilder, og sett i forhold til det som har blitt belyst i avsnittene over, samt med Jon Michelets bekreftende skildring omkring dette, kan det med overveiende sannsynlighet konkluderes med at det faktisk var slik den intervjuede advokaten beskrev. Det er i alle fall ingen tvil om at det ble lagt en tung økonomisk byrde på ml-bevegelsens medlemmer, og at det faktisk ikke var noe het ditt, mitt, eller vår økonomi. Det man eide, var i følge idealet også bevegelsens eie.

Det som imidlertid også bør presiseres, er at det trolig ikke lå noe egenvinningsinitiativ bak dette, altså at personer i ledelsen skal ha gjort dette for å berike seg selv på noen måte. Den økonomiske utsugingen skjedde i stor grad på bakgrunn av ideologiske motiver, hvor arbeidet mot den kommende revolusjonen var den sentrale drivkraften. Utover dette, skyldtes det evigvarende kapitalbehovet i all hovedsak et stadig ekspanderende aktivitetsnivå, hvor det til stadighet dukket opp nye prosjekter som partiledelsen ville ha iverksatt. Prosjekter som da ofte kostet mer enn beregnet, og som ofte bar preg av å være rene eventyr- og tapsprosjekter. Et eksempel på et slikt eventyrprosjekt var blant annet omleggingen av *Klassekampen* til dagsavis i 1977, et prosjekt som egentlig ikke var bærekraftig, men som ledelsen allikevel trumfet igjennom.

Ellers kan det også legges til at en del av sekundærlitteraturen bekrefter dette ved å peke på at det generelt sett var en utbredt sløsekultur i partiledelsen. Det ble blant annet leid store og dyre kontorlokaler i Ole Deviks vei i Oslo, samt at det på et prinsipielt og ideologisk grunnlag også ble takket nei til forskjellige offentlige støtteordninger, som for eksempel pressestøtte, produksjonstilskudd, partistøtte, eller andre støtteordninger som de normalt hadde rett på. Riktignok

²⁹² *Tjen Folket*, nr.10 1974: s.6,7; *Tjen Folket*, nr.1 1975: s.5-7; *Tjen Folket*, nr.12 1976: s.16,17; *Tjen Folket*, nr.9 1977: s.15.

²⁹³ *Tjen folket*, nr.1 1975: s.6.

endret partiledelsen dette standpunktet i 1979, men i tiden før dette nektet de fullstendig å motta noen form for offentlig støtte, og mottatte penger ble til og med tilbakebetalt.²⁹⁴

At det derfor foregikk en form for økonomisk utsuging av ml-bevegelsens medlemmer, og en omfattende sløsing med bevegelsens midler, er det derfor liten tvil om. Når det gjelder den omfattende sløsing, bekrefter faktisk også Sentralkomiteens Arbeidsutvalg dette i forbindelse med en selvkritikk de tok om partiøkonomien i 1979.²⁹⁵ I forbindelse med denne selvkritikken kom det også frem at det hadde vært store økonomiske ressurser i omløp, noe som da også bekrefter at bevegelsene medlemmer må ha kommet med til dels solide bidrag av økonomisk karakter.

Kapittel konklusjon

I dette kapittelet har det til nå blitt sett på den gjengse ml-ers privatliv, samliv, seksualitet og økonomi. I forbindelse med privatliv og samliv, er det blant annet blitt avdekket at partiet ikke direkte hadde noen form for samlivspolitik, men at dette ble etterlyst av del ml-ere, samt at det forekom flere tilfeller hvor sentrale personer, med ideologien og partiets interesse i hevd, grep inn og satte premisser ved enkelte ml-eres samliv. I kapittelets midtre del, ble det så avdekket at det eksisterte en sterk motstand mot homofili, der det konkret ble belyst at partiledelsen mente at homofili var en ideologisk motsetning til marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning, og dermed var uønsket i partiet og bevegelsen, selv om dette riktignok ikke ble sagt direkte. Helt til slutt i kapittelet ble det så belyst hvordan partiet bedrev en omfattende økonomisk utsuging av bevegelsen medlemmer.

Hva kan man så foreløpig konkludere med? Det som i alle fall er klart, er at partiledelsen eller sentrale personer i relasjon til ledelsen, med ideologien og partiets interesser i hevd, legitimerte forskjellige former for inngrep i ml-ernes privatliv, samt at press, pålegg, eller direktiver relatert til dette, satte premissene for en bestemt livsførsel. Basert på de avdekkede funn, er det derfor rimelig å konkludere med at det med overveiende sannsynlighet eksisterte en form for sosial renhet innenfor den norsk AKP (m-l) bevegelsen; en form for renhet som da var basert på en rekke sosiale renhetsidealer, som igjen var forankret i ideologien marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning. Disse ble det også forventet, eller påkrevd at bevegelsens medlemmer og sympatisører skulle etterleve i størst mulig grad, i alle fall sett i lys av perioden etter lanseringen av dokumentet *Teser om høyreavviket*.

²⁹⁴ Alf Skjeseth. *Sykle på vatnet: Historia om Klassekampen*: s.62,66,67.

²⁹⁵ Alf Skjeseth. *Sykle på vatnet: Historia om Klassekampen*: s.73,74.

Kap.5. Oppsummering & konklusjon

Innledning: Hva har blitt presentert?

Del 1

Det første som ble presentert etter oppgavens mer tematiske, metodiske, og teoretiske innledningskapittel, var oppgavens bakgrunnskapittel. I dette kapitlet, som i stor grad kan karakteriseres som en utfyllende introduksjon til oppgavens påfølgende analysedel, ble det tatt en relativt generell, men også detaljert, gjennomgang av ml-bevegelsens historie. Fremstillingen var i et vekst og fall perspektiv, hvor det blant annet ble belyst hvilke samfunnsforhold bevegelsen oppsto i, hvilke aktører og grupperinger som var de sentrale, hvilke hendelser som formet bevegelsen, og hvordan partiet AKP (m-l) ble stiftet. Etter partistiftelsen ble det så belyst hva partiets budskap var, og hva deres stiftelseserklæring erklærte. Deretter ble det belyst forskjellige sider ved partiet, blant annet deres aktiviteter i forhold til valg, forsøk på valgsamarbeid, og en påfølgende valgfiasko. Det ble videre belyst hvordan, og hvorfor partiet gradvis radikalisererte seg, og hvordan denne radikaliseringen tok form. Blant annet vises det til kampen mot høyreavviket, kadervurderingene, ekskluderinger, og terrorisme. I fortsettelsen av radikaliseringsprosessen ble det også belyst hvordan krigsfrykt, overvåking og spionasje bidro til en ekstrem form for sikkerhetspolitikk. Etter dette, og som en avsluttende illustrasjon på bevegelsens fall, vises det så til hvordan denne sikkerhetspolitikken, sammen med arbeidspresset, krigspsykosen, ledelsen totalitære og dominerende lederstil, dårlig rekruttering, og en generell oppvåkning, bidro til at bevegelsen falt fra hverandre utover 1980-tallet. Til slutt vises det til hvordan bevegelsen endte sin historie, og hvor resten av denne bevegelsen befinner seg i dag.

Hva var så hensikten med dette kapitlet?

Sett bort i fra hensikten med å gi en kort introduksjon av ml-fenomenet, og det å gi en historisk fremstilling av ml-bevegelsen vekst og fall, var den mer konkrete hensikten å gi leseren en større helhetsforståelse av hvorfor, og hvordan partiledelsen kunne ha en slik makt over bevegelsens medlemmer. Med andre ord hvilke sentrale og historiske hendelser, samt hvilke mekanismer, som bidro til at dette kunne gjennomføres. Dette var igjen med hensikt om å gi en supplerende og mer utfyllende forståelse for hvordan partiledelsen og/eller sentrale personer med tilknytning denne, kunne presse igjennom – og få gjennomslag for – de krav, påbud, direktiver, ideer, ønsker, eller andre former for inngripener som er blitt presentert i forbindelse med analysene i kapittel 2 og 3. Det andre momentet som kapitlet hadde til hensikt å belyse, var at det eksisterte en periodisk forskjell i

forhold til hvor dominerende og totalitær partiledelsen var ovenfor resten av bevegelsen. Ledelsens maktgrunnlag og dominerende grep var ikke like konstant igjennom hele storhetsperioden på 1970-tallet, men var noe som i stor grad fulgte bevegelsens vekst og fall. Hensikten var derfor å belyse disse variasjonene slik at leseren kunne få en større forståelse for hvorfor rammen for debatt kunne variere fra en periode til en annen. Dette var igjen med hensikt om å gi en større helhetsforståelse for de analyser som er blitt gjort i forbindelse med kapittel 2 og 3.

Del 2

Det andre som ble presentert etter oppgaves introduserende bakgrunnskapittel, var oppgavens første analysekapittel. I dette kapittelet ble det presentert en analyse av ml-bevegelsens forhold til kulturell renhet. Det vil si en analyse av partiet- og partiledelsens kulturelle renhetsidealer, som deretter er blitt vurdert opp mot diverse krav, pålegg, direktiver, meninger og utsagn som partiet, partiledelsen, eller sentrale personer i relasjon til ledelsen, frontet i det offentlige rom. Rent konkret ble dette gjort ved at det ble valgt ut tre forskjellige kulturområder som på hver sin måte kan sies å ha stått sentralt i ml-bevegelsens kulturelle univers; herunder litteratur, musikk og film. Deretter ble hvert av disse analysert og vurdert opp mot de overnevnte kriterier.

For også å ta en sammenfattende oppsummering av selve kapittelet, ble det altså i kapittelets første del rettet et generelt blikk på ml-bevegelsens kulturelle univers, med blant annet et fokus på hva som var de bakenforliggende årsakene til at kulturen fikk en slik sentral posisjon i bevegelsen. Etter dette ble det så tatt en gjennomgang av en sentral litteraturdebatt, den såkalte ToFi-debatten, hvor da hensikten var å belyse partiet- og partiledelsens litteraturpolitiske renhetsideal. Etter litteraturen fulgte musikken, som da var kapittelets midtre- og største del. Her ble det på bakgrunn av forskjellige musikktyper og sentrale- og sammenhengende funn, gjort en noe dypere og lenger undersøkelse kontra de to andre kulturområdene i kapitelet. Dette hadde blant annet sin bakgrunn i et ønske om å få tydeliggjort de periodiske forskjellene som forelå i forhold til partiledelsens maktgrunnlag. Dette var et sentralt moment som ingen av de to andre kulturområdene greide å belyse i samme grad. Ellers var det første som ble belyst i forhold til musikken, en generell gjennomgang av musikkens betydning som opprørskatalysator, hvor det blant annet ble skilt mellom rockens sentrale rolle som opprørskatalysator på 1950-tallet, rockens sentrale rolle for det anti-autoritære ungdomsopprøret på 1960-tallet, og til slutt punkens sentrale rolle i det mer anarkistiske ungdomsopprøret som utviklet seg gradvis mot slutten av 1970-tallet. Videre ble det tatt en kort gjennomgang av musikkens rolle i ml-bevegelsen, der det blant annet ble sett på hva som var populært, hva som var ønskelige, samt at det ble gitt en kort introduksjon av det progressive

plateselskapet Mai. Deretter fulgte det en gjennomgang av flere sentrale musikkdebatter, hvor hensikten var å belyse partiet- og partiledelsens musikkpolitiske renhetsideal; herunder rockedebatten med den påfølgende striden om Kark-linja, punk-debatten, og striden om Grand Prix sirkuset. I kapittelets siste del ble det så rettet et fokus på film, og filmens rolle i ml-bevegelsen, med den hensikt å belyse partiet- og partiledelsens filmpolitiske renhetsideal. Men siden det verken var noen utbredt filmproduksjon, eller noen lengre filmdebatter av relevant karakter, ble fokuset i stedet rettet mot hva slags filmer partiet- og partiledelsen anbefalte, eller frarådet sine medlemmer å se. Det vil si: hva slags filmer partiledelsens påla sine medlemmer å se, absolutt ikke skulle se, eller fysisk skulle aksjonere mot. Etter dette igjen, og helt til slutt i kapittelet, ble det så tatt en kort og foreløpig konklusjon basert på de funn, analyser og drøftelser som var blitt gjort underveis i kapittelet.

Hva var så hensikten med dette kapitelet?

I og med at dette er et analysekapittel, er selvfølgelig kapittelets hovedhensikt å kunne gi en redegjørelse og et klart svar på oppgavens problemstilling og påstand. For å konkretisere hensikten ytterligere, er kapittelets hensikt å fremheve de funn som er gjort i forbindelse med kulturell renhet, for deretter å vise hvordan partiet- og partiledelsen ved bruk av forskjellige former for press, propaganda, sensur, pålegg og direktiver, eller med andre former for direkte – eller indirekte – inngripener, tvang, eller forsøkte å tvinge igjennom en form for kulturell renhet i bevegelsen. Den andre hensikten er som nevnt i oppsummeringen å få fremhevet de funn som har blitt gjort i forbindelse med de periodiske forskjellene som forelå i forhold til partiledelsens maktgrunnlag, for på den måten få belyst at partiet og partiledelsen ikke var like dominerende og totalitær igjennom hele den undersøkte perioden. Den tredje hensikten ved dette kapittelet, var å belyse rammene for diskusjon i ml-bevegelsen, altså hvordan ledelsen, eller andre i relasjonen til denne, kunne gi inntrykk av et ønske om debatt, men at realiteten i praksis ofte kunne være det stikk motsatte.

Del 3

Etter oppgaves første analysekapittel, ble andre- og siste analysekapittel presentert. I dette kapittelet ble det presentert en analyse av ml-bevegelsens forhold til sosial renhet. Det vil si en analyse av hvordan partiet- og partiledelsen stilte seg i forhold til den individuelle ml-ers livsførsel, altså om partiet hadde et sosialt renhetsideal som de ønsket, krevde, eller presset den enkelte ml-er å leve etter. Rent konkret ble dette gjort ved at det ble valgt ut tre forskjellige områder som på hver sin måte kan sies og representere noe av det mest private ved et menneskelig individ; herunder økonomi, seksualitet og samliv. Deretter ble hvert av disse analysert og vurdert opp mot krav, pålegg,

direktiver, meninger, utsagn og holdninger som partiet, partiledelsen, eller sentrale personer i relasjon til denne frontet i det offentlige rom.

For også å ta en kort sammenfatning av dette kapittelet, ble det i kapittelets første del tatt for seg og belyst forskjellige sider ved ml-ernes privatliv, samliv, og seksualitet, hvor da hensikten var å fremheve hvordan partiet og partiledelsen, ut i fra et sosialt renhetsideal, la diverse premisser for den enkelte ml-ers livsførsel. Det første som konkret ble belyst, var momentet om samliv i ml-bevegelsen. Her ble det blant annet gått igjennom en samlivsdebatt, sett på personlig vitneerfaringer, før det til slutt ble rundet opp med en drøftelse om det faktisk eksisterte en reel samlivspolitik. Etter dette igjen ble det så sett på seksualitet i ml-bevegelsen, og da spesielt i forhold til partiledelsens motstand mot homofili, en motstand som blant ble belyst igjennom dokumentet *Framlegg til fråsegn om homofili*, debattene som fulgte i etterkant, samt partiledelsens årelange taushet. Det siste som ble belyst i kapittelet, var den individuelle ml-ers økonomi. Her var blant annet hensikten å belyse at det ikke var noe som het den individuelle økonomi, men at det som var ens eget, likefullt tilhørte også bevegelsens og partiet. Med andre ord ble det belyst hvordan partiet, ut i fra et sosialt renhetsideal, og igjennom diverse partikanaler, bedrev en form for økonomisk utsuging av bevegelsens medlemmer. Etter dette, og helt til slutt, ble det tatt en kort og foreløpig konklusjon basert på de funn, analyser og drøftelser som var blitt gjort underveis i kapittelet.

Hva var så hensikten med dette kapittelet?

Som svart i forbindelse med sammenfatningen av det første analysekapittelet, er som sagt også dette kapittelets hovedhensikt å gi en redegjørelse og et klart svar på oppgavens problemstilling og påstand. Rent konkret skal dette kapittelet fremheve de funn som er blitt gjort i forbindelse med sosial renhet, for deretter å vise hvordan partiet- og partiledelsen ved bruk av forskjellige former for press, propaganda, sensur, pålegg, direktiver, eller med andre former for inngrepener, tvang, eller forsøk på å tvinge igjennom en form for sosial renhet i bevegelsen. Den andre hensikten, var også her å belyse de periodiske forskjellene som eksisterte i forhold til ledelsens maktgrunnlag, selv om dette kanskje ikke kom like godt frem sett i forhold til det første analysekapittelet, eller for den del i forhold til den historiske fremstillingen som ble gjort i forbindelse bakgrunnskapittelet. Den tredje hensikten ved dette kapittelet, var å belyse rammene for diskusjon i ml-bevegelsen, altså hvordan ledelsen, eller andre i relasjonen til denne, kunne gi inntrykk av et ønske om debatt, men at realiteten i praksis ofte kunne være det stikk motsatte. Dette var forøvrig et sentralt moment som best kom frem ved dette kapittelet, og da spesielt i forbindelse med debattene som fulgte i etterkant av *Framlegg til fråsegn om homofili*.

Ledelsens makt over medlemmene

Rammene for diskusjon i ml-bevegelsen

En sentral observasjon som er blitt gjort i forbindelse med oppgavens to analysedeler, og som jeg mener vil være relevant å belyse ytterligere inn mot oppgavens hovedkonklusjon, er den interessante uoverensstemmelsen som ser ut til foreligge i forhold til rammene for debatt- og diskusjon i ml-bevegelsen. Etter nå å ha gjennomgått en rekke debatter og diskusjoner, har det vist seg at rammene for debatt og diskusjon – i stor grad – ikke er i samsvar med den generelle fremstillingen om et fritt og åpent debattklima som man ved første øyekast kan få inntrykk av.

Man vil for eksempel ved en rask gjennomgang av de forskjellige debattene i både *Klassekampen*, *Røde Garde*, *Røde Fane*, *Tjen Folket* osv., finne klare oppfordringer fra sentralt hold i bevegelsen om å delta i debattene; det være seg fra sentrale partiorgan, eller i regi av redaksjonene. Ofte har også denne oppfordringen blitt etterfulgt av en forklaring på hvorfor dette var så viktig for partiet, bevegelsen, politikken, revolusjonen, folket og masselinja. Ved første øyekast kunne det derfor virke som om rammene for diskusjon og debatt generelt sett var frie, og at takhøyden for selvstendig- og kritisk tenkning var noe som var høyst ønskelig i bevegelsen. Men hvis man følger disse debattene noe mer inngående, altså ser på hvordan de utviklet seg, hvem som deltok, hvilke standpunkter som ble fremhevet, språkbruken, eller bare følger det generelle debattklima over en viss periode, vil man tydelig kunne se at det utkrystalliserer seg et nytt mønster ved en stor andel av debattene, spesielt i forhold til de debatter som på en eller annen måte berører viktige og sentrale temaer og/eller problemstillinger i bevegelsen.

Dette nye mønsteret viser i stedet at debatten, ved hjelp av forskjellige indirekte eller direkte inngripener, ble styrt mot det som helt klart så ut som et ønsket utfall på debatten. Grepene som ofte ble gjort, tok form som latterliggjøring, uthenging, sensur, avisning, taushet, favorisering, tildeling av spalteplass, og andre former for direkte- eller indirekte press. Blant annet ser man at et gjentakende mønster, at en eller flere debattanter med en viss faglig tyngde, som i enkelte tilfeller kan spores tilbake til ledelsen, eller i det meste antas å ha støtte fra sentralt hold, utøver press på en slik måte at kritiske og høylytte mot-debattanter stilner. Spørsmålet blir derfor om dette var en bevist strategi fra partiledelsens side, eller om dette bare var et naturlig trekk ved et kommunistisk kaderparti som AKP (m-l).

Ser man først på utgangspunktet for et kommunistisk kaderparti av typen AKP (m-l), skulle normalt et slikt parti, i tråd med sin marxist-leninistiske ideologi, og sine ideologiske forbilder, teoretisk ha

ført en relativt åpen linje i forhold til interne partidiskusjoner. En åpen linje hvor kritiske røster skulle få komme til orde, og da uten å bli utsatt for noen form for press eller represalier i etterkant. Bakgrunnen for dette ligger i den demokratiske sentralismen som partier av typen AKP (m-l), i tråd med Lenins partilære, forfektet utad. Denne læren foreskrev kort fortalt at alle motsetninger i et slikt parti, alltid skulle løses igjennom en intern- og demokratisk partidiskusjon. Etter at alle synspunkter var hørt, skulle det så tas en beslutning, som deretter alle i partiet skulle følge disiplinert. På den måten skulle man alltid fremstå samlet utad.²⁹⁶ Denne forståelsen var også forenlig med Maos lære om Enhet-kritikk-enhet, som var en metode Mao sammenfattet i 1942 for å løse motsigelser i folket. Kort og sammenfattende fortalt, foreskrev denne metoden at: ”Å gå nærmere inn på spørsmålene, det betyr å gå ut fra ønsket om enhet, løse motsigelser gjennom kritikk eller kamp og nå fram til en ny enhet på et nytt grunnlag. I følge våre erfaringer er dette den rette metoden for løsning av motsigelser i folket.”²⁹⁷ Altså forskrev to av partiets største ideologiske forbilder at motsigelser og indre stridigheter alltid skulle løses igjennom diskusjon. Dermed kan man trygt fastslå at det på et ideologisk grunnlag, ikke var et naturlig trekk ved et kommunistisk kaderparti som AKP (m-l) og bevist styre utfallet av en debatt, eller gjøre forsøk på å forhindre kritiske røster i å luften sine synspunkter internt. Ergo så tyder dette på at det har vært en bevist strategi fra partiledelsen side.

En periodisering

Spørsmålet blir derfor i stedet om dette virkelig var realiteten, og var det i så fall slik i hele ml-perioden?

I enkelte perioder var det nok helt klar ikke reelt. Blant annet er det overnevnte Mao sitatet hentet fra forsiden til den interne diskusjons- og fellesbuletinen med sammen navn, *Enhet-kritikk-enhet*. Denne bulletinen som ble opprettet i 1970, hadde som et av sine konkrete mål å rydde opp i de motsigelser som eksisterte, eller kunne oppstå mellom de tre ml-organisasjonene SUF (m-l), MLG, og MLF i den partioppbyggende fasen før AKP (m-l) ble stiftet.²⁹⁸ Ut i fra hva man kan lese og tolke i de foreliggende eksemplarer av denne bulletinen, var det i alle fall i denne perioden vesentlig friere rammer for debatt og diskusjon enn hva realiteten var på et senere tidspunkt.²⁹⁹ En konkret tidfesting av den siste *Enhet-kritikk-enhet* har forøvrig vist seg vanskelig å verifisere, da de foreliggende

²⁹⁶ Tron Øgrim. *Marxismen – vitenskap eller åpenbaringsreligion?*: s.100.

²⁹⁷ Den korte- og sammenfattende definisjonen på Enhet-kritikk-enhet finnes pr.16.4.2013 på: <http://www.akp.no/ml-historie/pdf/eke/>.

²⁹⁸ Ved ønske om ytterligere informasjon om de tre ml-organisasjonene, kan dette blant annet finnes pr.16.4.2013 på: <http://www.akp.no/ml-historie/pdf/eke/index.html>.

²⁹⁹ Alle eksisterende/tilgjengelige utgaver av *Enhet-kritikk-enhet*, finnes pr.20.4.2013 på: <http://www.akp.no/ml-historie/pdf/eke/index.html>.

utgavene var såpass slitte at datoen ikke lot seg tyde, men ut i fra hva som står der sammenlignet med andre kilder, så tyder ting på at denne bulletinen vedvarte frem 1971/1972. Derfor kan man i alle fall, basert på denne kilden, fastslå at det var relativt frie rammer for diskusjon og debatt i perioden 1970-1972. Trekker man også inn en del av de analyserte debattene, eller rettere sagt fraværet av analyserte debatter fra den påfølgende perioden i oppgavens analysekapitler, vil jeg påstå at rammene for debatt fortsatte å være relativt frie frem til ca. 1974. Dette er imidlertid noe vanskeligere å fastslå som sikkert.

Det som i alle fall kan fastslåes som sikkert, er at det ble betydelig strammer rammer for debatt i 1975. Om det hadde vært en form for innstramming i årene før, markerte i alle fall 1975 et år for betydelig innstramming. Bakgrunnen for dette skillet, som forøvrig ble godt belyst i forbindelse med musikkdebattene i kapittel 3, var Sentralkomiteens lansering av Tron Øgrims *Teser om Høyreavviket*, og den påfølgende jakten på høyreavvikerne i partiet. Denne hendelsen, med frykten for å bli stemplet som høyreavviker og dermed stå i fare for å bli ekskludert, bidro uten tvil som en indirekte faktor til at rammene for debatt og diskusjon ble strammet inn i ml-bevegelsen fra 1975. Folk ble mer forsiktige i sin kritikk, spesielt på områder som var sensitive, og dette bar også debattbildet i tiden etter preg av. Eksempler på dette er at debattanter trakk seg, unnlot å svare, eller modererte seg i møte med debattanter som tydelig kunne settes i relasjon til partiledelsen, eller ha partiledelsens støtte, for eksempel igjennom støtteerklæringer fra redaksjonene i *Klassekampen*, *Tjen Folket*, *Røde Garde* etc..

Innstrammingene som kom i kjølevannet av *Teser om høyreavviket* i 1975 vedvarte deretter frem til tidligst 1978, men hva som var det konkrete året er imidlertid litt avhengig av hvordan man vurderer de analyserte kildene. Alt fra 1978 til 1980 kan være relevante skilleår. I forhold til flere av kildene som ble brukt i bakgrunnskapitlet, og sett i forhold til analysen av musikkdebattene, især punkdebatten, tyder ting på at innstrammingene vedvarte frem til AKP (m-l)s brudd med Albania og den påbegynnende partikrisen sommeren/høsten 1978. I samme- og påfølgende tidsperiode så man også at stadig flere tok til ordet for at punken hadde sin rettmessige plass i ml-bevegelsen, og stilte seg med det i en klar opposisjon til hva som hadde blitt utalt fra partihold om punken frem til da. I samme periode avtok også den tidligere så krasse kritikken mot rock og punk, samt at idoliseringen av albansk folkemusikk avtok i samme periode. Sæmund Fiskvik, som kanskje var ml-bevegelsens argeste rockekritikker på midten av 1970-tallet, tok også selvkritikk for Kark-linja i diverse ml-fora våren og sommeren 1978. Derfor kan 1978 absolutt være et relevant år å sette som skilleår, både i forhold til en oppmykning av debattrammene, og sett i forhold til en generell svekkelse av ledelsens totalitære grep på bevegelsen.

Velger man i stedet å legge vekt på analysen av debattene i etterkant av *Framlegg til fråsegn om homofili*, virker det derimot mer naturlig å sette våren/sommeren 1979 som et slikt skilleår. For etter år med unnvikenhet ovenfor det betente spørsmålet om AKP (m-l)s forhold til homofili, ble det løst ut en kraftig debatt om dette spørsmålet sommeren 1979, etter at Tron Øgrim hadde kommentert temaet i forbindelse med lanseringen av sin den gang kommende bok: *Marxismen – vitenskap eller åpenbaringsreligion?* Øgrims betraktninger omkring det årelange spørsmålet om homofili utløste et voldsomt engasjement i *Klassekampens* spalter, og dette vedvarte utover høsten, hvor også da partiet fikk massivt med kritikk for ennå ikke å ha tatt avstand fra *Framlegg til fråsegn om homofili*. Og nettopp dette, at en slik form for kritikk fikk vedvare uten noen form for inngripener, og at Sentralkomiteen til slutt ga etter og medelte i *Klassekampen* den 27. september 1979 at de trakk tilbake *Framlegg til fråsegn om homofili*, fastslår helt klar at debattrammene var – eller ble – myknet opp fra sommeren 1979. Derfor kan også 1979 være relevant å sette som et slikt skilleår. Velger man derimot å legge vekt på NRKs Brennpunktdokumentar om AKP (m-l), med deres betraktninger om tiden etter *Teser om høyreavviket*, og trekker inn Hans Petter Sjølis hevdelse om at AKP (m-l)s 3. landsmøte i desember 1980 markerte det absolutte makspunktet for ml-bevegelsen, er det heller ikke irrelevant å fastsette 1980 som et slikt skilleår.

For å gi et konkret svar på de overnevnte spørsmål, og for å konkretisere de periodiske forskjellene som forelå i forhold til partiledelsens makt, kan det først fastslås at det var en realitet at ledelsen i lange perioder brukte en strategi om å styre viktige debatter mot et ønsket utfall, men som sett i avsnittet over, var det også enkelte korte perioder hvor de ikke like fullt var så dominerende, kontrollerende osv.. Derfor, basert på et totalbilde av analyser og foreliggende kilder, vil jeg konkludere med at rammene for debatt var relativt frie fra 1970 til 1974/1975. Deretter skjedde det en innstramning fra 1975, som vedvarte til overgangen 1978/1979. Etter dette, fra 1979 og utover, var det få eller ingen begrensninger i forhold til rammene for debatt. Ut i fra dette igjen, og med støtte i en del sekundærkilder, kan ledelsens makt i den undersøkte perioden defineres etter følgende kategorisering: 1973-1975 autoritær, med en betydelig kontroll over bevegelsen; 1975-1978 totalitær, med en total kontroll over bevegelsen; 1978-1980 autoritær, men med en stadig svakere kontroll over bevegelsen.³⁰⁰

³⁰⁰ For ytterligere informasjon om forskjellene mellom autoritære og totalitær, les: Øystein Sørensen. Bernt Hagtvet, Bjørn Arne Steine (red.). *Ideologi og terror: Totalitære ideer og regimer*: s.11-28.

Ønskelig med fri debatt?

Det siste spørsmålet blir da om det i det hele tatt var ønskelig med en fri debatt fra partiledelsens side; eller var periodene med fri debatt et resultat av tilpasning? En tilpasning som da ikke var ønskelig, men som på grunn av omstendigheten måtte godtas som en form for kompromiss, for eksempel om de tilpasset rammen for diskusjon i den partioppbyggende- og etablerende fasen av partiet, og mot slutten av 1970- tallet med den eskalerende partikrisa, for unngå at hele prosjektet skulle rakne.

Svaret på dette er helt klart at partiledelsen tilpasset seg omstendighetene. Sett i forhold til den undersøkte perioden, var det relativt tydelig at partiet tilpasset sin totalitære og dominerende stil ovenfor resten av bevegelsen i etterkant av partikrisa i 1978. Det eskalerende frafallet, synkende rekruttering, og den generelle frykten for at prosjektet skulle rakne, bidro uten tvil til at rammene for debatt ble friere. Hadde ikke en slik krise oppstått, er det lite trolig at partiledelsen ville ha moderert seg i noe særlig grad. Bakgrunnen for denne påstanden finnes riktignok i tiden før den partioppbyggende fasen, noe som da ligger utenfor min avgrensede periode, men siden dette vil være relevant å belyse for helhetens skyld, vil jeg henvise til Ole Martin Reime som har tatt for seg denne perioden i forbindelse med sin masteroppgave fra 2010, *Tjen Folket – Koste hva det koste vil*. Om ledelsen maktgrunnlag i tiden før den partioppbyggende fasen, altså før ca.1970, hevder – og konkluderer – blant annet Reime med at:

Ved SUF(m-l)s 6. landsmøte i 1969 ble det vedtatt at ”Sentralkomiteen skal velges blant forbundets mest politisk fremskredne, pålitelige og erfarne medlemmer.” Ingen utenfor ledelsen kunne derfor påberope seg å ha større innsikt i ideologien enn de som satt i Sentralkomiteen. Når Sentralkomiteen fattet et vedtak, var dette vedtaket fattet av de mest politisk skolerte, og en innsigelse fra en kader på lokalnivå ble derfor ansett som et utslag av hans manglende politiske skolering. [...] For maoistene i Norge fantes det ”en korrekt linje” for forståelsen av det norske samfunnet, og den var det ledelsen i ml-bevegelsen som satt med.³⁰¹

Med andre ord ble det altså fastsatt i 1969, i SUF (m-l) perioden, at ledelsens makt var ubestridelig. De var de mest skolerte, de hadde størst innsikt og de viste generelt best og mest. Alle som eventuelt skulle finne på utfordre deres ubestridte kunnskap og makt, ble stemplet som uskolerte jyklinger, og på den måten latterliggjort slik vi har sett ved flere av de analyserte debattene. Trekker man også en parallell fra denne perioden og frem til etter lanseringen av *Teser om høyreavviket*, var man heller ikke bare uskolert, men også en høyreavviket, og med det en fare for partiet. Derfor kan man til slutt konkludere med at det i sin helhet ikke var ønskelig med frie debatter fra partiledelsens side. I de

³⁰¹ Ole Martin Reime. *Tjen Folket – Koste hva det koste vil: En kvalitativ studie av totalitarismens utvikling i ml-bevegelsen i perioden 1968-1978, og maktgrunnlagets påvirkning på medlemsmassen*: s.110.

periodene debattrammene ble lempet på, var det i all hovedsak på bakgrunn av et slags taktisk kompromiss, hvor det da ut i fra forutsetningene var til det beste for partiet og partiledelsen. Utover dette var det riktignok stor debattaktivitet i bevegelsen, men som vi nå har sett, så skulle viktige- og sentrale debatter, alltid ende opp med partiledelsens foretrukne svar. Ergo var debattene bare en illusjon for bevegelsens medlemmer, en illusjon som var ment for å holde interessen opp, gi en følelse av deltagelse, og skape en ide om at deres bidrag vil utgjøre en forskjell.

Kulturelle- og sosiale renhetsidealer?

Etter nå å ha fastslått at partiledelsens både hadde muligheten, ønsket og viljen til å utøve en total makt over resten av ml-bevegelsen, og i lengre perioder også utøvet denne makten, blir det neste sentrale spørsmålet: Kan virkelig de idealer som har blitt avdekket i forbindelse med kapittel 2 og 3 kategoriseres som renhetsidealer? Eller var disse bare helt ordinære idealer som ikke kan settes i sammenheng med noe renhetsperspektiv?

Annen forskningslitteratur

For å svare på dette, kunne det i første omgang vært både relevant og hensiktsmessig å trekke en sammenlignende parallell til annen ml-litteratur som har den samme- eller en tilsvarende vinkling. Men dette har i midlertid vist seg vanskelig da jeg verken har kommet over annen litteratur, eller annet forskningsarbeid, som tar for seg ml-bevegelsen med den samme vinklingen som denne oppgaven. Av oppgaver som til en viss grad kan sies å være i nærheten av min vinkling, har man imidlertid Dag Falang Gravems hovedoppgave fra 2005: *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983*, samt Ingrid Lykkeslet Strømskags masteroppgave fra 2008: *Litteratur i kampen: Ml-bevegelsens litteraturpolitikk 1968-1980*. Begge disse oppgavene berører riktignok kulturelle aspekter ved ml-bevegelsen; herunder musikk og litteratur, men begge har også en mer generell tilnærming til tema. De ser altså ikke musikken eller litteraturen opp mot noe overordnet kulturelt-, eller for den del sosialt, renhetsideal. Derfor blir det også irrelevant å trekke noen sammenlignende parallell til disse oppgavene. Utenom disse to, er det ellers ingen oppgaver eller annen litteratur som kan sies å ligge opp mot min vinkling, og derfor kan også denne oppgaven karakteriseres som et helt nytt tilskudd til den foreliggende forskningslitteraturen om AKP (m-l) bevegelsen.

Teorier om renhet

I og med at det ikke foreligger noen annen ml-litteratur som ytterligere kan belyse at de idealer som til nå har blitt avdekket, virkelig kan kategoriseres som renhetsidealer, vil det i stedet være hensiktsmessig å gå videre til oppgavens gjeldende teorier for å få avklart dette ytterligere. Altså de teorier som ble presentert i forbindelse med oppgaven innledningskapittel, og som var Bernt Hagtvet, Mary Douglas og Bår Stenviks teorier om renhet.

Sett i lys av deres teorier om renhet, var selve kjerneelementet for ideen, og for at noe skulle kunne defineres som et renhetsideal etc., at den aktuelle ideen var så ren, vakker, hellig, tiltrekkende, riktig og viktig, at verden i stor grad kretset rundt denne sentrale ideen. Altså at tanker, handlinger eller annen form for livsførsel, ble styrt eller veiledet av denne konkrete ideen. Det som da sto i motsetning til dette, ble som vi har sett kategorisert som en uorden, eller noe urent, skittent, ekkelt, frastøtende osv.. Derfor, sett ut i fra en slik definisjon, må det altså kartlegges en tydelig, viktig, og sentral fellesnevner ved de avdekkede idealene for å fastslå om disse kan kategoriseres som renhetsidealer.

Fantes det så en slik fellesnevner? Ja det gjorde det uten tvil. Den hellige, viktige, og sentrale fellesnevnerne, som samtlige av de avdekkede idealene var basert på, var ideologien marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning. Det var denne ideologien, eller retter sagt partiledelsens subjektive fortolkning av denne ideologien, som dannet grunnlaget for hva som var den riktige – og dermed rene – kulturen; herunder litteratur, musikk, og film. Det samme gjaldt i forhold til de sosiale idealene, hvor da partiledelsens med hevdelse i den samme subjektive fortolkning kunne gripe inn å detaljstyre forskjellige sider av ml-ernes privatliv. Herunder å legge premisser for livsførsel og samliv, fordømme homofili, eller presse bevegelsens medlemmer til å avstå store deler av sin private økonomi. Eventuelle personer som tok til ordet mot dette, ble da ansett som en uorden eller noe urent som måtte renses bort, en renselsesprosess som da for eksempel tok form igjennom de såkalte kadervurderingene, eller at vedkommende ble latterliggjort, uthengt, sensurert bort, og i siste instans erklært uønsket og ekskludert fra partiet og bevegelsen. Kort oppsummert, var altså alle idealer som var dannet på bakgrunn av partiledelsens fortolkning av marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning, og som i en eller annen form ble påtvunget eller presset på resten av bevegelsen, renhetsidealer.

Konklusjon

Etter nå å ha kartlagt ledelsens makt over medlemmene, og deretter fått avklart at de idealer som har blitt avdekket i forbindelsen med analysekapitlene kan kategoriseres som renhetsidealer, gjenstår oppgavens endelige- og avsluttende konklusjon.

I innledningskapittelet spurte jeg i forbindelse med hovedproblemstillingen, i hvilken grad, om noen, kan det sies å ha eksistert en form for kulturell- og sosial renhet innenfor den norske AKP (m-l) bevegelsen? Før jeg videre fulgte opp med et spørsmål om hvordan, og i hvilken form dette i så fall kom til uttrykk. Deretter fulgte det så et avsluttende spørsmål om AKP (m-l) bevegelsen i så fall var formet av sine egne renhetsidealer, eller om de i større grad var påvirket av sine utenlandske søsterbevegelser og/ eller søsterpartier. I fortsettelsen av dette fremhevet jeg en påstand hvor jeg hevdet at en slik form for renhet eksisterte, og dette i stor grad. En påstand jeg begrunnet med at tidligere forskning på lignende bevegelser, ofte hadde vist en utbredt form for lengsel etter renhet og enhet. Dette både i form av ideologisk, kulturell og sosial renhet, men også innenfor en rekke andre områder. Ut i fra dette, mente jeg derfor at det noe lignende også måtte være tilfelle ved den norske AKP (m-l) bevegelsen.

Hva blir så sluttkonklusjonen? Stemte min antagelse og påstand?

Ut i fra alt som til nå har blitt belyst, analysert, drøftet, og utredet, vil jeg helt klart konkludere med at det eksisterte en form kulturell- og sosial renhet innenfor den norske AKP (m-l) bevegelsen. Denne formen for renhet kom i all hovedsak til uttrykk igjennom en rekke renhetsidealer som var dannet på bakgrunn av partiledelsens ideologiske fortolkning av marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning. Alle medlemmer som eventuelt avvek fra disse renhetsidealene, ble oppfattet som urene elementer – kalt avvikere – og skulle derfor kues eller renses bort fra bevegelsen. Når det gjaldt i hvilken grad, eller hvor utbredt dette var, vil jeg konkludere med betegnelsen i stor grad. Dette med en begrunnelse i at samtlige av de avdekkede idealer, kan defineres ut i fra partiledelsens ideologiske fortolkning marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning, samt at disse i stor grad ble presset og/eller påtvunget bevegelsens medlemmer og sympatisører. Den andre begrunnelse er at ledelsens totale makt ovenfor bevegelsen strakte seg igjennom store deler av den undersøkte perioden. Riktignok var det periodevise nyanser, men deres definisjonsmakt og kontroll over medlemsmassen strakte seg i sin helhet fra 1973 til 1978. Legger man også til Ole Martin Reimes betraktninger, kan man i realiteten også konkludere med at denne perioden strakte seg helt fra forløperen SUF (m-l) i 1969, selv om det også da var en periode med mindre dominans i forbindelse med den partioppbyggende fasen.

Når det gjelder spørsmålet om i hvilken form dette kom til uttrykk, altså om det kom til uttrykk direkte fra partiledelsens side, eller igjennom forskjellige indirekte kanaler, kan det konkluderes med at de avdekkede renhetsidealer kom til uttrykk igjennom en kombinasjon av direkte- og indirekte uttrykksform. Partiledelsen kunne for eksempel i noen tilfeller komme med konkrete meldinger, direktiver eller pålegg som i klartekst understreket hva de mente, forventet, krevde og ønsket osv., som for eksempel i forbindelse med de riktige filmene, i forhold til den økonomiske utsugingen, eller i sammenheng med lanseringen av *Framlegg til fråsegn om homofili*. I andre tilfeller derimot, uttrykte de sine renhetsidealer, ønsker, krav og pålegg, på en mer indirekte måte, for eksempel ved å bruke sentrale personer med relasjon til ledelsen, eller en av redaksjonene, for å skape- og/eller styre debatter mot et utfall som samsvarte med de renhetsidealer, ønsker og krav som ledelsen måtte ha, som for eksempel i forbindelse med en del av musikkdebattene.

Det siste spørsmålet jeg stilte var om hvor vidt partiet, partiledelsen, eller bevegelsen generelt, var formet av sine egne renhetsidealer, eller om de i større grad var påvirket av sine utenlandske søsterbevegelser og/ eller søsterpartier. I forhold til dette, blir det et tosidig svar, hvor begge alternativene i stor grad stemmer. Det var partiledelsen som fortolket og definerte sine renhetsidealer basert på ideologien marxismen-leninismen Mao Tse-Tungs tenkning, men ideologien i seg selv var hentet fra Kina, slik at det naturligvis var en påvirkning derifra. Blant annet dro flere personer i partiledelsen på delegasjonsreise dit, og de forhørte seg ofte med det kinesiske kommunistpartiet om enkeltsaker, som for eksempel om homofili ville eksistere under kommunismen osv.. Utover Kinas påvirkning, var det også en klar påvirkning fra Albania, som gikk under betegnelsen sosialismens fyrtårn i Europa. Hit ble det arrangert hyppige reiser, og en reise til Albania ble i stor grad sett på som en obligatorisk pilegrimsreise for alle ml-ere. Ellers var Albania på midten av 1970-tallet også et kulturelt og musikalsk forbilde, hvor blant annet den albanske folkemusikken ble sett på som et forbilde for utformingen av en ny og progressiv musikk, et element som blant annet ble belyst i forbindelse med rockedebatten. Utenom Albania og Kina kan det også sies å ha vært en viss gjensidig påvirkning mellom de nordiske maoistpartiene, noe man blant annet så i forbindelse med alternativfestivalene i 1975 og 1976. Det kan også legges til at den hyppige korrespondansen mellom de nordiske maoistpartiene, som man blant finner en del av i *Klassekampen*, tyder på at det generelt sett var et godt forhold mellom en del av disse. Derfor kan man konkludere med at det i stor grad var en påvirkningskraft inne i bildet, men i sin helhet var det partiledelsen i AKP (m-l) som i siste instans fortolket, bestemte, formet og la premissene for den form for kulturell- og sosial renhet som nå er påvist å ha eksistert innenfor den norske ml-bevegelsen.

Kilder

Aviser, tidsskrifter og internblader

Aftenposten 1976, Nasjonalbiblioteket Oslo.

Enhet-kritikk-enhet 1970 – 1971, finnes pr.31.01.13 på: <http://www.akp.no/>

Fram for partiet 1974 – 1980, finnes pr.31.01.13 på: <http://www.akp.no/>

Dagbladet 1975 – 1976, Nasjonalbiblioteket Oslo.

Klassekampen 1-5.årg. 1969-1973, Nasjonalbiblioteket Oslo.

Klassekampen 6.årg. 1974 – 12.årg. 1980, Nasjonalbiblioteket, Oslo.

Materialisten 1974 – 1976, Nasjonalbiblioteket, Oslo.

Orientering nr. 36, 1967, Nasjonalbiblioteket, Oslo.

Røde Fane 1973 – 1980, finnes pr.31.01.13 på: <http://www.akp.no/>

Røde Garde 1973 – 1979, finnes pr.31.01.13 på: <http://www.akp.no/>

Tjen Folket 1973 – 1980, finnes pr.31.01.13 på: <http://www.akp.no/>

Verdens Gang 32.årg. 1976, Nasjonalbiblioteket Oslo.

Nettbasert kilder

AKP (m-l)s stiftelseserklæring: <http://www.marxists.org/norsk/reference/diverse/AKP1973.html>

Direktiv om klassifisering av medlemmer: http://www.akp.no/ml-historie/pdf/direktiver_og_meldinger/.

Mao sin tale fra Yenan konferansen i 1942: http://www.marxists.org/reference/archive/mao/selected-works/volume-3/mswv3_08.htm.

Marxistisk teori: klassiske taler og tekster: <http://rødt.no/forside/arkiv/arkiv-2007/raud-peikarsamling/marxistisk-teori/>.

Litteratur

- Arendt, Hannah. *Ideology and Terror: A Novel Form of Government*, in *The Origins of Totalitarianism*. New York: Harcourt, Brace & World, 1968.
- Augustsson, Lars Åke. Stig Hansen. *De svenska maoisterna*. Gøteborg: Lindelöws bokförlag, 2001.
- Aust, Stefan. *Baader-Meinhof: Historien om Røde Arme Fraksjon*. Oslo: Schibsted Forlag AS, 2012.
- Bangsund, Gisle. *Gjør det sjøl: Retorisk analyse av punk i norske medier i perioden 1977 til 1980*. Masteroppgave i medievitenskap. Universitet i Oslo, 2010.
- Berdahl, Geir. *40 års nervøsitet: Erindringsbilder [subjektive]*. Oslo: Forlaget Oktober AS, 2010.
- Bergh, Trond, Helge Ø. Pharo (red). *Vekst og Velstand: Norsk politisk historie 1945-1965*. Oslo: Universitetsforlaget, 1987.
- Dahl, Ottar. *Teorier om totalitarismen i politisk og sosial analyse*, i Kjeldstadli, Knut. Jan Eivind Myhre, Tore Pryser (red.). *Valg og vitenskap. Festskrift til Sivert Langholm*. Oslo: Den norske historiske forening, 1997.
- Douglas, Mary. *Rent og urent: En analyse av forestillingen omkring urenheter og tabu*. Oslo: Pax Forlag, 1997.
- Eriksen, Thomas Hylland. *Kulturterrorismen: Et oppgjør med tanken om kulturell renhet*. Oslo: Spartacus Forlag AS, 1999.
- Folkvord, Erling. *Rødt! På barrikadene for AKP og RV*. Oslo: N. W. Damm & Søn A.S – Millennium forlag, 1998.
- Furre, Berge. *Norsk historie 1914-2000: Industrisamfunnet - frå vokstervisje til framtidstvil*. Oslo: Det Norske Samlag, 2007.
- Gentile, Emilio. *The Sacralisation of Politics: Definitions, interpretations and reflections on the question of secular religion and totalitarianism*, in *Totalitarian Movements and Political Religion*, Volume 1, Issue 1. London: Frank Cass Publishers, 2000.
- Gravem, Dag Falang. *Revolusjonære toner?: Den radikale musikkbevegelsen i Norge ca. 1970-1983*. Hovedoppgave i historie. Universitet i Oslo, 2005.
- Hagtvatn (red.), Bernt. *Folkemordenes svarte bok: Politisk massevold og systematiske menneskerettighetsbrudd i det 20. århundret*. Oslo: Universitetsforlaget, 2008.
- Kjeldstadli, Knut. *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget AS, 1999.
- Knudsen, Peter Øvig. *Blekingegadebanden 1: Den skjulte cellen*. Oslo: Forlaget Press, 2008.
- Knudsen, Peter Øvig. *Blekingegadebanden 2: Den harde kjernen*. Oslo: Forlaget Press, 2008.
- Kolmannskog, Håkon. *Ideologisk leiarskap i den norske ml-rørsla: Det umogleges kunst 1965–1980*. Hovedoppgave i historie. Universitet i Oslo, 2006.

- Lunde, Stein Erik. *Bob Dylan*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS, 2010.
- Mathiesen, Trygve. *Tre grep og sannheten: Norsk punk 1977 – 1980*. Oslo: Vega Forlag AS, 2007.
- Michelet, Jon. *Mappa mi: En beretning om ulovlig politisk overvåking*. Oslo: Oktober AS, 2011.
- O'Connor, John Kennedy. *The Eurovision Song Contest: The Official History*. UK: Carlton Books, 2007.
- Olsen, Per Kristian. Asbjørn Bakke, Sigrid Hvidsten. *Norsk rocks historie: Fra Rocke-Pelle til Hank von Helvete*. Oslo: Cappelen Damm, 2009.
- Olstad, Finn. *Frihetens århundre: Norsk historie gjennom de siste hundre år*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2010.
- Orwell, George. *1984*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS, 2012.
- Pauley, Bruce F. *Hitler, Stalin, and Mussolini: Totalitarianism in the twentieth century*. Wheeling: Harlan Davidson, Inc, 2009.
- Pedersen, Jostein. *Historien om Melodi Grand Prix*. Oslo: Bladkompaniet, 1996.
- Reime, Ole Martin. *Tjen Folket – Koste hva det koste vil: En kvalitativ studie av totalitarismens utvikling i ml-bevegelsen i perioden 1968-1978, og maktgrunnlagets påvirkning på medlemsmassen*. Masteroppgave i historie. Universitet i Oslo, 2010.
- Rognlien, Jon. Nikolai Brandal. *Kaderprosjektet presenterer: Den store ml-boka: Norsk maoisme sett nedenfra*. Oslo: Kagge, 2009.
- Rossavik, Frank. *SV. Fra Kings Bay til Kongens bord*. Oslo: Spartacus Forlag AS, 2011.
- Skjøsberg, Harald. *På parti med Stalin? Den merkelige historien om MLernes storhetstid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S, 1990.
- Sjøli, Hans Petter. *Fra raddis til kader: Kineseri i tidens ånd*. Hovedoppgave i historie. Universitetet i Oslo, 2002.
- Sjøli, Hans Petter. *Mao, min mao: Historien om AKPs vekst og fall*. Oslo: Cappelen, 2005.
- Sjøli, Hans Petter. *Dissident (m-l): Helge Øgrim i samtale med Hans Petter Sjøli*. *Samtiden*, Nr.1 2006.
- Skjeseth, Alf. *Sykle på vatnet: Historia om Klassekampen*. Oslo: Samlaget, 2011.
- Solstad, Dag. *Arild Asnes, 1970*. Oslo: Forlaget Oktober, 2004.
- Solstad, Dag. *25. september-plassen*. Oslo: Forlaget Oktober, 2001.
- Solstad, Dag. *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjemmøkt vårt land*. Oslo: Oktober, 2006.
- Solstad, Dag. *Roman 1987*. Oslo: Forlaget Oktober, 2000.

Steigan, Pål. *På den himmelske fredsplass: Om ml-bevegelsen i Norge*. Oslo: Aschehoug, 1985.

Stenvik, Bår. *Skitt: Mennesket, møkka og kulturen*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2011.

Strømskag, Ingrid Lykkeslet. *Litteratur i kampen: Ml-bevegelsens litteraturpolitikk 1968-1980*. Masteroppgave i historie. Universitet i Oslo, 2008.

Sørensen, Øystein. *Drømmen om det fullkomne samfunn: Fire totalitære ideologier – én totalitær mentalitet?* Oslo: Aschehoug, 2010.

Sørensen, Øystein. Bernt Hagtvet, Bjørn Arne Steine (red.). *Ideologi og terror: Totalitære ideer og regimer*. Oslo: Dreyers Forlag, 2011.

Tvedt, Terje (red.). *(ml): En bok om maoismen i Norge*. Oslo: Ad Notam, 1989.

Zubillaga, Natalia. "Det nasjonale spørsmål": *Ml-bevegelsens nasjonale diskurs under EEC-debatten og kampen om Svalbard*. Masteroppgave i historie. Universitet i Oslo, 2007.

Zuo, Jiping. *Political Religion: The Case of the Cultural Revolution in China*, in *Sociological Analysis*, Volume 52, Issue 1. Oxford: Oxford Journals, 1991.

Øgrim, Tron. *Marxismen – vitenskap eller åpenbaringsreligion?* Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1979.

Øgrim, Tron. *Den vestlige maoismens sammenbrudd og krisa i AKP (m-l)*. Oslo: Forlaget Oktober A/S, 1982.

Internett sider

Artikkelen *Avslører SVs indre liv*, *Dagbladets* nettavis, 1.10.2012:

http://www.dagbladet.no/2012/09/30/nyheter/politikk/sv/olav_gunnar_ballo/stortinget/23649676/.

Artikkelen *Klassisk sekstiåtter?* *Klassekampens* nettavis, 1.11.2006:

<http://www.klassekampen.no/40739/article/item/null/klassisk-sekstiatter>.

Artikkelen *Pønk og politikk*, *Dagbladets* nettavis, 3.11.2004:

<http://www.dagbladet.no/kultur/2004/11/03/413335.html>.

Artikkelen *Revolusjonære toner?* *Klassekampens* nettavis, 1.11.2004:

<http://www.klassekampen.no/18354/article/item/null/revolusjonare-toner>.

Artikkelen *Rødt og folkelig i øret*, *Klassekampens* nettavis, 22.2.2003:

<http://www.klassekampen.no/27260/article/item/null/rodt-og-folkelig-i-oret>.

Artikkelen *Trangen til noe annet*, *Klassekampens* nettavis, 15.2.2003:

<http://www.klassekampen.no/27099/article/item/null>.

DUO - Digitale utgivelser ved UiO: <https://www.duo.uio.no/>.

Fakta om Christian Jensen Lofthaus i *Store norske leksikon* på nett:

http://snl.no/.nbl_biografi/Christian_Lofthaus/utdypning.

Fakta om Entebbe-aksjonen i det britisk/amerikanske nettleksikonet *Britannica Online Encyclopedia*: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/188804/Entebbe-raid>.

Fakta om Ivar Dyrhaug i *Store norske leksikon* på nett: http://snl.no/Ivar_Dyrhaug.

Fakta om Sosialrealismen i *Store norske leksikon* på nett: <http://snl.no/Norge/litteratur>.

Fakta om Tramteatret i *Store norske leksikon* på nett: <http://snl.no/Tramteatret>.

Hans Petter Sjølis presentasjon av hovedoppgaven: *Fra raddis til kader: Kineseri i tidens ånd*: <http://www.duo.uio.no/sok/work.html?WORKID=4161>.

Info om alternativfestvalen i Stockholm 1975, samt original programmet: <http://www.proggposters.se/#/affisch/alternativfestival75/>.

Info om alternativfestvalen i Norrköping 2007: <http://www.festivalinfo.se/festival/alternativfestivalen-2007>.

Info om Bazars plate Drabantbyrock: <http://www.discogs.com/Bazar-Drabantbyrock/release/2360229>.

Info om filmen *The Green Berets* på den internasjonale filmdatabasen IMDb: <http://www.imdb.com/title/tt0063035/synopsis>.

Info om filmen *Seieren i Entebbe* på den internasjonale filmdatabasen IMDb: <http://www.imdb.com/title/tt0075391/>.

Intervju med Jonn Lyndon i *Aftenpostens* nettavis, 7.3.2010: <http://www.aftenposten.no/kultur/musikk/article3553026.ece>;

Intervju med John Lyndon i *Dagsavisens* nettavis, 12.3.2011: <http://www.dagsavisen.no/kultur/nye-takter/lydon-lader-om>.

Kommunistisk plattform – marxist-leninistene: <http://www.kpml.no/>.

ML-gruppa revolusjon: <http://www.revolusjon.no/>.

NRK, Brennpunkt: Historier om AKP (m-l), del 1: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/197091/>.

NRK, Brennpunkt: Historier om AKP (m-l), del 2: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/198897/>.

NRK, Brennpunkt. Intervju med Arne Danielsen i forbindelse med Brennpunktdokumentar: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196281/>.

NRK, Brennpunkt. Intervju med Egil Fossum i forbindelse med Brennpunktdokumentar: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/197011/>.

NRK, Brennpunkt. Intervju med Finn Sjøe, del 1, i forbindelse med Brennpunktdokumentar: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196249/>.

NRK, Brennpunkt. Intervju med Finn Sjøe, del 2, i forbindelse med Brennpunktdokumentar: <http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196259/>.

NRK, Brennpunkt. Intervju med Finn Sjøe, del 3, i forbindelse med Brennpunktdokumentar:
<http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196275/>.

NRK, Brennpunkt. Intervju med Iver Frigaard i forbindelse med Brennpunktdokumentar:
<http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/197004/>.

NRK, Brennpunkt. Intervju med Helge Øgrim i forbindelse med Brennpunktdokumentar:
<http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196987/>.

NRK, Brennpunkt. Intervju med Øyvind Lønnå i forbindelse med Brennpunktdokumentar:
<http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196995/>.

NRK, Brennpunkt. Intervju med Halldis Leira i forbindelse med Brennpunktdokumentar:
<http://www.nrk.no/nett-tv/klipp/196999/>.

Partiet Rødts stiftelseserklæring: http://rodt.no/nyheter/2007/03/rodt_er_stiftet/.

Rolf Aakerviks hjemmeside: <http://www.rolfaakervik.no>.

Rolf raddis bands hjemmeside:
http://www.rolfraddisband.no/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=56.

Tjen folkets politiske program: <http://www.tjen-folket.no/sentralt/view/10422>.